

Проект „Фантастично читалище“

Сборник от научно-фантастични произведения

Списание „Космос“

1966 г.

София, 2013

**ФАНТАСТИЧНО ЧИТАЛИЩЕ:
СПИСАНИЕ „КОСМОС“, 1966
Г.**

Превод: Цвета Пеева, Пенчо Симов

chitanka.info

РЕЙ БРЕДЪРИ

ТРЕТАТА ЕКСПЕДИЦИЯ

Корабът пристигна от Космоса. Назад останаха звездите, умопомрачителните скорости, ослепителният полет и немите космични бездни. Корабът беше нов: в жилите му бушуваха пламъци, в металните му клетки седяха хора, а той летеше в строгото величаво безмълвие, огнен, пламтящ. Седемнадесет души имаше в помещенията заедно с командира. Тълпата на Космодрума в Охайо бе викала, махала с вдигнати към слънцето ръце, а ракетата изхвърли огромни цветя от пламъци и зной и отлетя в Космоса, в трета експедиция за Марс!

Сега, в горните слоеве на марсианската атмосфера корабът, подчинявайки се на Желязната воля на уредите, намаляваше скоростта си. Олицетворение на красота и мощ, той летеше из черните дълбини на Космоса също като призрачно библейско чудовище, отначало профуча край старицата Луна и се втурна да разсича пустотата. Тласкани, блъскани, удряни, хората в утробата му заболяваха, но после всеки на свой ред оздравяваше. Един умря и сега останалите шестнадесет, прилепили се към дебелите стъкла на илюминаторите, гледаха с разширени очи как долу под тях стремително нараства Марс.

Ракетата кацна на зелена полянка, малко встрани на същата полянка стоеше елен, излят от желязо. По-далеч дремеше на слънцето висок кафяв дом във викториански стил, с всевъзможни заврънкулки, със сини, розови, жълти, зелени стъкла на прозорците. На верандата растеше мъхнато мушкато, на кука висеше стара люлка, която се поклащаше на лекия ветреца назад — напред, назад — напред. Купол с ромбични стъкла и остър връх украсяваха дома. През широкия прозорец на партера се виждаше пиано с разтворени ноти и заглавие: „Незабравимият Охайо“.

От четирите страни на ракетата се простираше градче, зелено и притихнало в обятията на марсианската пролет. Бели домове и червени тухлени къщи; високи кленове, полюшвани от вятъра, и могъщи брястове и кестени. Църковни кули с безмълвни бронзови камбани.

Всичко това космонавтите видяха през илюминаторите, после се спогледаха и отново надзърнаха в илюминаторите. Лицата им побледняха.

— Дявол да го вземе — прошепна щурманът Лустиг.

— Това е просто невъзможно — каза Самуел Кингстън, археологът.

— Господи — промълви командирът Джон Блек.

Химикът доложи от своето помещение:

— Капитане, атмосферата е доста рядка, но кислородът е достатъчен. Няма никаква опасност.

— Значи, да излизаме? — каза Лустиг.

— Почакайте — възрази капитанът Джон Блек. — Отде можем да знаем какво е това.

— Това ли? Мъничко градче, капитане, въздухът е рядък, но подходящ за дишане.

— Мъничко градче, което много прилича на земните градове — добави археологът Кингстън. — Невероятно. Не може да бъде и все пак е така.

Капитан Джон Блек го погледна тъпо.

— Кажете, Кингстън, може ли според вас цивилизацията на две различни планети да се развива с еднакви темпове и по един и същ начин?

— Според мен малко вероятно, капитане.

Капитан Блек стоеше до илюминатора.

— Погледнете ей-онова мушката. Съвсем нов вид. На Земята го отгледаха само преди петдесет години. А сега си спомнете колко хиляди години са необходими за еволюцията на едно или друго растение. И ми кажете логично ли е марсианците да имат: първо, точно такива рамки на прозорците, второ, куполи, трето, люлки на верандите, четвърто, инструмент, който прилича на пиано и всъщност не е нищо друго, а именно пиано, пето — я погледнете внимателно тук, в телелещата, така — логично ли е марсианският композитор да нарече произведението си не иначе, а тъкмо „Незабравимият Охайо“?

— Капитан Уилиамз, ама, разбира се! — извика Кингстън.

— Какво?

— Капитан Уилиамз и неговите хора. Или Натаниел Йорк със спътника си. Сега всичко е ясно!

— Нищо не е ясно. Доколкото успяхме да установим, ракетата на Йорк експлодира още щом кацнаха на Марс и двамата загинаха. Що се отнася до Уилиамз и неговата тройка, техният кораб експлодира на втория ден след пристигането им. Във всеки случай точно по това време престанаха да работят преподавателите им. Ако бяха живи, щяха да се опитат да се свържат с нас. Да не говорим, че от експедицията на Йорк измина само една година, а екипажът на капитан Уилиамз кацна тук през август. Дори да допуснем, че са живи — възможно ли е даже с помощта на най-изкусните марсианци за такова кратко време да построят цял град и да му придадат такъв старинен вид? Вгледайте се внимателно, та този град е най-малко от седемдесет години. Погледнете гредите на входа, погледнете дърветата, вековни кленове! Не, Йорк и Уилиамз нямат нищо общо с това. Тук има нещо друго. Това никак не ми харесва. И докато не узная каква е работата, няма да изляза от кораба.

— Освен това — добави Лустиг, като кимна — Уилиамз и хората му, а също така и Йорк кацнаха на *другата* страна на Марс. Ние нарочно избрахме *тази* страна.

— Точно така. Затова ни заповядаха да кацнем в съвсем друг район, в случай че Йорк и Уилиамз са били убити от враждебно настроено марсиански племе. За да не се повтори катастрофата. Тъй че ние се намираме в област, която, доколкото ни е известно, не са виждали никога нито Уилиамз, нито Йорк.

— По дяволите — каза Кингстън. — С ваше разрешение, капитане, но аз все пак ще отида в този град. Може да се окаже, че разумът и цивилизацията на всички планети от нашата Слънчева система са се развивали по сходни пътища. Кой знае, може да стоим пред прага на най-великото откритие на нашата епоха в областта на психологията и метафизиката.

— Бих предпочел да поизчакаме — каза капитан Джон Блек.

— Командире, може би пред нас е явление, което веднъж завинаги ще докаже съществуването на бога!

— Достатъчно са вярващите и без такива доказателства, мистър Кингстън...

— Аз съм от тях, капитане. Но такъв град не може да се появи без вмешателството на всевишния. Всички тия подробности... Така съм развълнуван, че не зная да плача ли, да се смея ли.

— Тогава въздържайте се и от едното, и от другото, докато не изясним на какво сме се натъкнали.

— Как на какво? — намеси се Лустиг. — Нищо особено. Обикновено тихо, зелено градче, което много прилича на онова, в което съм се родил. На мен то ми харесва.

— В коя година сте се родили, Лустиг?

— В хиляда деветстотин петдесет и пета, капитане. В Гринел, щата Айова. Струва ми се, че съм се върнал в родината.

— Кингстън, Лустиг, аз мога да ви бъда баща, точно на осемдесет съм. Роден съм в хиляда деветстотин и двадесета в Илинойс и благодарение на божията милост и науката, която през последните петдесет години се научи да подмладява *някои* старци, ето сега на Марс аз не съм по-уморен от който и да е от вас, но затова пък съм къде-къде по-недоверчив. Това градче има такъв мирен, такъв приветлив вид — и то така прилича на Грин Блаф в Илинойс, че дори ми става страшно. То *прекалено* прилича на Грин Блаф.

— Командирът се обърна към радиста. — Свържете се с Земята. Предайте, че сме кацнали. Друго нищо. Кажете им, че пълният доклад ще бъде предаден утре.

— Слушам, капитане.

Капитан Блек надзърна през илюминатора; никой не би му дал осемдесет години, най-много четиридесет.

— Сега слушайте, Лустиг. Вие, аз и Кингстън ще отидем в града да разузнаем. Останалите ще чакат в ракетата. Ако нещо се случи, веднага да си обират крушите. По-добре да жертвуваме трима, отколкото да погубим целия кораб. В случай на нещастие те ще успеят да предупредят следващата ракета. Ще я поведе капитан Уилдър, ако не се лъжа, в края на декември. Ако на Марс ни причаква враг, необходимо е новата експедиция да бъде добре въоръжена.

— Но нали и ние сме въоръжени. Цял арсенал мъкнем.

— Добре, предайте на всички да са готови с оръжието. Да вървим, Лустиг, хайде Кингстън.

И тримата космонавти се спуснаха долу.

Беше чудесен пролетен ден. В цъфналата ябълка неуморно чуруликаше птичка. Облаци бели листенца се посипваха, щом вятърът

докоснеше зелените клонки, като разнасяше наоколо нежно благоухание. Някъде в градчето някой свиреше на пиано и музиката се носеше из въздуха — по-силно, по-тихо, по-силно, по-тихо, нежна, галеща. Свиреха „Прекрасният мечтател“, а от другаде се чуваше грамофон, Гари Лодър гъгнуво пееше „Скитане в здрач“.

Тримата стояха край ракетата. Жадно гълтаха редкия, извънредно рядък въздух. После тръгнаха бавно, като пестяха силите си.

Сега прозвуча друга плоча.

Колената на Лустиг затрепериха, на Самуел Кингстън също.

Небето беше прозрачно и спокойно, някъде долу в дола под листака ромолеше прохладно ручейче. Чаткаха конски копита, трополеше каруца.

— Капитане — каза Самуел Кингстън, — ако щете вярвайте, но изглежда, че, иначе просто не може да бъде, че полети на Марс е имало още преди Първата световна война!

— Ами.

— Но тогава как ще обясните тези къщи, този железен елен, пианото, музиката? — Кингстън стисна настойчиво лакътя на капитана и го погледна в лицето. — Представете си, че в 1905 година е имало хора, които са ненавиждали войната и са се споразумели тайно с учените, построили са ракета и са се преселили тук, на Марс...

— Невъзможно е, Кингстън.

— Защо? Светът в деветстотин и пета година е бил съвсем друг, тогава е било много по-лесно да се запази това в тайна.

— Но не и такова сложно нещо като ракета! Не, не...

— Прелетели са тук завинаги и естествено са си построили и такива къщи като на Земята, та културата е земна.

— И през всичките тия години са живели тук? — запита командирът.

— Точно тъй, живели са си тихо и мирно. Може да са се връщали на Земята, да са взимали още хора за това градче, после да са прекратили полетите си, за да не ги открият. Ето защо градчето е старомодно. Лично аз не видях досега нито един предмет, направен след хиляда деветстотин двадесет и седма година. А вие, капитане? Възможно е космичните пътешествия да са започнали доста по-рано, отколкото си мислим. Преди стотина години в някое затънтено кътче

на света. Група хора са прелетели на Марс и са пазели откритието си в най-строга тайна, навестявайки сегиз-тогиз Земята.

— Така убедително говорите, че звучи почти правдоподобно.

— Не почти, а е точно така. Ето, доказателството е пред нас. Остава само да намерим хората и да се убедим.

Гъстата зелена трева напълно поглъщаше шума от стъпките им. Миришеше на току-що окосено сено. И капитан Джон Блек, без да иска, усети как го завладява чувство на блажен покой.

Качиха се на верандата, запътиха се към замрежената врата и на всяка крачка дъските на пода отекваха с глухо ехо. През мрежата видяха манистена завеса, преграждаща коридора, кристален полилей и на стената над удобно широко кресло картина от Максфийлд Периш. От целия домашен уют лъхаше на нещо старинно, тайнствено. Тихо потракваше ледът в каната с плодов сок. В кухнята на другия край на къщата се приготвяше за горещия ден студен обяд. Някой си тананикаше нещо нежно, приятно.

Капитан Джон Блек дръпна звънчето.

По коридора изшумоляха грациозни стъпки и зад мрежата се появи жена към петдесетте с приветливо лице, облечена тъй, както навярно са се обличали в година божия 1909.

— С какво мога да ви бъда полезна? — запита тя.

— Извинете — нерешително започна капитан Блек, — но ние търсим... тоест, може би вие...

Той се запъна. Тя го гледаше мрачно, недоумяващо.

— Ако продавате нещо... — заговори жената.

— Не, не, почакайте! — извика той. — Кой е този град?

Тя го погледна по-внимателно.

— Какво искате да кажете с това: кой е този град? Как можете да бъдете в града и да не знаете как се казва?

— Ние не сме тукашни — каза капитанът. — Искаме да знаем как се е озовал тук този град и как вие сте попаднали тук.

— На всеки е известно — продължи тя, — че градът е построен в хиляда осемстотин шестдесет и осма година. Чакайте, вие нещо да не ме разигравате?

— Какво говорите, нищо подобно! — бързо извика капитанът. — Ние идваме от Земята.

— Искате да кажете: изпод земята? — учуди се тя.

— Съвсем не, ние отлетяхме от третата планета, от Земята, на космичен кораб и долетяхме тук, на четвъртата планета, на Марс...

— Намирате се — обясни жената, както се говори на дете, — в Грин Блаф, щата Илинойс, на континента, който се нарича Америка и се мие от два океана, Атлантически и Тихи, на планета, която също се нарича Земя. А сега си вървете. Довиждане.

И тя заситни по коридора, отдръпна манистената завеса и изчезна зад нея.

Тримата другари се спогледаха. Слязоха от верандата и седнаха на най-долното стъпало.

— Кингстън, а на вас не ви ли минава мисълта, че сме объркали пътя и чисто и просто сме кацнали отново на Земята?

— Как така?

— Не зная, не зная. Господи, съвсем се обърках!

— Но ние контролирахме всеки километър от пътя — продължи Кингстън. — Уредите показваха точно колко изминаваме. Прелетяхме край Луната, навлязохме в Космоса и долетяхме тук. *Уверен* съм, че сме на Марс.

Намеси се Лустиг.

— А не може ли за всичко да е виновно пространството, времето? Представете си, че сме се заблудили в измеренията и сме кацнали на Земята преди тридесет или четиридесет години!

— Какви ги плещиш?

Лустиг отиде до вратата, дръпна звънчето и подвижна в прохладния полумрак на стаите:

— Коя година сме сега?

— Хиляда деветстотин двадесет и шеста, че коя друга — отвърна жената.

— Е, чухте ли? — Лустиг рязко се обърна. — Хиляда деветстотин двадесет и шеста. Летели сме в Миналото! Това е Земята.

Лустиг седна. Ужасната смайваща мисъл болезнено прониза и тримата.

— Просто да се побърка човек — заговори командирът. — Нима такова нещо наистина е възможно? Ех, сега да ми е тук Айнщайн...

— Кой в тоя град ще ни повярва! — обади се Кингстън. — Ох, в опасна игра се набъркахме... С времето шега не бива! Май най-добре ще е да се върнем в ракетата и да отлетим за вкъщи, а?

— Не. Във всеки случай длъжни сме да опитаме още веднъж.

Отминаха три къщи и се спряха пред бяла едноетажна къщичка, приютила се под могъщ дъб.

— Да допуснем, Кингстън, че предположението ви е вярно, че космичните пътешествия са започнали много отдавна. И след доста време пристигналите тук земни жители са започнали да тъгуват за Земята. Отначало тази тъга не излизала от рамките на лека невроза, после прераснала в истинска психоза, която заплашвала да завърши с лудост. Вие, като психиатър, какво бихте предложили в такъв случай?

Кингстън се замисли.

— Навярно бих започнал постепенно да преустройвам марсианската цивилизация така, че все повече да напомня земната. Ако имаше начин, бих възсъздал земните растения, пътищата, езерата, дори океаните. После посредством някаква масова хипноза бих внушил на всички жители ей на това градче, че те се намират всъщност на Земята, а не на Марс.

— Отлично, Кингстън. Струва ми се, че най-после попаднахме на вярна следа. Жената, която видяхме в оня дом, *мисли*, че живее на Земята и нищо друго. Така няма опасност тя да загуби разсъдъка си. Тя и всички останали жители на този град са обект на най-великия експеримент в областта на хипнозата.

— Улучихте, капитане! — извика Лустиг.

— Така-а — капитанът въздъхна. — Нещата май се изясняват. И на душата ми поолекна. В това поне има някакъв смисъл. А то от всички тия разсъждения за пътешествия назад и напред във времето започна да ми се повдига. Ако предположението ми е вярно... — Той се усмихна. — Е тогава ние, изглежда, ще станем доста популярни сред местните жители.

— Уверен ли сте? — каза Лустиг. — Все пак тия хора са избягали от Земята. Може никак да не ни се зарадват. Може да се опитат да ни изгонят, а даже и да ни убият.

— А оръжието ни? Те нямат такова. Хайде да се отбием в тоя дом.

Но не бяха още прекосили моравата, когато Лустиг изведнъж замръзна на мястото си, вторачил поглед в края на тихата задрямала улица.

— Капитане — промълви той.

— Какво има, Лустиг?

— Капитане... Не, вие само... Какво виждам?

По страните на Лустиг се стичаха сълзи. Разперените пръсти на ръцете му трепереха, лицето му изразяваше удивление, радост, съмнение. Още малко и като че ли щеше да загуби ума си от щастие. Както се взираше в тая точка, неочаквано той хукна, спъна се, падна, скочи и пак затича, като викаше:

— Ей, чуйте!

— Спрете го! — Капитанът се спусна подире му.

Лустиг тичаше с всички сили и викаше. Достигнал средата на сенчестата улица, той свърна в някакъв двор, с един скок се озова на верандата на голям зелен дом с железен петел на върха на покрива.

Когато Кингстън и капитанът го настигнаха, Лустиг думкаше силно по вратата, като продължаваше високо да вика. И тримата дишаха тежко, шумно, омаломощени от лудешката гонитба в рядката марсианска атмосфера.

Двама старци се появиха на прага.

— Дейвид! — ахнаха старците. И се спуснаха към него, запрегръщаха го, затупаха го по гърба.

— Бабо, дядо! — хлипаше Дейвид Лустиг. — Вие чудесно, чудесно изглеждате.

Той ги разглеждаше, обръщаше ги, целуваше, прегръщаше, бършеше сълзите от очите си и пак разглеждаше своите старци. Слънцето грееше на небето, духаше вятър, тревата се зеленееше, вратата беше широко разтворена.

— Влизай де, влизай, момчето ми. Има чай с лед, пресен, ще си пийнеш до насита!

— Аз съм с приятели — Лустиг се обърна, като се смееше, повика с нетърпелив жест капитана и Кингстън.

— Здравейте — приветствуваха ги старците. — Влезте, моля ви се. Приятелите на Дейвид са и наши приятели.

В гостната на стария дом беше прохладно, в единия ъгъл равномерно тракаше високият, дълъг дядов часовник. Меки възглавници върху широки кушетки, по стените книги, дебел килим на пищни цветя, а в ръцете им — изпотени чаши с леден чай, който приятно разхлаждаше пресъхналото гърло.

— Пийнете си — чашата на бабата тракна в изкуствените ѝ зъби.

— И отдавна ли живеете тук, бабо? — запита Лустиг.

— Оттогава, откакто умряхме — сухо отвърна тя.

— Откакто... какво? — Капитан Блек остави чашата си.

— Е, да — кимна Лустиг. — Има тридесет години вече откакто умряха.

— И вие седите спокойно! — извика капитанът.

— Стига, уважаеми! — Бабата лукаво намигна. — Кой сте вие, та да съдите за тия неща? Тук сме, това е. Какво нещо е животът, щом вече стана дума? Защо постъпваме тъй, а не иначе? Тук сме и сме живи, това е всичко, което ни е известно и стига вече сме приказвали. Това е, ако искате да знаете, втори опит — Тя се приближи, клатушкайки се, към командира и му протегна тънката си суха ръка. — Пипнете.

Командирът я докосна.

— Е, истинска ли е? — запита тя.

Той кимна.

— Какво още искате? Не са ли излишни всякакви въпроси? — тържествуващо произнесе старицата.

— Вижте какво — отвърна капитанът — ние просто не си представяхме, че ще намерим на Марс такова нещо.

— А сега видяхте. Осмелявам се да мисля, че на всяка планета ви очакват подобни изненади, което доказва, че пътищата господни са неизповедими.

— Тогава излиза, че тук е царството небесно, така ли?

— Глупости, нищо подобно. Това е също такъв свят, и на нас ни е предоставена втора възможност да опитаме. Защо? Никой нищо не ни е казал. Но нали и на Земята никой не ни обясняваше защо сме се озовали там. На *оня* Земя. От която вие сте пристигнали. Отде да знаем дали преди *нея* не е имало още една?

— Бива си го въпроса — каза капитанът.

От лицето на Лустиг не изчезваше радостната усмивка.

— Дявол да го вземе, толкова ми е приятно, че ви виждам, тъй съм радостен!

Капитанът стана от стола.

— Време е да вървим. Благодаря за чая.

— Но нали пак ще дойдете? — разтревожиха се старците. — Ще ви чакаме за вечеря.

— Благодаря, ще гледаме да дойдем. Имаме толкова работа. Моите хора ме чакат в ракетата и...

Той млъкна, извърнал смаян лице към отворената врата.

Някъде отдалеч долитаха гласове, гръмки викове, сърдечни приветствия.

— Какво е това? — запита Кингстън.

— Сега ще узнаем. — И капитан Джон Блек мигом изскочи от вратата и изтърча през зелената морава на улицата на марсианското градче.

Стоеше и гледаше към ракетата. Всички илюминатори бяха отворени и членовете на екипажа припряно слизаха през люковете на земята, като махаха с ръце. Наоколо се бе насъбрала огромна тълпа. Те се смесиха с нея, като разговаряха, смееха се, ръкуваха се. Хората подскачаха от радост. Ракетата стоеше изоставена, самотна.

В слънчевите лъчи гръмна духов оркестър, от вдигнатите високо туби и тръби бликнаха ликуващи звуци. Биеха барабани, свиреха флейти. Златокоси девойки скачаха от възторг. Момиченца викаха: „Ура!“ Дебели мъже черпеха познати и непознати с пури. Кметът на града произнесе реч, а сетне грабнаха всички членове на екипажа и под ръка — от едната страна майката, а от другата бащата или сестрата — ги помъкнаха надолу по улицата към малките едноетажни домове и големите къщи.

— Стой! — закрещя капитан Блек.

Вратите се захлопнаха.

Знойна мараня се виеше към прозрачното пролетно небе. Пълна тишина. Тръбите и барабаните бяха изчезнали зад ъгъла, по самотната ракета проблясваха слънчеви зайчета.

— Изоставиха я! — викна командирът. — Изоставиха кораба! Кълна се, това няма да им се размине!

— Капитане — каза Лустиг, — не бъдете толкова строг. Когато ви посрещат роднини и близки...

— Това не е оправдание.

— Но представете си чувствата им, когато са видели край кораба познати лица!

— Беше им заповядано, дявол да го вземе!

— А вие как бихте постъпили, капитане?

— Бих изпълнил запов...

Той така и замря с отворена уста.

По тротоара, огрян от лъчите на марсианското слънце, вървеше висок, усмихнат млад човек на около двадесет и шест години, с чудни яркосини очи.

— Джон! — викна той и се завтече към тях.

— Какво? — Капитан Блек отстъпи назад.

— Джон, стари мошенико!

Мъжът стисна ръката на капитана и го тупна по гърба.

— Ти?... — промълви командирът.

— Аз, разбира се, че кой друг!

— Едуард! — Капитанът се обърна към Лустиг и Кингстън, без да пуска ръката на непознатия. — Това е моят брат, Едуард. Ед, запознай се с другарите ми: Лустиг, Кингстън! Моят брат!

Бутаха се, дърпаха се, после се прегърнаха.

— Изглеждаш великолепно, Ед! Чакай! Как така! Ти никак не си се изменил през всичките тия години, нали ти... ти беше на двадесет и шест, когато умря, а аз на деветнадесет. Боже мой, толкова години, толкова години. — И изведнъж ти тук. Но какво е все пак това?

— Мама те чака — каза Едуард Блек, усмихвайки се.

— Мама?

— И татко.

— Татко? — Капитанът се олюля, сякаш от силен удар, и направи няколко крачки с вдървени крака. — Мама и татко са живи? Къде са?

— В стария ни дом на Дъбова улица.

— В стария дом... — Очите на капитана се разшириха, светнаха от възторг и учудване. — Чухте ли, Лустиг, Кингстън?

Но Кингстън вече го нямаше. Той бе забелязал на другия край на улицата своя собствен дом и бързаше нататък. Лустиг се засмя.

— Сега разбрахте ли, капитане, какво изпитваха нашите хора? Не бива да ги вините.

— Да... Да — Капитанът замижа. — Сега ще отворя очи и теб няма да те има — Той примигна. — Ти си тук! Господи, Ед, великолепно изглеждаш.

— Да вървим, чакат ни за обед. Предупредих мама.

— Капитане — каза Лустиг, — ако нещо ви потрябвам, аз съм у баба и дядо.

— Какво? А да, разбира се, Лустиг. Ще се видим.

Едуард улови брат си за ръка и го помъкна.

— Ето и нашия дом. Спомняш ли си го?

— И още как! На бас, че пръв ще дотичам до вратата!

Втурнаха се към къщата, дърветата над главата на капитан Блек шумяха и пееха, земята под краката му кънтеше. В странния сън най-вече той виждаше как Едуард го изпреварва, виждаше го как лети към къщи и как широко се разтваря вратата.

— Аз стигнах пръв! — викна Едуард.

— Че как иначе — едва си поемаше дъх капитанът, — аз съм старец, а ти, я какъв юнак си. И всъщност ти винаги си ме изпреварвал! Мислиш, че съм забравил ли?

На вратата стоеше майката, пълна, розова, сияеща. Зад нея, с посивели коси стоеше бащата с лула в ръка.

— Мамо, татко!

Той се спусна към тях нагоре по стъпалата, също като дете.

Денят беше чудесен и дълъг. След обедата преминаха в гостната и той им описа с всички подробности ракетата, пътешествието, а те кимаха, усмихваха се и майката никак не се бе променила, а бащата отхапа края на пурата си и замислен я запали — също като едно време. На вечеря имаше изумителна пуйка и времето неусетно летеше. Когато и кокалчетата бяха най-старателно оглозгани, капитанът се облегна на стола и дълбоко въздъхна от удоволствие.

Майката сложи плоча на грамофона и се понесе в танц с капитан Джон Блек. От нея го лъхна същият парфюм, както в онуй съдбоносно лято, когато тя и баща му загинаха при железопътна катастрофа.

— Утре ще се събудя и ще се окаже, че съм в ракетата, че летя из Космоса и че нищо подобно няма.

— Остави тия мисли! — тихо възкликна майката. — Не се измъчвай напразно. Бог беше милостив към нас, да бъдем щастливи.

— Прости ми, мамо.

Плочата свърши.

— Ти се умори, синко — бащата посочи с лулата си. — Гореще очаква твоята спалня и старият креват с месинговите топки, като едно време.

— Но аз трябва да събера хората си.

— Защо?

— Защо ли? Хм... не зная. Всъщност май че е излишно. Разбира се, че не е нужно. Те сега вечерят или вече спят. Нека се наспят, да си отпочинат.

— Лека нощ, сине — майката го целуна по бузата. — Колко е хубаво, че си пак у дома.

— Да, хубаво е у дома...

Той тръгна нагоре по стълбата, като не преставаше да разговаря с Едуард. Едуард бутна вратата и Джон Блек видя жълтия си месингов креват, познатите знаменца на колежа, съвсем проскубаната енотова шуба, която погали със затаена нежност.

— Твърде много впечатления — промълви капитанът. — От умора не усещам тялото си. Толкова произшествия в един ден! Сякаш съм ходил два дена под проливен дъжд без чадър и шлифер. Целият съм просмукан от впечатления.

Едуард постла снежнобели чаршафи и оправи възглавниците. После разтвори прозореца и пусна в стаята нощното благоухание на жасмин. Грееше луна, долитаха звуци на танц и тихи гласове.

— Ето какъв бил, значи, Марс — каза капитанът, като се събличаше.

— Да, такъв е — Едуард се събличаше бавно, издърпа, без да бърза, ризата през главата си, откри златистия загар на раменете си и яка мускулеста шия.

Светлината угасна, ето ги двамата един до друг в кревата, като едно време — преди колко десетилетия? Капитанът се понадигна на лакти и вдъхна аромата на жасмин. В съзнанието му се появи мисълта за Мерилин.

— Мерилин също ли е тук?

Брат му бавно каза:

— Сега я няма в града. Заранта ще бъде тук.

Капитанът затвори очи.

— Много бих искал да видя Мерилин.

В просторната стая беше съвсем тихо. Чуваше се само дишането им.

— Лека нощ, Ед.

Пауза.

— Лека нощ, Джон.

Капитанът цял се отдаде на блажения покой. Главата му работеше много ясно. Напрежението най-после го бе напуснало и той можеше да мисли логично. Досега бяха само едни емоции, но сега...

Как? — се питаше той. — Как е направено всичко това? И защо? С каква цел? Какво е това — доброжелателно вмешателство на висши сили? Нима бог наистина толкова се е загрижил за своите деца? Как, защо, с каква цел?

Премисли теорията, която през деня под влияние на първите впечатления бяха предложили Кингстън и Лустиг. После лениво затърси в съзнанието си нови предположения, въртеше ги и тъй, и инак. Мама, татко. Едуард. Марс. Земя. Марс. Марсианци.

Кой е живял на Марс преди хиляди години? Марсианци ли? Или винаги е било така?

Марсианци. Той бавно си повтаряше тази дума.

Джон Блек едва не се изсмя с глас. Хрумна му внезапно съвършено нелепа теория. По гърба му полазиха тръпки. Не, глупости, разбира се. Прекалено невероятно. Глупости. Да я изхвърли от главата си.

И все пак... Ако *предположим*. Да, да предположим например, че на Марс живеят марсианци, които са забелязали приближаващия се космичен кораб. Забелязали са и нас. И че те ни ненавиждат. И да допуснем — просто ей тъй, за куриоз, че са намислили да ни унищожат, че за тях ние сме окупатори, неканени гости и че са решили да се справят с нас по някакъв изтънчен начин, да ни изловят неподготвени. И тъй, с какво оръжие може Марсианецът да победи земния жител, въоръжен с атомна техника?

Отговорът беше твърде интересен. С телепатия, хипноза, спомени, илюзии.

Да предположим, че тези къщи съвсем не са истински, че креватът не е истински, че всичко това е плод на собственото ми въображение, материализиран с помощта на марсианската телепатия и хипноза — мислеше си капитан Джон Блек. В действителност къщите са съвсем други, марсиански, но марсианците, приспособявайки се към моите мечти и желания, са се изхитрили и са направили така, че аз да виждам родния си град, своя дом. Ако искаш да приспиш подозрението на човека и да го примамшиш в капана, нима може да се измисли подобна примамка от родните баща и майка?

Този град е много старинен, всичко тук е като в 1926 година, когато никой от моя екипаж още не е бил роден. Тогава аз съм бил на шест години, по онова време наистина имаше плочи на Гари Лодър, картини на Максфийлд Периш, манистени завеси и песента „Незабравимият Охайо“ и архитектурата е от края на деветнадесетия век. Ами ако марсианците са извлекли всички представи за града от моето съзнание? Казват, че спомените от детинство са най-ярки. И създали града по *моите* спомени, те са го населили с роднините и близките на екипажа на ракетата!

И да допуснем, че двамата старци в съседната стая съвсем не са баща ми и майка ми. А двама марсианци с необикновено високо развит интелект, за които нищо не представлява да ме държат през цялото време под действието на хипнозата.

А този духов оркестър? Потресаващ, изумителен план, ако разбира се... Отначало да шашардисат Лустиг, после Хингстън, сетне да изпратят цяла тълпа и чудно ли е, че космонавтите, като видяха майките, бащите, лелите, годениците си, умрели преди десет-дванадесет години, забравиха всичко на света, забравиха заповедта, изскочиха и изоставиха кораба. Какво по-естествено? От просто, по-просто и никакви подозрения: нима ще почнеш да разпитваш, да задаваш въпроси, ако майка ти изведнъж възкръсне — просто ще онемееш от щастие. И ето ви резултата: всички се разпръснаха по домовете, лежим в креватите и никакво оръжие, няма с какво да се защитаваме, а ракетата си стои в лунната светлина, изоставена. Не е ли ужасно, не е ли страшно, ако излезе, че всичко е било хитроумен план, замислен от марсианците, за да ни разединят, да ни разделят и победят и всички до един да ни избият?

Изведнъж през нощта брат ми, който лежи до мен, променя облика си и се превръща в нещо друго, в нещо враждебно, става марсианец. Има ли нещо по-лесно за него от това да се надигне в леглото и да забие нож в сърцето ми. И във всички други домове още петнадесет братя или бащи изведнъж изчезват, преобразяват се, грабват ножове и извършват същото с нищо неподозиращите спящи земни жители.

Колкото и топло да беше под юргана, ръцете на Джон Блек трепереха. Той целият изстина. Неочаквано това престана да бъде теория. Изведнъж го завладя непреодолим страх.

Капитанът седна и се послуша. Безмълвна нощ. Музиката бе спряла. Вятърът утихнал. Брат му до него спеше дълбоко.

Той предпазливо отметна юргана. Измъкна се от леглото и вече тихичко се бе запътил към вратата, когато се раздаде гласът на брат му:

— Къде отиваш?

— Какво?

Гласът на брат му бе станал леден.

— Питам те, накъде си тръгнал?

— За вода.

— Ти не искаш да пиеш вода.

— Искам, честна дума, искам.

— Не, не искаш.

Капитан Джон Блек се спусна и побягна. Той извика. Извика два пъти.

Не можа да стигне до вратата.

На другата заран духовият оркестър свиреше печален траурен марш. От всеки дом излизаха малки погребални процесии и по заляната от слънце улица вървяха след ковчезите, като бършеха сълзите си, баби, майки, сестри, братя, чичовци, бащи. Вървяха към гробищата, където чакаха прясно изкопани гробове и новички надгробни плочи. Шестнадесет гроба, шестнадесет надгробни плочи.

Кметът произнесе кратка траурна реч и лицето му непрекъснато се менеше, не можеше да се разбере — кметът ли е или някой друг.

Двамата стари Блек, майката и бащата, също бяха на гробищата и братът Едуард. Те плачеха, страдаха, а лицата им постепенно се преобразяваха, изгубваха познатите черти.

Дядото и бабата на Лустиг също бяха тук и ридаеха, и лицата им губеха очертанията си, стопяваха се като восък, както всичко се стопява в знойния ден.

Спуснаха ковчезите в гробовете. Някой измънка нещо за „внезапната и неочаквана кончина на шестнадесетте отлични мъже, сразени от смъртта за една нощ...“

Буци пръст затропаха по капаците на ковчезите.

Духовият оркестър засвири „Колумбия, перлата на океана“ и закрачи в такт с гърмящите медни инструменти към града. Този ден никой не работи.

ДМИТРИЙ БИЛЕНКИН

НЕЗАКЛЮЧЕНАТА ВРАТА

Черен метал, разтопен в пясъка. Парчета обгорели жезеза, хаос, миризма на изгоряло, наоколо зеленикави пръски от кристалните килийни. Единственото оцеляло от удара и експлозията.

— Да вървим — рече Агньов. — Всичко е ясно.

Накрая той се обърна. Дори и скалите бяха опърлени. Сянка от катастрофата се бе отпечатала завинаги в гранита. И някъде сред хаоса, вече неотделим от марсианската почва, мъничък детайл, небрежно изработен там, на Земята. Дреболия. И няма я ракетата, няма ги стотиците тонове дългоочакван товар.

Мълчаливият спътник на Агньов вдигна рамене.

— Важното е, че вътре нямаше човек.

„Разбира се, че това е най-важното! — искаше да извика Агньов. — Но там на Земята е имало човек. Онзи, който е работил небрежно. Човекът, изгубил сега доверие.“

Но нищо не каза. Каква полза? Вървяха по склона и пейзажът им изглеждаше по-безрадостен отпреди. Сивкав пясък, мъждива светлина на малко слънце, синкави израстъци на еретриума по камъните. Цветът на марсианските растения сякаш предупреждаваше за отровата, с която бяха пропити.

Вятърът унило свистеше. Той също бе отровен. Може колкото си щем да тръбим, че сме победили Марс, че сме покорили планетата — празни думи. Хората са принудени да дишат земен въздух, да ядат земна храна, да се боят от най-малката дупчица в изолационната стена, която ги отделя от всичко марсианско. Пришълци, които живеят благодарение на товарните ракети, на тази несигурна, дълга милион километри, пълна връв, свързваща ги със Земята. Чужди, в чужд свят — с това трудно се свиква.

И най-трудно му е на Топ — на кучето на Агньов, което той доведе, за да изследва въздействието на марсианските условия върху животните. Песът сега трепереше в краката на господаря си, провесил

глава, комичен в шлема си. Впрочем игривостта отдавна го бе напуснала. Първите дни в гърлото му клокочеше вой, после Топ свикна, притихна, но доловеше ли погледа на Агньов, сякаш молеше печално: „Не ни е добре тук, Господарю. Хайде да си вървим“. Агньов се дразнеше от мълчанието на крачещия до него Сирьогин. „Поне с приказки да се поразсеем...“ Несполуката с ракетата, разбира се, още не означаваше катастрофа. Но какво ли го засяга това Сирьогин. Той си е геолог, него го интересуват само камъните! А ти мисли сега как да разшириш хидропоничната станция, за да не пестиш всеки грам, бльскай си главата как да разнообразиш ястията от хлорел, как да се отървеш от солите в тръбите на системата за пречистване. Нали полиокисните тръби, по чиито стени извлечената от атмосферата на Марс вода не наслояваше соли, загинаха с ракетата. Също и резервните части за всъдехода. Дявол да го вземе, „героичният“ труд на пионерите твърде много напомня задълженията на домоуправител! Тръби, пречистване, ремонт. А той е изследовател, дявол да го вземе! И тая постоянна зависимост от всякакви дреболии. Почти една четвърт от усилията отиват за поддържане на същата оная изолационна стена, която така ограничава живота им. Понякога му се струваше и едва се отърсваше от натрапчивата мисъл, че мъничките, херметично изолирани стаи на станцията са своего рода затворнически килии. И скафандрите също са килии, само че движещи се.

— Е, ще поправим ли скоро всъдехода? — като че ли напук запита Сирьогин. — Омръзна ми да се мъкнем пеш.

На Агньов му се дощя да изругае.

Но не успя да отговори. Топ внезапно се втурна напред — козината му настръхна, глухо ръмжене проеца изпод шлема.

— Топ, Топ, какво ти е?

Още недовършил въпроса си, Агньов получи отговор. Иззад скалата към хората се търкулна тантурестият шмек, който явно бе пасял в храстите еретриум. С паяковидните си лапи животното се движеше безшумно и бързо като на колело и той мигновено се озова в опасна близост. Роговидните очи на шмека червенееха. Топ се спусна да пресече пътя му. Тръбичките от балона подскачаха на гърба на кучето.

— Топ, назад! — закрещя Агньов, като извади пистолета си.

В нападението на шмека нямаше нищо страшно. Даже невъоръжен човек в скафандър с хидроусилватели можеше с един удар на бронирания си юмрук да смаже шмека. Малко ловкост и познаване на навниците му, за да избегнеш остриите нокти и нищо повече.

Но Топ за първи път срещаше такова чудо. Той не подозираше, че скоковете му само пречат на хората. Завладял го бе вековният му инстинкт, възпитан от човека: нападат господаря ти, трябва да отвлечеш вниманието на врага.

— Назад, Топ, назад! — викаха Сирьогин и Агньов, отпуснали пистолетите. Не можеха да стрелят заради кучето.

Твърде късно. Шмекът бе слаб, но необикновен противник: извитите му навътре тънки лапи можеха да се изпъват мълниеносно като пружина. Скок — лапата на шмека със свистене се стовари върху кучето. Следващия миг разяреният Топ удари с гърди противника си. Тялото на шмека се строполи с глух шум.

Сирьогин пръв затича към кучето.

— Всичко е свършено — глухо каза той.

Лапата на шмека бе рязнала като бръснач яката на шлема и той се бе смъкнал от главата на кучето. То лежеше настрани, по изплезения му език се стичаше пяна.

Агньов напразно се опитваше да оправи шлема му или поне да затисне прореза. Безполезно. Топ вече дишаше външния въздух. В него имаше достатъчно кислород, но азотните окиси убиваха макар и не мигновено, но непредотвратимо.

Сякаш и Топ разбираше това. Опита се да лизне ръката на Агньов. От очите му капеха сълзи, слабините му конвулсивно хлътваха.

— Прекрати... — извърна се Сирьогин.

Агньов вдигна пистолета. Кучето го погледна с укор и тъга. Пистолетът трепна в ръката на Агньов.

— Не мога — глухо каза той.

— И аз също — тихичко отвърна Сирьогин. — Но така ще е по-добре.

Той се прицели.

Над скалите се разнесе вой, ехото го умножи и го издигна към виолетовото ледено небе. В този вой сякаш се изтръгна дълго съдържаното отчаяние на кучето, цялата му ненавист към студентите

червени равнини на Марс, чуждото слънце, несгряващата му светлина. И ненавистта като че ли му вдъхна сили. То скочи и бясно закръжи. Но в конвулсивните му движения имаше все пак някаква цел. Топ сякаш търсеше нещо между камъните и пясъка. Коремът и задните му крака се влачеха, но той упорито пълзеше към някаква известна само нему цел.

Агньов се помъчи да преглътне буцата в гърлото си. Кучето се строполи върху храст марсианско растение, заръфа порестата лигава маса...

Сирьогин скри пистолета.

— Инстинкт. Сега то е само обезумяло животно, което помни, че тревите понякога спасяват от смъртта.

— Тук няма трев...

— Инстинктът не знае това. Той му заповядва — търси... Земя, Марс... Страхът от смъртта заличава разликата, отчаянието пречи да прозре измамата. Добре поне, че намери бързо избавление от мъките си.

Агньов извърна глава, за да не гледа края, но когато отново се обърна, Топ още живееше. Агньов се наведе над него. В неподвижните очи на кучето като черна вълна се надигаше смъртта. Погледът му се бе изцъклил, то бе тръгнало натам, откъдето нямаше връщане. Агньов неволно докосна шлема си с движение, с което на Земята в такива случаи свалят шапка.

— Морските свинчета умряха от отровата на еретриума след тридесет секунди — каза Сирьогин. — Кучето издържа повече.

Педантизмът на Сирьогин дори не възмути Агньов. „Прости ми, Топ. Ние поне доброволно дойдохме тук, където дори животът крие смърт. Понеже знаехме защо. А на теб Марс не ти бе нужен, на теб ти беше по-трудно. Прости ми.“

И без да се колебае, насочи пистолета.

— Почакай — спря го Сирьогин. — Трябва да завършим опита.

— Това е жестоко.

— Необходимо е. Заради науката. А той, той все едно нищо не чувства.

Очите на Топ се затвориха, само слаби тръпки издаваха, че още е жив.

— Не, това е жестоко, прекалено жестоко!

Викът на господаря му като че ли разбуди Топ. Мускулите на краката му се изопнаха, очите се отвориха, кучето вдигна глава.

Сирьогин и Агньов отстъпиха назад.

Топ вече се изправяше на олюляващите се крака. Слабините му хлътваха при всяко вдишване, но той дишаше, дишаше все по-шумно и радостно марсианския въздух.

— Какво е това? — прошепна Агньов.

Топ се запъти към него, но залитна. Сирьогин го подхвана с ръце. Кучето с благодарност лизна стъклото на шлема му.

Дълго стояха така и гледаха чудото, живия Топ. Със страх, че чудото изведнъж ще свърши, че главата на Топ ще клюмне и надеждата, изумителната светла надежда ще угасне. Но Топ живееше и дори учудено скимтеше: защо така необичайно мълчат хората?

— Да-а — промълви накрая Агньов.

Той неловко запристъпва на едно място. Без да разбира все още нищо, погали кучето по козината.

— Арсеник — изведнъж натъртено каза Сирьогин, като гледаше вторачено Топ. — А ние... ние сме истински тъпаци.

— Какво? — на Агньов му се стори, че не е чул добре.

— Арсеник — повтори Сирьогин. — Оръжието на отровителите. Или фосфор. Отрови, които не само убиват, но и лекуват. Така, нали? Еретриумът съдържа в тъканите си органични съединения и на единия, и на другия елемент. Впрочем ти по-добре от мене знаеш, нали си и биолог.

— Да, разбира се, по-добре — машинално се съгласи Агньов. Той все още не разбираше. — Аха! — досети се той. — Нима искаш да кажеш...

— Точно това.

— Но това е общоизвестен факт! Отрова, която може да се неутрализира с друга отрова.

— Гледай ти, общоизвестен факт. — Сирьогин не скриваше иронията си. — А тогава защо никой дори и не опита едновременно да диша марсианския въздух и да яде марсианска храна? Защо никой не се сети, че не може да има изцяло отровна биосфера? Защо трябваше да се намеси случайността, за да се отвори вратата, която мислехме, че е заключена. Не знаеш? Да вървим, Топ. Ти си ми славно кученце.

Той погали Топ. Нежно, така нежно, както никой никога не бе галил кучето. Песът завря носа си в дланта на Сирьогин, после погледна въпросително господаря си.

Но Агньов не забеляза погледа му, задълбочен в горчиви мисли.

„Да-а — поклати той глава, — че не се сетих сам да направя такъв опит, още иди дойди. Но да не съобразя от какво оживя Топ... Лошо, много лошо...“

ВЛАДИМИР САВЧЕНКО

СТРАННАТА ПЛАНЕТА

Косматият огнен диск на Проксима стремително потъваше зад жълто-червените остри хребети на хоризонта. Заедно с Проксима бързо чезнеха зад зъберите гроздове едри звезди. Цялата ослепителна процедура на залеза не продължи повече от половин минута. По неподвижно висящия корпус на звездолета известно време още пробягваха отблясъци. После и той се разтвори в черната пустота.

— Погледни, Сандро — каза, без да се обръща, Новак, — ей го там Слънцето. Малко по-долу от корпуса на „Фотон“, виждаш ли го?

— Виждам...

Известно време те наблюдаваха слабата жълтеникава звездичка. В кабината на разузнавателната ракета цареше полумрак, на двамата не им се приказваше. Ракетата бе кацнала на суха, камениста площадка.

Нещо изщрака остро, светна екранът. На него се появи възбуденото лице на Патрик Лоу, дежурният в звездолета.

— Капитане! Те пак предаваха нещо за нас... Успях да го запиша. Пускам ви записа със забавена скорост.

Екранът мигна един-два пъти, появиха се разлети пулсиращи линии, после внезапно почнаха да се появяват и изчезват бързи като светкавици изображения. Антон Новак и Сандро Рит, затаили дъх, се взираха.

Ето я тяхната разузнавателна ракета, плъзгаща се бавно надолу, на повърхността на Странната планета... Ето двама души, прилепили се до скалите в нелепо напрегнати пози... Мярнаха се някакви опростени и непонятни, навярно символични изображения. После (Новак трепна от изненада) на екрана се появи и започна да расте неговото, на Новак лице, продълговато, изкривено от гримаса. То смешно се удължи, после се сви като детско балонче.

Сандро възмутено изсумтя.

— Това е от вчера, когато тяхната „торпедка“ пикираше право към мен — измърмори Новак. — Аз вдигнах глава... Аха, ето те и теб!

Показа се главата на Сандро Рид в прозрачния шлем на скафандъра. Чертите на лицето му бяха карикатурно изкривени... После се появиха Максим Лихо, Патрик Лоу и Юлий Торена. Те се движеха по повърхността на планетата странно наклонени напред и в страни, като че ли падаха... Отново се появиха символи. После в квадрата на екрана се вряза „торпедката“. Ясно се виждаха четирите остри конуса на носа ѝ, надлъжните ивици по пурообразното тяло, трите плоскости на опашката, приличащи на стабилизатори на крупнокалибрена бомба. „Торпедката“ изчезна. Целия екран зае съсредоточеното лице на Ло Вей, с присвитите, тесни очи, със стърчащите на челото прави остри коси.

Екранът бавно угасна.

— Но Ло Вей не се е спускал на планетата! — извика Сандро.

— Значи, *те* наблюдават и звездолета. Ло неведнъж е излизал на борда да проверява антените.

— Наблюдават... — мрачно промърмори Сандро. — Защо самите *те* не се показват? Да не би да се боят от нас? Къде живеят? Какви са? Защо никога не показват себе си в екраните? Само „торпедките“... Кажете, Анти, и при първата ли експедиция не успяхте да ги видите?

— Да. Виждахме само „торпедките“. Впрочем тогава тези апарати повече приличаха на старинните самолети. Имаха крила и с тях се движеха в атмосферата... Да-да, тогава планетата имаше атмосфера, предимно от инертни газове. Имаше красиви червено-зелени залежи и изгреви. Не мога да проумея къде се е дянала атмосферата за някакви си двадесет години!

— Инертни газове ли? Хм... Странно, тези газове не са могли да се съединят с почвата... Кажете, не опитахте ли тогава да заловите някоя „торпедка“, а?

Новак помълча, после каза сухо:

— Опитвахме... Нали тогава загинаха Пьотр Славский и Ана. Те се бяха издигнали с вертолет да окачат металната мрежа. „Торпедките“ разрушиха винта на вертолета...

— Антон... — Сандро се запъна. — Кажете, много ли обичаше Ана?

Новак помръдна, но нищо не отговори. Сандро се смути.

— Извинявай, Антон, въпросът ми беше глупав. Но аз още никога не съм се влюбвал, разбираш ли?

В тази минута кратката час и половинова нощ на Странната планета свърши. Проксима внезапно изскочи на хоризонта. Скалите зад прозореца пламнаха, заискриха. Новак тръсна глава и стана.

— Хайде, Малчо! Ставай да събираме минерали. — Той разроши леко черните къдрави коси на Сандро. — Ех! Нима може да се обича малко?

Планетата се въртеше около оста си тъй стремително, че на екватора центробежната сила почти уравнисяваше силата на притеглянето. Но в средните ширини, където бе кацнала разузнавателната ракета, бързото въртене на планетата предизвикваше своеобразен гравитационен ефект. На повърхността можеше да се стои само ако се наклониш на петдесет градуса към полюса. Новак и Рид се катереха по скалистата равнина, извисила се като планина до хоризонта.

В шлема на Новак замига повиквателният сигнал на звездолета.

— Капитане! — зачу се напевният глас на Ло Вей. — Чувате ли ме? Имаме една идея... Чувате ли ме?

— Чувам! Казвай идеята!

— На вълните, на които ловим предаванията на тези същества, ще се опитаме да им предадем наша видеоинформация. Може би така ще съумеем да установим контакт с тях.

— Какво смятате да предадете?

— За Слънчевата система, за мястото ѝ във Вселената, за Земята, за нашите съоръжения, за научните ни изследвания... Торена предлага да им покажем нашето изкуство. Разбира се, ще трябва да предаваме всичко в ускорен темп, иначе те нищо не ще възприемат.

— Така... — Новак се замисли, заловил се за ръба на скалата. — Само вижте какво... Информация за Слънчевата система и за координатите ѝ не бива да предавате. Останалото — опитайте.

— Защо, Антон? — намеси се в разговора Сандро. — Трябва все пак да им съобщим откъде идваме!

— Не, не е нужно! — отрязва Новак. — Ние още не знаем какви са те... Ло Вей разбрахте ли?

— Добре, капитане. Това е всичко. Ще монтирам кинограмата. — И Ло Вей се изключи.

Новак забеляза капките пот по лицето на Сандро.

— Да си починем, Малчо. — Той се подпря по-солидно о скалата, седна, огледа се.

— Уф-ф! Наистина Странна планета! Къде е „горе“, къде е „долу“ — не можеш разбра... — Сандро се засмя, седна до него, занамества се по-удобно и замря: — Антон, гледай, „торпедки“! На северозапад...

Новак вдигна глава:

— Виждам...

Високо в звездната пустош се бяха появили мънички сребристи блестящи капки. Те се движеха с огромни плавни скокове: ту се спускаха към повърхността на планетата, ту отново светкавично политаха нагоре и напред.

— И все пак в тези снаряди няма живи същества — продължавайки сякаш стар спор, каза Сандро. — Никакви живи същества, освен може би бактериите, не са в състояние да понесат такива ускорения. Погледни ги какво правят!

Една „торпедка“ се бе отделила от останалите, които изчезваха зад хоризонта, и се носеше над тях като безшумна сребриста сянка. Ето, сякаш ударила се в невидима преграда, тя внезапно спря и увисна в пространството; сетне полетя надолу с все по-нарастваща скорост към острите зъбери... Неочаквано „торпедката“ отново се понесе към висините, направи лупинг и пак започна да пада надолу.

— Като че ли нас търси...

— Да, изглежда... — Новак натисна с главата си копчето за повикване на звездолета. — „Фотон“! „Фотон-2“!

— Защо?! — викна Сандро. — Те ще ни засекаат.

— Нищо. Сега ще направим малък опит... „Фотон-2“!

— Слушам ви, капитане!

— Ти ли си, Патрик? Включете системата за радиосмущения на пълна мощ, дръжте ни под нейния прицел. Когато ви дам сигнал, насочете лъча към нас.

— Добре!

... „Торпедката“ пикираше право към тях — беззвучно и ослепително като светкавица пред гръм. Сърцата на Сандро и Антон тревожно се свиха. Сребрилата капка нарастваше така стремително, че очите им не успяваха да различат никакви подробности. Но на

двадесет-тридесет метра над главите им тя изведнъж спря и увисна в пустотата. От огромното напрежение на магнитното поле хоризонтът се бе изкривил. Малките камъчета наоколо се нажежиха до бяло и веднага потъмняха, изстинаха. „Торпедката“ се преобърна и полетя нагоре... Сандро и Антон въздъхнаха с облекчение.

— Патрик! — каза Новак. — Включете системата за смущения на автоматично управление от моите биотокове. Иначе нищо няма да излезе! Включете лъча на максимална мощ.

— Готово! — веднага доложиха от звездолета.

Когато „торпедката“ се насочи отново към тях, Новак напрегна цялата си воля, за да се съсредоточи. „Да не пропусна необходимия миг... И да не избързам“. Събраното в юмрук съзнание преценяваше хладнокръвно и непогрешимо като автомат. „Торпедката“ беше вече на няколко десетки метра над скалите, сега щеше да задействува магнитната ѝ спирачка... Волята на Новак се концентрира до краен предел, мисълта му избухна в една-единствена, непроизнесена на глас дума: „Лъч!!!“

Нямата команда на мозъка бе приета от апаратурата, системата за смущение мигновено задействува. Към „торпедката“ се насочи хаос от мощни радиовълни. За нищожна част от секундата тя загуби управление и с огромна скорост се вряза в камъните. Почвата беззвучно се разтресе. Разхвърчалите се на всички страни останки от „торпедката“ блеснаха в косите лъчи на залязващата Проксима и, смесвайки се с лавината камъни, се устремиха „надолу“ към екватора.

Новак скочи тъй стремително, че за малко не загуби равновесие.

— По-скоро! — подхвърли той на Сандро. — Преди да се стъмни, трябва да успеем да намерим поне няколко парчета.

Кратката нощ Новак и Рид прекараха в експрес-лабораторията на разузнавателната ракета. Новак разглеждаше под микроскоп събраните парчета от „торпедката“, изследваше ги с острието на електронната сонда, презаписваше показанията на осцилографите в магнитната памет. Сандро направи химически анализ на парчетата, но после умората го налегна и той задряма в креслото.

Антон разглеждаше под микроскопа, за кой ли път вече, блестящите равни ръбове на парченцата и не можеше, страхуваше се да повярва. Гледаше кафявите шестостенни килийки, преплетени в причудлива мозайка, блестящите тънки слоеве бял метал, жълтите

прозрачни кристалчета... Когато Проксима отново се издигна на черното небе, Новак спря зачервените си от напрегнатото вглеждане очи на спящия Рид, побутна го леко по рамото:

— Знаеш ли, Сандро, ние сме убили с теб живо същество... И то много по-високо организирано от нас хората.

— Как?! Какво?! — Сандро облещи очи. — Нима в „торпедката“?...

— Не, не в „торпедката“ — прекъсна го Новак. — Не в „торпедката“, а хм... — трябваше по-рано да се досетим, — а самите „торпедки“ са живи същества... И навярно няма никакви други същества на тази планета.

— Защо „убили“? — тихо и неуверено измърмори Сандро, като гледаше встрани. — Та аз не знаех какво смяташ да правиш...

Новак го погледна удивено, но премълча.

Преди да отлетят обратно целият екипаж на „Фотон-2“ се събра в общата кабина, за да обсъдят резултатите от експедицията.

Последен докладваше Новак.

— Когато за втори път се отправихме към Странната планета, за да установим връзка с някакви „невидими“; но несъмнено разумни същества, ние все пак си ги представяхме подобни на нас. Необходими бяха дълги наблюдения, за да проумеем най-сетне очевидното: че тези „летателни апарати“ тези „торпедки“ са именно живите същества, населяващи Странната планета. Странна планета, странен живот... Той прилича не на нас хората, а на сложните механизми и уреди, създадени от ръцете и ума на човека: на електрическите мотори, на фотоелементите, ракетите, електронните математически машини. Електромагнитното движение, телевизията, космичните скорости, радиолокацията са естествени, органични свойства на „торпедките“.

Новак помълча замислен, като въртеше в пръстите си мъничък полупроводников триод. После продължи:

— Ето как си обяснявам различията между нас и тях: ние сме разтвори, те — кристали. Ние сме „сглобени“ от клетки, които са всъщност доста сложен воден разтвор на различни вещества и съединения. Водата е основа на нашия живот, нашите тъкани се състоят две трети от вода. А те, „торпедките“, се състоят от различни прости и сложни кристали — метални, полупроводникови и диелектрически. И това е всичко. Както знаете, елементарният носител

на енергията в разтворите е йонът. В кристалите носителят на енергията е електронът. Цялото непреодолимо различие между нашия — органичен и техния — кристален живот се определя от простия физически факт: при равни електрически заряди йоните притежават хиляди, десетки и дори стотици хиляди пъти по-голяма маса от електроните. Всички наши жизнени процеси — и нервните, и мускулните — се извършват благодарение на преместването и изменението на енергията на йоните и неутралните молекули, благодарение на обмяната на веществата. Те нямат обмяна на веществата. Вместо нея — обмяна на електронна енергия. Ние усвояваме енергиите по околен химичен път: като разлагаме и окисляваме храната. „Торпедките“ могат да се „хранят“ непосредствено със светлина и топлина като кристални термо- и фотоелементи. Те съсредоточават в себе си огромна енергия и могат да развиват истински космични скорости...

— Кристални същества... — замислено повтори Сандро. Очите и страните му горяха. — Като си помисля само, че за минута те могат да измислят повече, отколкото аз за месец! Цял водопад от мисли и какви мисли... Бих искал да бъда „торпедка“ поне за няколко часа.

— Почакай, Антон — каза Патрик Лоу. — Ако това е живот и, както вие твърдите, разумен, тогава той трябва да бъде съзидателен. Къде е това, което те са създали? Планетата има съвсем див вид.

— Мислих за това — усмихна се капитанът. — Всичко се обяснява извънредно просто: на тях — кристалните същества — може това да не им е необходимо. Вместо да създават и усъвършенствуват машини и уреди, те самите се развиват... Миналата експедиция ние видяхме не „торпедки“, а „самолетчета“ — ето как са се изменили те за двадесет години.

— Но може ли да ги смятаме за разумни същества, щом няма никакви следи от колективен труд — възрази Лоу. — Може това да са кристални животни.

— Има! Има следи! Наистина това едва ли може да се нарече съзидание... Имам предвид изчезването на атмосферата на Странната планета. Изглежда, атмосферата им е пречела да летят, пречела им е да увеличават скоростта си и „торпедките“ са я унищожили.

Лоу не се предаваше:

— Ако са разумни същества, защо тогава не общуват с нас? Защо не отговориха на кинограмата ни?

— Виждате ли, Патрик... — Новак помълча, като обмисляше отговора си, — страхувам се, че на тях им е несравнимо по-трудно да ни разберат, отколкото ние да ги разберем. „Торпедките“ мислят и се движат с такава огромна скорост, че за тях е толкова трудно да ни наблюдават, колкото за нас да видим растежа на дървото. Спомняте ли си? За да ни разгледат по-внимателно, „торпедките“ пикираха... Кой знае дали не вземат за живи същества звездолета и разузнавателната ракета, а не самите нас?

Максим Лихо, беловлас гигант с престодушни сини очи, се приближи до Новак и като го гледаше в очите, каза:

— Слушай, Антон, ако си се досещал, че „торпедките“ са разумни същества, защо тогава... не знам как да се изразя... с една дума защо свали „торпедката“? Не биваше да вършиш това.

Новак недоумяващо вдигна вежди:

— Но... догадката трябваше да се провери. Иначе щяхме да отлетим, без нищо да разберем. И после, помниш ли първата експедиция? Те също не се церемоняха с нас.

— Да, но онези бяха съвсем други. Според твоята хипотеза те толкова се отличават от сегашните, колкото питекантропите от нас. Да се убие мислещо същество, притежаващо може би по-висш разум от нашия... не, това не биваше да се случва. Какво ще си помислят за нас, хората на Земята? — Максим Лихо поклати глава и упорито повтори: — Не биваше да правиш това.

Останалите мълчаха. Новак стана от креслото.

— Разбира се, трудно е изведнъж всичко да се премисли. Но занапред ще имаме достатъчно време за размишления. Съвещанието свърши. А сега — в гласа му прозвучаха властни, командни нотки, — всички да се приготвят за старт.

Новак се излъга: време за размишление нямаше.

Тялото с очертания на космичен кораб пръв забеляза Сандро Рид. „Фотон-2“, набирайки скорост, вече десето денонощие кръжеше около Проксима и излизаше на изчислената инерционна траектория, която трябваше да го отведе към Слънчевата система. Членовете на

екипажа, приковани към креслата от четирикратното претоварване, бяха потиснати от принудителното безделие и неподвижност. Сандро си бе избрал по-удобно място — обсерваторията — и наблюдаваше съзвездията. И именно той забеляза тялото, затъмнило част от смалващия се диск на Проксима. „Фотон-2“ вече се движеше с повече от четиридесет хиляди километра в секундата, но петното не изоставаше, дори обратно, приближаваше се. Ослепителните експлозии от изгарящия в дюзите на звездолета антихелий му пречеха да разгледа както трябва формата на петното.

Сандро се свърза с командната кабина.

— Антон! Трябва да изключим двигателите.

— Какво има? — В екрана се виждаше как Новак от изумление се мъчи да стане от креслото.

— Зад нас лети нещо... Някакво тяло.

Всъщност петното едва ли можеше да се нарече „кораб“: това беше плътен рой от няколко хиляди „торпедки“! Роят се движеше, като приемаше ту формата на кълбо, ту се източваше в елипсоид. От вътрешността на роя струеше ярка променлива светлина. Имаше ритмична връзка между измененията в яркостта на светлината, колебанията във формата на роя и движенията му. Сякаш някакво централно ядро тласкаше с експлозии-импулси роя напред, разтегляйки го в елипсоид. После „торпедките“ отново се скупчваха.

Всички се бяха събрали в обсерваторията и мълчаливо наблюдаваха приближаването на роя. Той нарастваше с всеки импулс.

— Интересно, как ли се движат? — замислено проговори Максим Лихо.

— Капитане, капитане, те ни настигат! — Винаги невъзмутимият и сдържан Ло Вей изглеждаше разтревожен. — Остават десет-дванадесет хиляди километра... Не е ли време да включим двигателите?

— Ще почакаме още — без да откъсва очи от окуляра, отвърна Новак.

... Когато между „Фотон-2“ и „торпедките“ остана не повече от хиляда километра, лъчението в роя изведнъж престана. И невидим, той се сля с черната пустота на космоса. Сандро включи радиотелескопа: на екрана се появи висящо в пространството кълбо.

— Изглежда, не мислят да ни нападат — облекчено въздъхна Торена.

— Разбира се! Те прекрасно можеха да сторят това на Странната планета... Просто имат намерение да летят след нас към Слънчевата система, ето каква е работата — Новак изгледа изпитателно събралите се. — Вие как мислите?

— Чудесно! — Сандро беше във възторг. — Да запознаем хората с кристалните същества!...

— На „торпедките“ може да се предостави Меркурий — делово добави Максим Лихо. — Условията там са сходни с тези на Странната планета. Нека си основат колония... Знам какво те безпокои, Антон! — Максим погледна внимателно капитана. — Напразно... Човечеството е достатъчно силно, за да се справи с тях, ако бъде необходимо... Но аз не вярвам, че ще се стигне до конфликт. Мислещите същества винаги ще намерят начин да се разберат помежду си.

Антон Новак стисна челюсти, но нищо не му отвърна и се обърна към Торена:

— Твоето мнение, Юлий?

— Трябва внимателно да изучим как се движи роят.

— А твоето, Ло Вей?

Ло веднага отвърна:

— Те не искаха да общуват с нас, дори не се опитаха поне някак да ни съобщят, че ще полетят след нас... Това ме кара да бъда нащрек.

— А вие какво мислите, Патрик?

— Откровено казано, на мен ми харесва идеята да ги отведем на Земята... А вашето мнение, капитане?

— Моето мнение? — Новак изгледа всички и каза натъртено: — Трябва на всяка цена да се отървем от тях.

Вече четиридесет денонощия звездолетът набираше скорост. „Фотон-2“ се движеше почти със субсветлинна скорост, но роят не изоставаше. Отдалечеше ли се звездолетът на няколко хиляди километра, той веднага го стигаше с гигантски скокове-експлозии. Юлий Торена изследва спектрите на експлозиите, но можа само да каже, че това не е енергията на антивеществото. „Торпедките“ познаваха някакъв друг принцип на движение, не по-малко резултатен.

Когато капитанът изключи за няколко часа двигателите, за да си отдъхнат от изнурителната тежест на ускорението, всички се събраха в

общата кабина и отново заспориха какво да правят с торпедките.

— Не само, че не трябва да ги отведем с нас на Земята, но дори не бива да им показваме посоката към Слънчевата система — доказваше Новак. — Смешно е да се мисли, че ще се задоволят с Меркурий. Те ще завладеят цялата система.

— Защо ги считаш за завоеватели, Антон — възпротиви се Сандро. — Нима ние се стремим към другите светове от желание да покорим някого? Най-вероятно е жаждата за знания да ги кара да ни следват.

— Знанията не са нужни просто тъй, а за по-нататъшно развитие на живота, Малчо. На „торпедките“ им са необходими нови земи. Около Проксима обикаля само една планета. На тях им е тясно на нея. Когато на хората преди двеста години им стана тясно на Земята, започнаха да заселват Марс и Венера, създадоха атмосфера на Луната. А „торпедките“ няма къде да се дянат.

— В Слънчевата система има място и за тях, и за нас. Защо да подозираме, че ще се стремят да унищожат хората? — намеси се Патрик Лоу.

— Защото между хората и тия кристални същества не може да има нищо общо — горещеше се Ло Вей. — Бълнуването на една повредена електронна машина е по-близо до нашето мислене, защото все пак ние програмираме нашите машини. А те... те не познават чувствата ни, възприятията ни и не ще разберат мислите ни. Ние сме принципиално различни. На нас ни е нужен въздух, на „торпедките“ той им пречи да летят. На нас ни е необходима вода, за тях тя може дори и да е вредна. На нас ни е нужна органична храна, на тях лъчиста енергия.

— Глупости! — раздаде се увереният глас на Максим Лихо. — Между мислещи, творещи същества не може да има непроходима пропаст. Те ще ни разберат!

— А какво от това? — след Максимовия бас тънкия глас на Ло Вей звучеше неубедително. — Ще разберат, че сме късчета пихтиеста материя, с нищожно малък запас вътрешна енергия, с угнетяващо бавен темп на мислене и движение и не ще почувствуват към нас нито симпатия, нито жалост...

Това се случи на шестдесет и осмото денонощие. „Фотон-2“ трябваше да направи последния завой, за да излезе на инерционната траектория. Новак седеше вцепенен пред приборите в командната кабина. Едно леко движение на дясната ръка, само малко завъртане на ръчката на регулатора, незначително усилие и всичко ще се реши: в дюзите по десния борд на „Фотон-2“ ще почне да постъпва малко повече ядрено гориво, толкова повече, колкото е необходимо, за да може космичният кораб с безопасно за екипажа ускорение да завие малко по-вляво и да излезе от изчисления курс към Слънчевата система.

Движение на ръката... Курс малко по-вляво. И той ще покаже на „торпедките“ пътя към нашето Слънце. По-нататък те вероятно няма да се движат зад „Фотон-2“, а ще го изпреварят. „Ние не ще успеем да предупредим Земята, а когато те се появят в Слънчевата система, събитията ще се развият много бързо. Преди още хората да ги забележат, «торпедките» вече ще са взели решение и ще почнат да действуват. Та техните «дни» са секунди. Какви ли решения ще вземат? И какви ли действия ще последват?...“

Автоматичният писец чертаеше по движещата се лента на звездната карта курса на звездолета. Червената линия започна видимо да се отклонява вдясно от изчислената синя. Но Новак не хвана регулатора. Като хипнотизиран гледаше автоматичния писец. Той пълзеше по мащабните квадратчета, отмервайки милиони километри... „Е, Антон Новак, прав ли си, или не си прав? Ще можеш ли да поемеш тази огромна отговорност, или ще оставиш събитията сами да се развиват?“

Ръчката на регулатора си стоеше в предишното положение. Сега всяка секунда звездолетът се отдалечаваше със стотици хиляди километри от инерционната крива, от пътя към Слънчевата система, от пътя към Земята...

Някакво особено спокойствие изпълни душата на Антон Новак: въпросът, как да се отърват от роя кристални същества, беше вече само физическа задача. И тази задача трябваше да се реши колкото се може по-скоро.

Новак погледна неуверено стоящия до него пластмасов куб на работа-изчислител, поклати глава: такава задача не бе предвидена в програмата на работа. Да го програмира отново? Май по-просто ще е

сам да я реши. Новак дръпна с усилие лист хартия и се задълбочи в изчисления.

... Пръв забеляза отклонението на звездолета пак Сандро. Разтревоженият му глас се разнесе в командната кабина:

— Антон! Какво се е случило? Отклонихме се от курса.

„Рано забеляза — с досада си помисли Новак. — Нужни са още около тридесет часа за ускорение.“

— Сега ще ти обясня, Сандро... — Новак включи всички кабинни. — Внимание! Внимание! Звездолетът се движи под ъгъл четиридесет и два градуса по отношение на набеязания курс към Бета на Голямата Мечка. Външна скорост — двеста и шестдесет хиляди километра в секундата. Субективна скорост — петстотин осемдесет и пет хиляди километра в секундата.

— Това е удар в гръб! — зачу се яростният вик на Патрик Лоу. — Искаш да не се върнем на Земята?!

— Не успяхме да се отскубнем от роя на „торпедките“ — продължи Новак. — След тридесет часа ще бъде предприет опит да се унищожи роят...

— Няма да направиш това! — загърмя във високоговорителя гласът на Максим. — Ти си полудял.

„И тъй, двама против... Но докато работят моторите, никой нищо не ще може да стори — помисли си Новак.“

— Позор! Нечувано предателство!

„Трима... И Торена е с тях. Жалко, сега той ми е много нужен, за да наблюдава движението на роя.“

— Това е отмъщение, отмъщение! — Гласът на Сандро трепереше от възмущение. — Аз знам: той си отмъщава на „торпедките“ за първата експедиция, когато на Странната планета загина Ана...

„Четирима... И Малчо е с тях. Лошо... — Страх обзе за секунда Новак. — Нима ще остана сам? Не ще мога нищо да направя... Тогава, остава само едно: Звездолетът ще продължи да се движи по този курс. Ние няма да се върнем на Земята...“

Високо и съвсем бавно той каза:

— Имаме на разположение около петдесет часа по субективно време. Ако дотогава успеем да унищожим роя, запасите от антихелий ще ни стигнат, за да се върнем на инерционната траектория. В

противен случай „Фотон-2“ не ще може да се върне в района на Слънчевата система.

— Не е вярно, Новак! — викна Торена. — Запасът ни от антихелий е много по-голям. Той ще стигне за месец отклонение.

— Трябва да се има предвид — с подчертано равнодушие възрази Новак, — че част от антихелия ще трябва да изразходим за унищожаване на „торпедките“... — Той помълча. — Заповядвам на членовете на екипажа да прекратят безплодните спорове. След спирането на двигателите всички да се съберат в общата кабина за разработване план на действие.

— Аз съм с вас, Новак! Чувате ли? — това каза Ло Вей. В тънкия му глас звучеше твърда решителност. — Вие сте прав и аз съм с вас!

В същия миг от високоговорителя се разнесе гласът на Максим Лихо:

— Вие сте двама — ние четирима. Няма да ви позволим да извършите престъпление! Чувате ли?

... Разбира се, безсмислено беше да ги вика в общата кабина. Просто Новак извърши престъпление, най-подло обмислено и това той нямаше да забрави до края на живота си. Като изключи общия микрофон, той предупреди Ло Вей малко да позакъснее. Срещнаха се пред вратата на общата кабина. Ло Вей беше бледен, но решителен:

— Какво смятате да правите?

— Най-напред да ги заключа тук — Антон кимна към вратата. Иначе ще ни попречат...

— Какво говорите, Новак!... — Ло Вей се намръщи и наведе глава. — Но това е... — той с мъка намери почти забравената дума, — това е измама. Ние ще летим заедно още четири години! Как ще се гледаме в очите?

— Друг изход няма... — глухо отвърна капитанът. — Може би по-късно те ще разберат, че сме направили това заради човечеството...

Горе в стената имаше запасна херметична врата в случай, че метеорит пробие обшивката на кораба и въздухът от коридорите започне да изтича в пространството. Новак разби стъклото на автомата, натисна клавишите и блестящият брониран щит шумно се спусна до пода. Ло Вей завинти здраво двете скоби — горе и долу на вратата...

Всичко бе извършено така бързо, че в залата нищо не успяха да разберат. Но щом Новак отмести ръката си от автомата, в ясения свят на

мислите и постъпките му нахлу нещо срамно и мръсно. Там, зад вратата, бяха другарите му, с които той живееше, работеше, споделяше опасностите и радостите от успехите. Пламенният, вечно увлечен в нови идеи Торена, хладнокръвният и умен експериментатор Патрик Лоу, Максим, с когото преживяха несполуките и мъките на първата експедиция на Странната планета, Сандро... Антон погледна Ло Вей и видя в очите му същото: погнуса и отвращение към себе си и към него, Новак.

Това чувство бе толкова силно, че те за малко не се спуснаха да развинтват скобите. После и двамата се овладяха.

— Антон, защо развихте такава невероятна скорост? Трудно ще бъде да се върнем на нужната траектория.

— При по-малка скорост разузнавателната ракета с товара антихелий ще измине разстоянието от „Фотон-2“ до роя за четиридесет-петдесет секунди. За „торпедките“ това е огромно време. Те ще успеят да я забележат и ще я заобиколят или просто ще се разлетят — гласът на капитана звучеше глухо. Той завърши монтирането на тежкия контейнер с антихелий на носа на разузнавателната ракета и се обърна към Ло Вей: — Готово ли е всичко?

— Готово... — Ло Вей настройваше ракетата на автоматично управление. Той огледа уредите и замислено повтори: — Всичко е готово.

През съединителната камера те излязоха от разузнавателната ракета в коридора на звездолета. Новак изключи тока на електромагнитните крепители: сега разузнавателната ракета висеше в отвора на електромагнитния катапулт, свързан с „Фотон-2“ само с притегателната сила.

Антон и Ло се запътиха към носа на звездолета, към таблото за управление на катапулта. Ло Вей изведнъж спря пред вратата на общата кабина.

— Вижте, Антон!

В бронирания щит зееше кръгъл отвор с назъбени разтопени краища. Ло Вей провря главата си и погледна в залата — беше празна.

— Изрязали са я с електрожен... — Новак докосна края на отвора. — Сега те ни търсят. Да побързаме!

В пространството зад звездолета се мяркаха блестящи концентрични кръгове на бързо пробягващите звезди. В центъра на звездния вихър някъде се намираше и летящият рой на „торпедките“. Ло Вей насочи към него параболичните антени на радиотелескопите. На екрана се появи кълбовидното натрупване от пулсиращи точки.

Ло Вей съсредоточено измери разстоянието между звездолета и роя, за да предаде последните поправки на автоматите на ракетата — бомба.

— Антон, трябва да ги предупредим, че ще има силен тласък.

— Вярно... — Капитанът кимна и включи микрофона. — Внимание! Максим, Сандро, Лоу, Торена! Сега ще последва силен тласък. Вземете предпазни мерки... Внимание!

В отговор по вратата на командната кабина загърмяха удари.

Новак смутено погледна Ло Вей.

— Те са отвън, пред вратата... Нищо не са чули, в коридора няма високоговорители. Какво да правим? — той се поколеба за секунда, после отиде до вратата, рязко я разтвори и закрепця оглушително: — Всички да се отдръпнат от вратата! Ще има силен тласък! Хванете се за скобите!

В коридора стояха и четиримата, тежко дишащи, с яростни лица. За миг те се стъписаха, но тозчас мълчаливо нахълтаха в командната кабина.

— Ло, включвай! — с последни усилия, удържайки натиска, викна Новак.

Всички замряха, но вместо тласък прозвуча смутеният вик на Ло Вей:

— Гледайте! Гледайте!

Не само на екрана, но и през илюминаторите се виждаше как роят от „торпедки“ оживя, целият засвети и се разлетя встрани. Но ето „торпедките“ отново се скупчиха, замигаха ярки експлозии. В първата минута астронавтите не разбраха защо всяка следваща експлозия беше все по-слаба и по-слаба.

— Изчезват! — шумно си отдъхна Максим.

Скоро ритмично пулсиращата точка едва се различаваше между звездите. В екрана на радиотелескопа изображението на роя избледня, изчезна. Астронавтите мълчаливо се спогледаха.

Какво, да не се изплашиха? — учудено сви рамене Лоу.

— Не. Те разбраха... — замислено каза Максим Лихо. — „Изплашиха се!“ Та няколко „торпедки“ без всякакво усилие можеха да разрушат звездолета ни. Те ни разбраха, ето каква е работата! Дори „разбраха“ не е точната дума... „Торпедките“ навярно отдавна са проумели какви сме. Може би още на Странната планета. Да-да! — Той тръсна глава. — Разбрали са, че ние не сме само „нещо“ — едва жива белтъчна материя, но и някои. Разбрали са, че са се срещнали с високо организиран и мислещ живот, развиващ се по свои закони, стремящ се към свои цели. Може все пак да са схванали нашата кинограма. За тях да ни разберат, е било наистина несравнимо по-трудна задача, ти си бил прав, Антон...

Новак погледна другарите си.

— Считам, че не бива да бъда повече ваш капитан... Изберете си друг...

— Защо приказваш така, Антон! — Патрик Лоу се намръщи от досада. — В края на краищата всеки отстояваше своето, както можеше.

— И засега, още никой не е прав... — добави Торена.

— Антон го смущава това, което ние вече забравихме... — Издрасканите бузи на Сандро се разтегнаха в лукава усмивка. — Как... как ни затвориша в общата кабина... с една дума... — Общият смях още повече го обърка. — Не мисли повече за това, Антон.

— Разбира се! — Максим сложи ръка на рамото на Новак. — Както виждаш, всичко стана нито по твою, нито по нашето. Каквото и да говорим, умници са тия „торпедки“. Ние ще полетим пак за Странната планета и ще се разберем с тях, ще видиш!

Дори и да не беше се свило гърлото на Новак, той все едно не би могъл да каже на другарите си това, което искаше. Защото това не бяха мисли, а чувства — а той не умееше да ги изразява, стесняваше се. Капитанът просто извърна глава към звездната карта, която висеше на стената, и я гледа повече отколкото беше необходимо. После се обърна към екипажа:

— Връщаме се на инерционната траектория. Всички по местата си.

АРТЪР КЛАРК

ВНИМАНИЕ, ЖИВОТ!

— Изглежда, тук пътят свършва — каза Джери Гарфийлд, изключвайки моторите.

Помпите въздъгнаха тихо и замлъкнаха, разузнавателният всъдеход „Скитаща таратайка“, лишен от въздушната възглавница, легна върху острите камъни на Хесперийското плато.

По-нататък нямаше път. Нито помпите, нито веригите не биха могли да помогнат на „Р-5“ (както официално се наричаше „Таратайката“) да преодолее извисилия се отпреде му стръмен скат. До южния полюс на Венера оставаха само тридесет мили, но все едно, че той се намираще на друга планета. Щат не щат, трябва да се връщат, отново да изминават всичките тия четиристотин мили всред чудовищната местност.

Денят беше чудно ясен, видимост почти на хиляда ярда. Никакъв радар не им бе нужен, за да следят появяващите се по пътя на всъдехода скали; сега те се виждаха с просто око. През пелената от облаци, която не се бе разкъсвала вече много милиони години, се процеждаше зелена светлина, също като в подводно царство; в далечината всичко се губеше в мъгла. Понякога ми се струваше, че всъдеходът се плъзга по морско дъно и на Джери от време на време му се привиждаха горе над главата огромни плаващи риби.

— Да се свържем ли с кораба и да предадем, че се връщаме? — запита той.

— Почакайте — каза доктор Хътчинс. — Да помислим.

Джери погледна третия член на екипажа с надежда, че той ще го подкрепи. Напразно. Коулмън е също такъв маниак като Хътчинс. Колкото и яростно да спореха, двамата си оставаха учени, тоест — от гледна точка на разсъдливия инженер-щурман — хора, които не винаги са способни да отговарят за постъпките си. И обратното, ако Коулмън и Хътчинс си наумят да продължат пътуването, на него не му остава

нищо друго, освен да изпълнява заповедта, разбира се, след като запише в дневника, че не е съгласен.

Хътчинс се поразходи из тясната кабина, като изучаваше картите и уредите. После насочи прожектора на всъдехода към скалистата преграда и започна внимателно да я разглежда през бинокъла.

„Кой го знае дали няма да поиска да щурмувам тези скали — помисли си Джери. — Все пак «Р-5» е само всъдеход, а не козел...“

Изведнъж Хътчинс видя нещо. За миг той затаи дъх, после шумно въздъхна и се обърна към Коулмън.

— Погледнете! — Гласът му трепереше от вълнение. — Малко по-вляво от черното петно! Какво е това според вас?

Той предаде на Коулмън бинокъла; сега другият замря, взирайки се.

— Дявол да го вземе — промълви той най-сетне. — Вие бяхте прав. На Венера има реки. Това е следа от пресъхнал водопад.

— Дължите ми един обед, когато се върнем в Кембридж, с шампанско!

— Няма да забравя, не се бойте. Та за такова откритие не само обед!... И все пак всеки ще нарече теориите ви налудничави.

— Стоп, стоп — намеси се Джери. — Какви ги приказвате? Всеки знае, че на Венера няма и не може да има никакви реки — водопади. В тоя страшен пек парите никога не се сгъстват.

— Поглеждали ли сте скоро термометъра? — лукаво запита Хътчинс.

— Че кое по-напред, едва смогвам да управлявам всъдехода!

— Тогава позволете да ви съобщя една новина: сега е около двеста и тридесет градуса, а температурата продължава да пада. По Фаренхайт точката на кипенето е двеста и дванадесет градуса. Не забравяйте, че сме почти на полюса, на височина шестдесет хиляди фута над равнината и че сега е зима. Ако се захлади с още няколко градуса, ще рукне дъжд. Врял, но все пак дъжд, вода, а не пари. А това, колкото и да упорствува Джордж, съвсем променя представата ни за Венера.

— Защо? — запита Джери, макар и вече сам да се досещаше.

— Където има вода, може да има и живот. Много прибързано нарекохме Венера неплодна, само защото средната температура на повърхността ѝ надвишава петстотин градуса. А тук е вече доста по-

студено — ето защо все нещо ме тегли към полюса. Тук, в планините, трябва да има езера и аз искам да ги видя!

— Но с *вярла* вода! — възрази Коулмън. — В нея нищо не може да живее.

— На земята има водорасли, които живеят. И нима изследванията на планетите не ни научиха, че навсякъде, където има условия и може да се появи живот, той се появява. А такава възможност, макар и единствена, е налице.

— Бих искал да проверим вашата теория. Но сам виждате: по тая скала не ще се изкачим.

— С всъдехода наистина не ще се изкачим. Но сами да се изкатерим по стената е напълно възможно, дори в термокостюмите. Трябва да изминем само няколко мили по посока към полюса. Главното е да се справим със стената, после местността е равна, вижда се по радарните карти. Мисля, че са ни нужни... най-много дванадесет часа. Като че ли не сме ходили повече, и то при какви по-сложни условия.

Това е вярно. Костюмите, които защитават успешно човека в равнините на Венера, са толкова по-подходящи за тук, където температурата е само със стотина градуса по-висока, отколкото през лятото на Земята в Долината на смъртта.

— Добре — каза Коулмън. — Знаете правилата. Един не бива да излиза и някой трябва да остане във всъдехода, за да поддържа връзка с кораба. Този път как ще решим въпроса: на шах или с карти?

— На шах ще е много дълго — отвърна Хътчинс, — особено ако играете вие двамата.

От чекмеджето на щурманската масичка той измъкна поизвехтяла колода карти.

— Вадете, Джери.

— Десятка пика. Хайде ти измъкни по-висока, Джордж.

— Ще се постарая... По дяволите! Петица трефа. Е, няма как — предайте привет от мен на венерианците.

Въпреки уверенията на Хътчинс изкачването на стената се оказва трудно. Не беше много стръмна, но кислородният апарат, термокостюмът и уредите тежаха повече от сто фунта. По-малката гравитация — с тринадесет процента по-малка от земната, им помагаше, но все пак не много. Катереха се по сипеите, почиваха си на

издатините и отново се катереха в подводния здрач. Зеленото сияние, което осветяваше всичко наоколо, беше по-ярко от пълната Луна на Земята. „Венера няма нужда от Луна — помисли си Джери. — През облаците тя няма да се вижда и няма никакви океани, за да предизвиква приливи и отливи. При това неугасващото полярно сияние е много по-сигурен източник на светлина.“

Изкачиха повече от две хиляди фута, когато стената най-сетне премина в полегат склон. Целият бе набразден с пресъхнали вади, по които явно е текла вода. След като се полутаха малко, откриха дол, достатъчно широк и дълбок, за да бъде русло на река, и тръгнаха покрай него нагоре.

— Знаете ли какво си помислих — каза Джери, след като изминаха няколкостотин ярда. — А няма ли да ни връхлети буря? Не бих искал да ме залее порой от вряла вода.

— Ако има буря — отвърна с леко раздражение Хътчинс, без да се спира, — отдалеч ще я чуем. Ще успеем да се изкачим по-нависоко.

Той е прав, разбира се, но на Джери от това не му стана по-леко. Откакто преваляха гребена и загубиха радиовръзката с всъдехода, тревогата в душата му растеше. Необичайно и неприятно е да останеш откъснат от другите хора. С Джери това се случваше за първи път. Дори на борда на „Утринната Звезда“, на стотици милиони мили от Земята, той можеше да изпрати телеграма на близките си и почти веднага да получи отговор. А тук няколкото ярда скали го бяха отрязали от цялото човечество; ако нещо се случи с него, никой няма да узнае, докато друга експедиция не открие телата им. Джордж ще изчака да мине уговореното време и ще се върне на кораба. „Не — каза си Джери, — не ме бива за пионер в Космоса. Само любовта ми към хитроумните машини ме вълече в Космичните полети и нямах време дори да се замисля до какво може да доведе това. А сега е късно.“

Извървяха по криволичето русло около три мили към полюса. Най-сетне Хътчинс спря, за да извършва наблюдения и да събира образци.

— Захлаждането продължава! — каза той. — Сега е вече сто деветдесет и девет градуса. Доста по-ниска температура от най-ниската, отбелязана сега на Венера. Да можехме да се свържем с Джордж и да му разкажем!

Джери провери всички вълни, опита да извика и кораба — капризните колебания на йоносферата понякога допускаха дори и такава далечна връзка, — но не може да улови даже шума на носещата честота през пукота и тътена на венерините бури.

— А това е дори още по-важно! — В гласа на Хътчинс звучеше искрено вълнение. — Концентрацията на кислорода нараства: вече е петнадесет милионни. При всъдехода беше само пет, на равнината почти нула.

— Но това са само петнадесет *милионни*! — възрази Джери. — Все едно, не може да се диша!

— Не бива така да се разсъждава — отвърна Хътчинс. — Никой не го и диша. Но нещо го образува. Откъде според вас се е взел кислородът на Земята? Той е продукт на живота, на дейността на растенията. Докато на Земята не са се появили растенията, нашата атмосфера е била също като тукашната, смес от въглероден двуокис с амоняк и метан. После се е появила растителността и постепенно е изменила атмосферата, така че животните вече са имали какво да дишат.

— Ясно — каза Джери. — И вие мислите, че тук сега е започнало точно това?

— Така изглежда. Нещо недалеч оттук отделя кислород. Най-простата догадка е, че тук има растителен живот.

— А където има растения — замислено произнесе Джери, — там очевидно рано или късно ще се появят и животни.

— Вярно — отвърна Хътчинс, като прибра уредите си и продължи нагоре по дола. — Наистина за това са нужни няколко милиона години. Възможно е да сме прелетели твърде рано. Жалко, ако е така.

— Всичко това е чудесно — каза Джери, — но ако неочаквано срещнем нещо такова, на което не се понаравим? Ние не носим оръжие. Хътчинс неодобрително изсумтя.

— Не ни е и нужно! Я погледнете било мен или себе си! Всеки звяр, щом ни зърне, ще си плюе на петите.

Прав е Хътчинс. Покриващите ги от краката до главата метализирани костюми-рефлектори напомнях блестящи еластични доспехи. От шлемовете и раниците им стърчаха антени — ни едно насекомо не можеше да се похвали с такива мустачки. А широките

лещи, през които космонавтите гледаха света, приличаха на чудовищни изцъклени очи. Земните животни едва ли биха пожелали да имат нещо общо с такива твари, но тукашните, кой ги знае, може да имат други вкусове.

Така си мислеше Джери, когато неочаквано излязоха при езеро. От пръв поглед то пораждаше мисли не за живот, какъвто те търсеха, а за смърт. Черно огледало се простираше в гънките между хълмовете и отсрещният му бряг се губеше във вечна мъгла, а над повърхността му се извиваха и танцуваха призрачни вихри от пара. „Липсва само Харон, готов да ни откара на отвъдната страна — каза си Джери. — Или Туонелският лебед, плаващ величествено назад-напред, пазейки вратата на преизподнята...“

И каквото да приказваме, това е чудо: за пръв път човек бе открил на Венера вода в свободно състояние. Хътчинс вече бе коленичил, сякаш възнамеряваше да се моли. Впрочем той чисто и просто събираше капки от скъпоценната влага, за да ги разгледа през джобния си микроскоп.

— Има ли нещо? — нетърпеливо запита Джери.

Хътчинс поклати глава.

— Дори и да има, твърде дребно е за този уред. Когато се върнем на кораба, там всичко ще разгледам по-добре.

Той запечата епруветката и я сложи в контейнера с такава любов, както геолог — самородно злато. Може (и най-вероятно) това да е обикновена вода. Но възможно е също така това да е цял свят, населен с неизвестни създания, стъпили току-що на дългия, дълъг милиарди години път към разумния живот.

Хътчинс извървя десетина ярда покрай езерото и спря така неочаквано, че Гарфийлд за малко не се блъсна в него.

— Какво има? — попита Джери. — Видяхте ли нещо?

— Ей онова черно петно, което прилича на камък... Забелязах го още щом излязохме при езерото.

— Ей какво? Според мен нищо особено.

— *Струва ми се, че то расте.*

По-късно Джери през целия си живот си спомняше този миг. Думите на Хътчинс никак не го учудиха, готов беше да повярва в каквото и да е, дори и че камъните растат. Чувството за уединеност и тайнственост, мрачното черно езеро, непрестанният тътнеж на

далечните бури, зелената светлина на полярното сияние — всичко това бе повлияло на съзнанието му, подготвило го бе да възприеме дори най-невероятното. Но засега той още не изпитваше страх.

Джери погледна камъка. До него имаше приблизително около шестстотин фута... В дрезгавата изумрудена светлина мъчно можеше да се определи точно разстоянието и размерите. Камък... А може би нещо друго? Почти черна плоча лежи хоризонтално до самия гребен на ниския склон. До нея друго, също такава петно, само доста по-малко. Джери се опита да определи на око и да запомни разстоянието между тях, за да провери мени ли се, или не.

И дори когато забеляза, че разстоянието между петната намалява, това никак не го разтревожи, само изостри любопитството му. Едва покъсно, когато то съвсем изчезна и Джери разбра, че очите му са го подвели, стана му страшно, много страшно.

Не, това не е нито движещ се, нито растящ камък! Това е черна вълна, подвижен килим, който бавно, но неотвратимо пълзи през гребена право към тях.

Ужас — вледеняващ, парализиращ ужас го завладя за няколко секунди. Страхът му постепенно изчезна, щом Гарфийлд разбра кое го е предизвикало. Пълзящата вълна твърде живо му бе напомнила прочетения преди много години разказ за пълчищата мравки в Амазония, как унищожават всичко по пътя си...

Но каквото и да представляваше тази вълна, тя пълзеше прекалено бавно, за да бъде опасна — дано само не отреже пътя им към всъдехода. Хътчинс я разглеждаше през бинокъла, без да откъсва очи от нея. „Биологът не се страхува — помисли си Джери. — Ако хукна да бягам, ще стана за смях.“

— Кажете де най-сетне какво е това? — не издържа той: до пълзящия килим оставаха само стотина ярда, а Хътчинс не бе промълвил още нито дума, нито един мускул на лицето му не бе трепнал.

Хътчинс се отърси от вцепенението и се оживи.

— Извинете — каза той. — Съвсем ви забравих. Това е растение, какво друго може да бъде. Поне на мен така ми се струва.

— Но то се движи!

— Че какво от това? Земните растения също се движат, не сте ли виждали забавени снимки на бръшлян?

— Но бръшлянът стои на едно място и на никъде не пълзи!

— А какво ще кажете за растителния планктон в океаните? Той плава, мести се, когато е нужно.

Джери се предаде; впрочем пълзящото към тях чудо и без това го бе лишило от дар слово.

Мислено той продължаваше да го нарича килим. Мъхнат килим с ивица по края, като дебелината му през цялото време се менеше: тук не по-дебел от ципа, там — около фут, а може би и повече. Отблизо структурата му се виждаше по-добре и на Джери му се стори, че прилича на черно кадифе. Интересно какъв ли е на пипане? Но Гарфийлд веднага съобрази, че „килимът“ в най-добрия случай ще изгори пръстите му. Както често се случва след шок, обзела го бе нервна веселост и той си помисли: „Ако венерианците съществуват, с тях няма да можем да се ръкуваме. Те ще ни попарят, а ние ще ги замразим.“

Създанието като че ли още не ги бе забелязало, чисто и просто си пълзеше напред като неодушевена вълна. Ако не се катереше през дребните препятствия, съвсем спокойно можеше да се сравни с воден поток.

Изведнъж, когато ги разделяха само десет фута, кадифяната вълна промени движението си. Дясното и лявото ѝ крило продължиха да пълзят напред, но средата бавно спря.

— Обкръжава ни — разтревожи се Джери. — По-добре е да се оттеглим, докато не сме сигурни, че е безопасно.

За негово облекчение Хътчинс веднага направи крачка назад. След малко странното същество отново запълзя и извивката в предната му част се изглади.

Тогава Хътчинс направи крачка напред — съществото бавно отстъпи. Биологът повтори няколко пъти маневрата си и живият поток неизменно ту настъпваше, ту отстъпваше в такт с движенията му. „Никога не съм мислил — каза си Джери, — че ще ми се случи да видя как човек танцува с растение...“

— Термофобия — произнесе Хътчинс. — Чисто автоматична реакция. Не му харесва нашата топлина.

— *Нашата* топлина? — изненада се Джери. — Та в сравнение с него ние сме живи ледени висулки!

— Вярно. А костюмите ни? То възприема тях, не нас.

Да, сглупих, въздъхна мислено Джери. Вътре в термокостюма климатът е добър, но охладителната апаратура на гърба ми отделя в околния въздух гореща струя. Не е чудно, че растението се отдръпва.

— Да проверим как ще реагира на светлина — продължи Хътчинс.

Той включи фенера на гърдите си и ослепителната бяла светлина изтласка изумруденото сияние. Преди да се появят хората, на Венера даже и денем не е имало бяла светлина. Тук, също като в дълбочините на земните морета, цареше зелен здрач, който бавно се сгъстяваше в непрогледен мрак.

Промяната беше така смайваща, че двамата неволно извикаха. Дълбоката мека чернота на дебелия кадифен килим в миг изчезна. Вместо нея там, където падаше светлината на фенера, се простираше великолепен яркочервен саван, по края със златисти отблясъци. Нито един персийски шах не е получавал от тъкачите си такъв дивно красив гоблен, а космонавтите бяха видели само едно случайно творение на биологичните сили. Впрочем, преди да включат фенерите си, тази изумителна красота въобще не съществуваше. И тя отново щеше да изчезне, щом се прекрати вълшебното действие на чуждоземната светлина.

— Тихов е бил прав — промърмори Хътчинс. — Жалко, че сам не е можел да се убеди.

— Прав в какво? — запита Джери, макар да му се струваше, че е светотатство да се говори високо пред такава красота.

— Преди петдесет години в Съветския съюз той дошъл до извода, че растенията, които живеят в много студен климат, трябва да бъдат сини или виолетови, а в много горещ — червени или оранжеви. Предсказал е, че растенията на Марс трябва да бъдат виолетови, а на Венера — ако има такива — червени. И в двата случая той се оказа прав. Но докога ще стоим така, хайде на работа!

— Уверен ли сте, че то е безопасно? — запита Джери за всеки случай.

— Напълно. То не може да се допре до костюмите ни, дори и да поиска. Вижте го, вече ни заобиколи.

Наистина! Сега те го видяха цялото — ако се приеме, че е едно растение, а не колония. Неправилният кръг с диаметър около сто ярда запълзя встрани, както пълзи по земята сянката на подгонен от вятъра

облак. А там, където бе минало, скалата бе нашарена с безброй съвсем мънички дупчици, сякаш проядена от киселина.

— Да-да — потвърди Хътчинс, когато Джери му обърна внимание. — Така се хранят някои лишеи. Отделят киселини, които разтварят камъните. А сега моля — повече никакви въпроси, докато не се върнем на кораба. Тук има работа за десетки години, а аз разполагам само с някой и друг час.

Ботаника в движение!... Чувствителните ресни на огромното растениеподобно същество се движеха неочаквано бързо, спасявайки се от тях. Каква гигантска жива палачинка! Но когато Хътчинс започна да взема образци, растениеподобното същество никак не реагира, само, както и преди, се плашеше от горещите струи. Възможно е то да се движеше по някаква минерална жила: на това щяха да отговорят геолозите, когато проучат минералите, които Хътчинс бе събрал преди и след минаването на живия килим.

Сега нямаха време да размишляват над безбройните въпроси, които пораждаше откритието им. Ако се съдеше по това как веднага попаднаха на създаването, изглежда тук то не е някаква голяма рядкост. Как ли се размножава? С филизи, със спори, чрез деление или по някакъв друг начин? Отде ли черпи енергия? Какви ли родственици има, врагове, паразити? То не може да е единствената форма на живот на Венера — където има един вид, трябва да има и хиляди...

Гладът и умората ги накараха да прекратят преследването. Това създание явно бе способно да си „прояде“ път през цяла Венера. (Наистина Хътчинс предполагаше, че то не се отдалечава много от езерото, тъй като растениеподобното същество от време на време се спускаше към водата и потапяше в нея дългото си пипало-хобот). Но представителите на земната фауна се нуждаеха от почивка.

Хубаво е да надуеш херметичната палатка, да се вмъкнеш вътре през въздушния шлюз и да свалиш термокостюма... Едва сега, когато си почиваха вътре в малкото пластмасово полукълбо, те осъзнаха напълно какво чудо са срещнали и колко важно е откритието им. Обкръжаващият ги свят вече им изглеждаше по-друг. Венера не е мъртва, тя застана в редицата на Земята и Марс.

Защото животът се стреми към живот — даже и през Космичните бездни. Всичко, което расте, движи се по повърхността на другите планети, е предвестник, залог, че човек не е самотен в света на

пламтящите слънца и спиралните мъглявини. Ако той досега не е намерил братя по разум, с които би могъл да разговаря, това е съвсем естествено: светлинните години и векове тепърва очакваха изследователите. Засега поне човекът е длъжен да пази и да се грижи за ония известни му проявления на живот, било то на Земята, Марс или Венера...

Ето какво си мислеше Греъм Хътчинс, най-щастливият биолог в цялата Слънчева система, докато помагаше на Гарфийлд да съберат отпадъците от закуската и да ги натъпчат в пластмасовата торбичка. Когато прибраха палатката и тръгнаха да си вървят, необикновеното създание никъде не се виждаше. И слава богу, иначе биха се изкушили да продължат експериментите си, а крайно време бе да се връщат.

Нищо: след няколко месеца пратениците на нетърпеливо очакващата Земя щяха да се върнат тук с цял отряд научни сътрудници, снабдени с много по-съвършени уреди и техника. Еволюцията се бе трудила милиарди години, за да направи възможна тази среща; можеше да почака още малко.

Известно време всичко беше неподвижно в потъналата в зелен здрач местност. Хората си отидоха, скри се пурпурният килим... И изведнъж съществото отново се показва, прехвърли се през склона. А може би беше друг екземпляр на удивителния вид? Това никой никога не ще узнае.

То се търкулна към купчината камъни, под която Хътчинс и Гарфийлд бяха заровили отпадъците. Спря се.

Не, не от любопитство, та то не можеше да мисли. Но химическата жажда, която непрестанно го тласкаше все напред и напред през полярното плато, крещеше: „Тук, тук!“ Някъде тук е тъй ценното и необходимо му хранително вещество. Фосфор, елементът, без който никога не би се разгоряла искрата на живота. И то се запровира между камъните, в дупките, пукнатините, затършува с любопитните си пипала.

Всяко от тия движения наподобяваше движенията на земните растения с тази разлика, че това същество се движеше хиляда пъти по-бързо, и само няколко минути бяха достатъчни, за да достигне целта и проникне през пластмасовата обвивка.

И то си устрои пир, поглъщайки най-концентрираната храна, която някога бе намирало. Погълна въглеродороди и белтъци, и фосфати, никотина от угарките, целулозата от картонените чаши и лъжици. И всичко това разтвори и усвои без труд и без вреда за себе си.

Същевременно то погълна цял микрокосмос от живи същества: бактерии и вируси: обитатели на по-старата планета, където се бяха развили хиляди смъртоносни разновидности... Вярно е, че само някои от тях можаха да оцелеят в такава адска жега и в такава атмосфера, но това беше достатъчно. Запълзявайки назад към езерото, живият килим носеше в себе си гибелта на целия свой свят.

И когато „Утринната Звезда“ потегли обратно към далечния дом, животът на Венера вече умираше. Лентите, негативите и образците, на които Хътчинс толкова се радваше, бяха по-ценни, отколкото той предполагаше, защото им бе съдено да останат единствените свидетели на третия опит да се укрепи животът в Слънчевата система.

Така завърши историята с пораждането на живота под облачното було на Венера.

ЯРОМИР ШАВРДА

СМИСЪЛЪТ НА ЖИВОТА

В морето бушуваше буря, но огромният гравиплан кацна съвсем леко. Тридесетметровите вълни връхлетяваха върху него, стръвно го нападаха, но не можеха да му причинят вреда.

Вътре не се чуваха нито бученето на вятъра, нито оглушителният рев на вълните. Беше сухо и топло, специални апарати за предаване на образи работеха с почти недоловимо бръмчене. На масата имаше голяма цветна карта от изкуствена материя, която показваше релефа на сушата и на морското дъно. Върху нея с ръка беше отбелязано точното място на кацането. Освен картата на масата имаше и някои дреболии, всичко в безпорядък. Двамата мъже, които представляваха екипажът на гравиплана, Сеп Кюнстен и Тебуга седяха в кресла край прозорците и се наслаждаваха на великолепното зрелище, което им предлагаше разбеснялото се море. Те познаваха тази картина само по неподвижните изображения от стари майстори. Бурята им бе непозната също така, както на всички техни връстници от тридесетия век и на много поколения техни предци, откакто на Земята окончателно бе установено централно направлявано време.

— И тъй, това е Земята — каза Сеп Кюнстен.

Всъщност самият той не знаеше дали е изрекъл тези думи на глас. През дългите месеци, прекарани в гравиплана, двамата мъже отвикнаха да правят разлика между мисленото и изреченото. Ако не бяха дневниците, които и двамата си водеха, те навярно биха загубили окончателно представа за границата между мислите и чувствата на единия и другия.

— Кажете — обади се Тебуга, — не се ли пробужда у вас поне сянка от самочувствието на древен човек, докато гледате тази картина?

— Наистина много е красиво — отвърна Сеп Кюнстен, — но представете си, приятелю, как тези хора са пътували из морето... Мислите ли, че са оценявали красотата на природата при подобна буря?

— Наистина трагично е да платиш с живота си за един поглед — каза Тебуга. — Прав сте, не им е било леко на някогашните хора...

Нямаха никакво намерение да напускат ракетата. До края на деня можеха само да наблюдават бурята през херметично затворения прозорец, който им показваше само част от същинската ѝ красота.

ИЗ ДНЕВНИКА НА ФИЛОСОФА ТЕБУГА, АСИСТЕНТ ПРИ ФИЛОСОФСКИЯ ФАКУЛТЕТ НА
УНИВЕРСИТЕТА В РЕГАНО

Когато изучавах историята на човечеството и сравнявах положението на хората през различните епохи с положението на хората през нашия век, забелязах нещо, което ми се струва твърде важно. В продължение на цели хилядолетия човечеството е имало пред себе си цел, една възвишена и при това съвсем конкретна цел. В различни времена са я назовавали различно. Но, общо взето, винаги се е касало до едно и също нещо: хората да живеят така, както живеем ние сега. Постепенно човечеството се е приближавало към тази цел. Макар и бавно, това приближаване и представата за окончателната победа са били смисъл на живота, източник на енергия и щастие.

Е, добре, а за какво живеем ние? Какво ние ще предадем на следващото поколение като щафета, каква е нашата борба, нашият смисъл на живота, какво е източник на нашето щастие? Трябва да се каже, че сме достигнали тъй високо културно и икономическо развитие, че човек не може да си представи нищо по-добро. Но именно това ни лишава от процеса на стремлението, борбата — източника на чувството за полезност на човека, източника на щастие. Обществото е престанало да мисли за бъдещето, то не готви по-добър живот за децата си, станало е лениво и тъпче на място. Вместо щастие, изпитвано от предишните поколения при погледа към главозамайващите далечини на бъдещето, днес владее скучно, подсладено задоволство. А няма ли от него само една крачка към желанията, които са най-недостойни за съвременния човек — да притежава власт, богатство, независимост от останалите хора?

Още не бях навършил двадесет и пет години, когато почувствувах тежестта на това положение; целият ужас на това абсолютно съвършенство и многобройните философски въпроси, които възникваха за първи път и затова изглеждаха съвсем нерешими. Бях назначен в реганския университет (казват, че е най-добрият

африкански университет, но кое днес не е най-добро?). И започнах своето преподаване с поредица лекции за смисъла на човешкия живот. Тежестта на въпросите, които толкова ме вълнуваха, пренесох върху своите студенти. Но не почувствувах облекчение. Поотделно и групово при мен идваха студенти и всички ми задаваха един и същ въпрос: в какво следва да се търси смисълът на живота?

Трескаво изучавах съчиненията на старите философи, надявах се, че в тях ще открия поне някаква следа, която ще ме отведе към правилен отговор. Не ми помогнаха нито Кампанела, нито Томас Мор, нито техните последователи. Те не са били в състояние да си представят в каква насока ще се развива едно идеално общество след създаването му. В съчиненията на един философ, живял преди пет хиляди години, на име Платон, се споменава за Атлантида. Ето едно общество на върха на своето развитие — казах си аз. Заех се да търся сведения за по-нататъшната ѝ съдба. Представях си я като малък континент (нещо като Австралия), унищожен от гигантска катастрофа шест хиляди години преди времето на Платон. Започнах да вярвам в някогашното съществуване на Атлантида. То ме вълнуваше. Закономерно ли е било нейното загиване? Ще трябва ли по същата причина и ние да загинем? А имали ли са нейните обитатели цел в живота? Каква е била тя?

Написах малка статия, която изведнъж стана най-обсъжданият научен текст на света. В нея отново формулирах всички проблеми, които според мен стояха пред човечеството. Особено наблегнах, че трудно бихме намерили изход, ако не открием прецедент в досегашната история на човечеството. Според мен единственият възможен пример беше Атлантида. Тази статия предизвика огромен интерес. „Да търсим живата Атлантида“ — заглавието на моя труд — стана лозунг, който наелектризира младежта.

В продължение на известно време след това изглеждаше, че моята идея води до същата безизходица, от която исках да измъкна света. За Атлантида само се спореше, всичко се превръщаше в самоцелна научна загадка. Главният въпрос: „защо живеем?“ се заместваше от по-привлекателния: „съществувала ли е Атлантида?“ Нещата нямаше да се променят, ако не беше сензационното откритие на приятеля ми Сеп. Право да си кажа, не го разбирам много добре, но

за света то има огромно значение. Човекът окончателно овладя четвъртото измерение — времето.

Нашата експедиция беше осъществена след много опити и много ожесточени спорове. Хората вярват, че ще им донесем парченце от Атлантида като образец.

ИЗ ДНЕВНИКА НА СЕП КЮНСТЕН, ФИЗИК ОТ ЙЕНА, ОТКРИВАТЕЛ НА АНТИГРАВИТАЦИЯТА

Много съжалявам моя приятел Тебуга. Понася разочарованието геройски. Толкова вярваше в Атлантида! Толкова очакваше от нея за своя философски замисъл! Старая се да скрия пред него радостта си, за да не го огорчавам повече. Мигът, в който нашият гравиплан леко кацна на морската повърхност, означаваше моята най-голяма победа. Бях открил начин за изменение на посоката, в която действа гравитацията. Тя може да се „обръща“, математически изразено — да се променя нейният знак. Достатъчно е да се осъществи сбор от електромагнити с определена сила, разположени под различни ъгли, според сложен математически израз, наречен кюнстеново уравнение, а след това чрез последователно включване и изключване на отделните вериги да се въздейства на магнитното поле. При този процес законите на гравитацията действуват различно, а често и противно на общоприетото. Именно това противоречиво действие на гравитационните сили, което нарекохме антигравитация, е твърде важно — особено за космонавтиката. Както е известно, светлината се движи със скорост триста хиляди километра в секундата. Гравитацията обаче действа много по-бързо. В звездолет, който се движи със скорост, близка до скоростта на светлината, времето тече много по-бавно, отколкото на Земята — това е една от истините, които се знаят вече от хиляда години. В звездолета, който се движи със скорост, равна на скоростта на светлината, времето спира да тече, а при превишаване на тази скорост то почва да тече назад. Досега нито един звездолет, построен въз основа на традиционните принципи, не можеше да достигне такава скорост. Със собствени сили човек можеше само да забави вървежа на времето, но не можеше да го спре, нито да му даде отрицателен знак. Това стана възможно едва след използването на антигравитацията, която може да даде на един звездолет и скорост, многократно превишаваща скоростта на светлината. Разбира се, практическото изпълнение е много трудно. Например при строежа на

нашият гравиплан възникнаха големи мъчнотии. Трябваше да отстраним последиците от неопикуемото, дълготрайно ускорение за човешкия организъм. Това бе постигнато с помощта на втора, помощна антигравитационна уредба вътре в ракетата. Тя създаваше хилядократно понижение на гравитацията, тъй че леко можехме да издържаме претоварване от хиляда „g“. Друга трудност бе свързана с програмирането на полета. Гравипланът би бил безполезен в едно абсолютно празно пространство. Той се нуждае от комплекс от точки. Всяка от тях би трябвало да бъде източник на гравитация, а гравипланът последователно ще бъде привлечан и отблъсван от тях. За такава система от материални точки можехме да използваме небесни тела. Но гравипланът би летял между тях с такава скорост, че нито отделен човек, нито колектив от хора би могъл да извършва навреме необходимите изчисления. Това не бе по силите и на съществуващите електронни мозъци. Трябваше да създадем нов, много по-съвършен. Освен да осъществи автоматичното направляване на гравиплана той трябваше да играе ролята на наш разумен спътник. Нарекохме го Терциус (третият). Той има две предимства пред нас: говори само когато го запитат и не си води дневник.

Така бе създаден нашият гравиплан, а ето ни сега на предисторическата Земя.

Остатъкът от деня премина край прозорците. На другата сутрин стихиите притихнаха. Скоро след това от гравиплана излетя вертолет — прастаро, но най-подходящо транспортно средство при подобни условия. С него двамата приятели тръгнаха да разгледат едновременната земя — скъпоценност, намерена от тях в дълбините на Вселената, за да се възхитят от нейната невиджана, първична и дива красота.

Лицата бяха мършави и измъчени, но в очите светеше диво въодушевление. Хиляди хора — мъже, жени и деца — внимателно следяха движенията на своя предводител, който танцуваше странен танц сред една поляна. Той ту подскачаше високо, ту прилякваше; лицето му бе оцветено с ярки багри, по ръцете и краката му имаше метални гривни, върху които огънят хвърляше червени отблясъци. Първият кръг от хората удряха барабани в бесен ритъм, втората

редица, изправена зад тях, поклащаше рамена и потрепваше с крака в такт с танца. Вождът молеше божествата да им дарят победа в боя.

Всички тези хора бяха роби и тъкмо бяха започнали голямо въстание — хиляди години преди славното въстание на Спартак. Но в тяхната борба имаше нещо особено — изглеждаше, че самите богове искат да им помогнат. Те дойдоха при въстаниците, долетяха направо от небето, за да им засвидетелствуват своето благоволение. Боговете бяха двама и се смесиха с тълпата, но лесно се различаваха сред нея по неразкъсаните си облекла, които покриваха почти целите им тела. Разговаряха помежду си на език, който никой не можеше да разбере (което беше съвсем обяснимо с оглед на божествения им произход), но нямаше никакво съмнение в това, че идват с добри намерения.

— Осъществихте чудесна екскурзия в праисторията, приятелю — каза Кюнстен (тъй като именно той и Тебуга бяха боговете, долетели сред разбунтуваните роби). — Тези хора отлично представят варварското, примитивно общество.

— Мислите ли, че те наистина са варвари?

— А вие мислите ли, че не са? Ами танцът на техния главатар?

— Оставете танца, той е само форма. В края на краищата в него има и малко поезия. Но обърнете внимание на нещо друго. Замислихте ли се защо музикантите бият барабани, защо танцува този човек? Те се борят за своето съществуване — за свободата си, разбирате ли? В това отношение те превъзхождат нашето общество: имат към какво да се стремят. Животът им има смисъл. Самите те са щастливи, защото щастието само по себе си не е нищо друго, освен борба за щастие.

— А не виждате ли, Тебуга, колко са измършавели? Че дрехите им са изпокъсани? Имате ли представа как живеят? Благодаря за такова щастие. Бих предпочел да бъда нещастен.

— Би трябвало да им помогнем някак — какво ще кажете?

— Струва ми се, че вече доста им помогнахме. Това, че ни видяха, беше нещо нечувано за тях...

— А също и за нас — добави философът. — Добре, но това не е достатъчно. Трябва да им помогнем тъй, че да им осигурим победа.

— Вие се шегувате — каза поразеният Кюнстен.

— А защо не?

— Та нали така бихме нарушили причинната връзка в развоя на човешкото общество — отвърна физикът. — Вие сам ми обяснявахте

това. Поради нашата намеса човечеството би се развивало съвсем другояче в продължение на следващите дванадесет хиляди години.

— Намирате ли, че ще бъде по-зле?

— А вие не намирате ли, че ще бъде по-добре?

Двамата замълчаха.

Полуголият предводител на въстаниците запя някаква еднообразна мелодия. Песента се понесе над притихналото сорище бойко: нямаше съмнение, че това беше войнствен призив.

ИЗ ДНЕВНИКА НА ТЕБУГА

Вече се чудя как да разбирам думата „днес“. Означава ли тя един ден от две хиляди деветстотин седемдесет и четвърта година, или от деветото хилядолетие преди нашето летоброене? Ако живея в два исторически момента, то аз принадлежа към два различни обществени организъма, чиито интереси са съвсем различни. Не са ли те противоречиви? Няма ли Тебуга робът да убие Тебуга — философа. Няма ли Тебуга — робът да унищожи съвършеното общество, в което живя и би трябвало още да живее Тебуга — ученият?

Или би могло да се намери път, който да бъде полезен и за двамата, или поне да не навреди нито на единия, нито на другия?

Но човекът има и съвест... Именно това затруднява задачата.

ИЗ ДНЕВНИКА НА КЮНСТЕН

Странно е хрумването на моя чернокож приятел. Никога не съм предполагал, че философите могат да бъдат толкова странни. Поне да беше се случило с някой необразован човек! А сам той ми обясняваше какви неописуеми последици би могло да има нарушаването на причинната връзка, например в природата... А при това дванадесет хиляди години са съвсем без значение за природата, но представляват решаващ срок за развитието на човешкото общество.

Дванадесет хиляди години означават смяната на шестстотин човешки поколения. Ако бъде убит един човек, който може да има двама потомци, нашето общество ще се намали с 2600. Обратно, ако бъде спасен животът на един човек, това също ще има за резултат огромен прираст от нови хора в наше време. Със своята индивидуалност всеки един от тях ще се различава от сегашните хора,

всеки от тях ще мисли по свой начин, ще създава нови ценности, каквито не съществуват в нашето общество... Две на шестнадесета степен! Това е повече от броя на цялото днешно човечество, включително и жителите на заселените досега планети извън Земята! Да, не става въпрос да се спаси или да бъде убит един човек. Предстои голяма битка. Кой знае какъв процент от днешното наше човечество ще участва в нея чрез своите прапрадеди, кой знае какъв процент от тях ще останат живи...

Ако се намесиш, приятелю Тебуга, ти няма да си в състояние да отговаряш пред своята съвест. Можеш ли да си представиш какво ще стане. Ще се върнеш обратно и изведнъж ще видиш: съществуват съвсем други книги, книги на езици, от които не разбираш нито дума; жените приготвят съвсем непознати за теб ястия; по улиците на чужди градове минават превозни средства с неразбираема конструкция... Какво ще правиш в един такъв свят? Мислиш ли за това, приятелю?

Когато боговете влязоха в колибата на предводителя, тълпата вън притихна. Нищо не трябваше да пречи на техния разговор.

Колибата беше малка, бедна. Почти половината от пространството вътре беше заето от огнището. Около него шеташе млада жена; при влизането на Тебуга и Кюнстен тя започна любопитно да ги разглежда. Вождът ѝ каза няколко думи и тя падна по очи.

Тебуга, който беше най-близко, се наведе и я повдигна. Когато обърна лицето ѝ, видя в очите ѝ обожание, ужас, удивление и любопитство.

Вождът отново каза нещо. Само по интонацията на гласа му двамата почувстваха същата почит, която Тебуга откри в очите на девойката. Тя постави на масата два грубо изработени глинени съда с някаква течност. Разнесе се изненадващо приятен аромат. Кюнстен и Тебуга разбраха, че им се предлага най-доброто, и опитаха питието. То имаше вкус на горчиви бадеми и беше наистина много хубаво.

Разговорът с предводителя на въстаниците напредваше твърде бавно. Оказа се, че преди дванадесет хиляди години хората са разбирали много по-малко от леки жестове с ръка или от значението на погледа. Тогавя физикът се досети: Терциус. Той веднага сподели идеята си с Тебуга и двамата с жестове посочиха на вожда да ги

последва. Поведоха го към вертолета — странната летателна машина, която стоеше тихо и спокойно на разстояние петдесет метра от благоговеещата тълпа.

ИЗ ДНЕВНИКА НА ТЕБУГА

Ако трябва точно да назовем епохата, от която пристигнахме с помощта на кюнстеновия гравиплан, казваме: тридесето столетие от нашето летоброене. Но какво означават тези думи тук, където никой няма понятие за нашето летоброене? Освен това в израза „нашето летоброене“ и особено в думичката „наше“ се съдържа идеята „мое“. Но сигурно ли е, че епохата, цивилизацията, всичко, което оставихме в дълбочините на всемира, е „мое“? Колкото повече говоря за това със Сеп, толкова повече се разколебавам. Кой знае какво е било необходимо, за да се развие модерното общество такова, каквото го познавам от тридесетгодишния си живот. Може би затова е била необходима смъртта на този вожд, на тази девойка. Но аз не искам това. Не искам да загинат всички тези хора, които се борят за свобода и човешко съществуване.

Терциус овладя примитивния език на вожда за две минути. Философът Тебуга и физикът Кюнстен узнаха не само цялата история на въстанието на робите, но и още много неща, които ги интересуваха. Оказа се, че там, където очакваха да намерят само диви зверове и хора в съвсем примитивно състояние, всъщност има добре развито робовладелско общество със своя история.

— А сега се сражаваме вече в продължение на дванадесет години, за да освободим всички свои братя от робството; това е нашата цел — превеждаше Терциус. — Борбата, която водихме досега с робовладелците, беше много тежка. Хиляди мъже загинаха, но ние винаги побеждавахме. Ако загубим само една битка, цялата ни борба ще пропадне. Ето, сега отново се готвим за сражение. Голяма робовладелска войска се движи към нашия лагер. Затова молим боговете да ни помогнат и този път.

Напразно би било да обясняват на стария вожд, че пред него не стоят богове, а потомци на човешкия род, по-млади с дванадесет хиляди години.

Пренесоха го отново с вертолета до въстаническият лагер. Когато слезе от машината, той каза на своите:

„Говорих с боговете. И този път те ще ни помогнат“.

— Да предположим, че въстаниците загубят сражението, което им предстои — каза Тебуга на своя спътник, когато се върнаха отново при ракетата. — Можете ли да си представите колко това ще забави понататъшното историческо развитие.

— Добре, но това все едно вече се е случило. Ние сме хора дванадесет хиляди години по-млади. Да допуснем, че робите наистина са загубили тази битка. Все пак обществото се е развило така, както се е развило.

— Мисля, че наш дълг е да им помогнем. Те се борят за най-елементарните условия на своето съществуване.

— Опитвали ли сте се някога да се намесите в действието на някой наблюдаван от вас филм? Не? А защо? Защото сте знаели, че събитията, които се разиграват, са станали в миналото. Сега случаят е същият. Това са наши отдавнашни предци и в наше време все едно всички те са мъртви.

— Не. Случаят е съвсем различен. Ние навлязохме в тяхното време, а не те в нашето. Независимо от нашето желание сега сме техни съвременници и техните съдби трябва да ни вълнуват. Това не е история, а живот. Това е нашият живот, драги Кюнстен.

— Вие искате все пак един ден да се върнете между своите. А кой знае с кого и с какво ще се срещнете в своята епоха, ако нарушите хода на историята сега.

— Старата история, както знаете, е история на борбата между експлоататори и експлоатираните. Когато побеждавали експлоататорите, развитието спирало. Когато побеждавали експлоатираните, развитието вървяло напред. Затова си мисля, че ако помогнем на експлоатираните, историята може да придобие по-бързо развитие, а обществото, което наричаме наше — обществото на тридесетия век, — би било по-съвършено. Представете си: кризата, която преживява това общество, би била преодоляна. Никой няма да се измъчва в търсене на смисъла на живота: всеки би го знаел вече. Нали в края на краищата това е задачата на нашата експедиция?

— Ето какво ще ви кажа, Тебуга. На мен тридесетото столетие ми харесва такава, каквото е. Но това не е важно. По-важно е, че

събитията в това общество представляват обективна действителност. Не можете да отречете, че в това общество има много положителни неща. Ала и отрицателните явления са обективна действителност, поточно казано — резултат на необикновено дълго развитие. Не може изведнъж да се смеси всичко, добро и лошо, такова и онакова... Какво ще стане, ако в битката, разиграла се отдавна в историята, застреляте човека, който е бил ваш прапрадядо, и престанете да съществувате?

И тъй, не се стигна до единомислие. Кацането на тази отдавнашна Земя представляваше за Кюнстен нещо като лабораторен опит под стъклен похлупак. Някакви червеи безсмислено се гърчат върху дъската с материал за опита. Интересно е да ги наблюдава човек. Но да се допре до тях — в никакъв случай!

ИЗ ДНЕВНИКА НА КЮНСТЕН

Положението е отчаяно. Аз обичам Тебуга като мой брат, наистина го обичам. Обаче по никакъв начин не мога да го отклоня от безумното му намерение. Гравипланът, с който стигнахме дотук, е мое дело. Ако не бях открил кюнстеновото уравнение, Тебуга не би могъл да мисли за осъществяването на своите опасни планове. Затова аз нося отговорността пред историята, пред цялото общество, което ни изпрати тук. Не мога да позволя да бъде използван гравипланът за унищожаването на нашата цивилизация.

Доскоро ми се струваше, че философът Тебуга е непоправим мечтател, чиито теории едва ли биха могли да имат някакво въздействие върху по-нататъшния живот на обществото. Сега виждам, че страшно съм се лъгал: той може да причини големи бедствия...

Обичам Тебуга като брат, но това не бива да отслабва моята отговорност за всичко, което сме създали, което сме наследили от предишните поколения.

Тебуга не бива да овладее вертолета, а ако го овладее (в това аз не мога да му попреча), не бива да се срещне с разбунтуваните роби, не бива да долети до техния лагер.

Ако Тебуга загине, ще премине опасността, която застрашава нашия свят. Да речем, че аз се завърна сам — макар че обичам Тебуга като свой брат. Ами останалите — милиардите хора, които са създавали и създават нашия свят, не са ли и те мои братя? Имам ли право да допусна поради прекалената впечатлителност на един човек

да се разруши това, което вече е осъществено от десетки спокойни, трудолюбиви поколения?

Убеден съм, че нямам право.

ИЗ ДНЕВНИКА НА ТЕБУГА

Вълнува ме съдбата на тези хора, съдбата на моите сегашни съвременници. Знаем какво си мисли за тях Кюнстен. Но въпреки всичките му възражения не мога безучастно да гледам как биват избивани със стотици, как биват гонени като зверове.

Не съм забравил и своя дълг към света, от който дойдох. Хората не бива само да наблюдават. Трябва да променяме живота, а не само пасивно да го възприемаме. А не мога да си представя по-добър случай да се поправи всичко отначало.

Вярно, че тук е и Кюнстен. Макар да е добър и извънредно умен човек, той не може да ме разбере. Не иска да допусне нищо, което би могло да промени неговия тридесети век (а аз съм убеден, че такава промяна ще бъде за добро).

Ами ако Кюнстен го няма? В края на краищата той принадлежи на тридесетото столетие. Той не е подходящ за пътуване назад в историята, въпреки че е изнамерил способ за това. А ако аз бях сам...

И тъй стана, че двамата приятели станаха неприятели. Светът е само един и може да съществува само един начин да бъде спасен.

Да се греши, е човешко. Но Терциус не беше човек и трябваше да бъде безпогрешен. И наистина той не грешеше, макар това да не бе приятно за Тебуга. Философът се обърна към електронния мозък, но Терциус отговаряше на всичките му въпроси с думите „не зная“. Само когато Тебуга го запита, дали евентуалната му намеса във въстанието на робите ще измени облика на тридесетия век, машината отговори утвърдително. Но и без това Тебуга знаеше, че е така. Интересуваше го какви промени биха настъпили, какъв би бил техният обхват. Но и най-съвършеният електронен мозък може да решава само задачи, чиито предпоставки се намират в обективно съществуващото. Да предвижда бъдещето може само човекът.

Тебуга трябваше сам да вземе окончателното решение с всички възможни рискове. Колеба се цял ден. Накрая мисълта да промени

тридесетото столетие взе връх над всичко. Трябваше да даде смисъл на живота в това столетие.

Вечерта той каза на Кюнстен:

— Ще взема вертолета и ще отлетя до лагера на робите. Драги приятелю, не се опитвайте да ми попречите.

— Добре — измърмори физикът за голяма изненада на Тебуга.

— А вие в ракетата ли ще останете?

— А къде другаде?

Кюнстен също бе взел своето решение. Дори нещо повече: бе го привел в изпълнение.

Пътят от гравиплана до лагера на въстаниците бе около половин час с вертолет. Но този ден времето бе тъй лошо, че Тебуга предвиждаше да трае цял час. Той пусна в ход мотора и се издигна. Уредът показва височина петдесет метра, после сто. С увеличаването на височината вятърът неимоверно се засилваше. Силният мотор на вертолета вече едва смогваше да го преодолява. Вятърът идеше точно насреща.

Тебуга искаше да се издигне още. Да лети на височина под триста метра му се струваше опасно. Вятърът би могъл да го блъсне в скалите. Но да се издига още, бе невъзможно. След като достигна сто и петдесет метра височина, той бе принуден да се върне обратно. Погледна часовника си и установи, че е прекарал във въздуха едва десет минути.

Кацна на завет между скалите, недалече от огромното туловище на ракетата, и се върна в залата. Кюнстен бе зает с някакви колони от цифри. Когато видя Тебуга, по лицето му се мярна нещо като безпокойство.

— Не отлетяхте ли — запита той тревожно.

— Не. Вятърът ми попречи. Отново има буря. Нали все още не сме свикнали — засмя се Тебуга. След това отиде в помещението на Терциус. Не след дълго се върна в залата, където Кюнстен все още продължаваше своите изчисления. — Трябва да погледна вертолета, Сеп — каза Тебуга. — Боя се да не би да пострада от вятъра. Ще се опитам да го скрия по-добре между скалите.

— Добре, вървете — каза Кюнстен с облекчение.

Тебуга излезе от ракетата.

Две минути по-късно гравипланът, приведен в движение от Терциус съгласно нареждането на Тебуга, се отправи на обратен път, отнасяйки Сеп Кюнстен в неговия тридесети век.

Почти едновременно с това вертолетът избухна. Съгласно замисъла на Кюнстен той трябваше да се превърне в гроб на Тебуга и по този начин да запази (според мнението на физика) цивилизацията на далечното бъдеще. Само че събитията се развиха другояче.

Бурята продължаваше. Тебуга тръгна на път пешком. До лагера на въстаналите роби му предстоеше да измине триста и шестдесет километра.

Триста и шестдесет километра — това все пак е дреболия за човека, който тъй упорито търсеше смисъла на живота.

КОНРАД ФИАЛКОВСКИ

НУЛЕВО РЕШЕНИЕ

Трясък, грохот на разпукващи се шевове и скърцане на разкъсваща се броня — всичко това вече отмина. Тишината, онази тишина, в която напрегнато се вслушваше Еми, беше обикновената лунна тишина. Еми видя изкривеното от гримаса лице на Карот зад прозрачния шлем. До него сведената ниско над масата глава на Нор, открояваща се рязко на фона на екрана за външни наблюдения. Ослепително ярките скали на екрана хвърляха черни, плътни сенки, без никакви подробности. Тя знаеше: Карот и Нор също чакат, вслушват се в едва доловимото съскане на излитащия въздух.

— Издържа — каза най-сетне Карот. — Все пак тази стара прогнила консервна кутия издържа.

— Газонепроницаемите прегради се затвориха автоматически след сблъскването... — Нор се изправи и погледна към екрана. — Изглежда, той не е засегнал автоматичното управление на базата.

— Мислиш, че това беше болид?

— На сблъскване със Земята май не прилича... — опита да се пошегува Нор.

— А дезинтеграторните устройства, системата за безопасност? Дезинтеграторите действуват на разстояние няколкостотин метра.

— Болид беше... Болид — повтори Нор, — ако беше някакъв малък метеорит, веднага щеше да се изпари в силовото поле на дезинтегратора.

— Странно! Нямахме дори сигнал за тревога... — Карот стана и смъкна шлема от главата си.

„Това не е съществено — помисли си Еми, — поне сега.“

— Нима това е съществено? — запита тя. — По-добре да проверим предавателя...

Нор я погледна право в очите.

— Погледни на екрана. Виждаш ли зад оня там камък... Това е парче от предавателната антена...

Еми вече знаеше, че не ще могат да извикат Централата и да чуят приглушения глас на дежурния автомат. Тя погледна Карот и разбра: той едва сега видя, че антената е строшена.

— Добре поне, че бяхме тук, в радиостанцията — каза тя, преди да отговори Карот. — Централата избира удачно времето за радиовръзка. — Тя опита да се усмихне, но те не забелязаха.

— И защо трябваше да падне точно върху базата. — Карот се разхождаше между нишите, където висяха вакуумните скафандри и стената с матовите екрани за телевизионната връзка с Централата. — На Земята... на Земята болидът щеше да изгори в атмосферата на петдесетина километра над повърхността. — Той се спря и ги изгледа.

— Да, но вероятността да попадне в базата... — Еми се запъна.

— Вероятност... — Карот се наведе над креслото ѝ. — Като че ли няма за какво друго да мислиш. Държиш се така, сякаш се намиращ в аудиторията на Академията по космонавтика. Това е Луната... Ясно ли ти е?

— Спокойно, Карот. Знаем — Нор дори не се извърна и продължаваше да разглежда скалите в екрана за външни наблюдения.

— След като човек чуе всичко това...

— Недей да нервничиш, Карот. Така изразходваш повече кислород — Еми тъй го погледна, че той се изправи и се отдръпна, а после хвърли поглед към екрана.

„Нор също гледа скалите и като мен се надява... Но вероятността...“

— Малко е душно — каза Карот.

— Увеличило се е съдържанието на въглеродния двуокис. Индикаторът е тук при нас — Нор се наведе над уредите, — а регенераторите останаха там.

— Всичко е там, и аварийната радиостанция...

„Аварийната радиостанция е в помещението за автоматично управление на базата. Управлението не е засегнато, щом като Газонепроницаемите прегради задействуваха. Изглежда, разрушени са само коридорът и външните уреди.“ Еми разбираше, че точно така е станало.

— Защо трябваше да улучи точно коридора...

— А ти какво би предпочела, да се изгърси върху купола ли? — Нор погледна Карот право в лицето.

„Товага нас вече нямаше да ни има...“ — помисли си Еми.

— Колко кислород имаме още? — запита тя, за да попречи на Карот да отговори на въпроса на Нор.

— Тук имаме за около три часа и още за шест часа в балоните на вакуумните скафандри.

— Ще ни намерят ли?

— Съмнявам се — отвърна след малко Нор.

— Значи, трябва да излезем. Тук и без това няма какво да правим. Тук са само изходните шлюзови камери и шкафове за вакуумните скафандри.

— Да излезем, Карот, винаги можем.

„Нор е прав — помисли си Еми, — бихме загубили и въздуха, който още дишаме.“

— Но навън можем да пуснем ракета, да поискаме помощ с предавателите на скафандрите... — Карот говореше все по-високо.

— Ние сме на невидимата от Земята страна на Луната. Тук почти не идват ракетолети — Нор както обикновено натъртваше края на думите. — Вероятността някой да улови слабите сигнали от предавателите на скафандрите е нищожно малка...

— Ха! Втори номер Еми! Вероятност!... Какво ме интересува вероятността! Като седим тук, само напразно хабим кислорода.

— А светлинните сигнали — продължи Нор, без да повиши тон, — светлинните сигнали просто няма никой да забележи: ние сме на осветената страна.

„Той е прав — помисли си Еми.“

— Нор е прав — каза тя гласно.

Карот се спря, седна в креслото и тихо запита:

— Товага какво все пак да правим? — И след малко добави — Другата седмица трябва да бъда на семинар в Централната база...

— Може и да успееш... — каза Еми. — Има известни шансове...

— Но също такива шансове има и да си останем тук. Чуваш ли?

„Разкисна се — помисли си Еми. — Разкисна се като първокурсник в сурдокамерата.“

— Космонавтите не бива да губят самообладание — каза тя. — Жалко, че не си научил това в Академията. Още от времето на Гагарин е известно, че самообладанието е основна черта на космонавта.

— Престани, Еми. Мърмориш като стария Зодиак на лекции... Тук не е Академията...

— Там е работата, стажант Карот, че това вече не е Академията. Театър можеш да разиграваш на Земята пред близките си... Ясно ли ти е?!

„Говоря прекалено високо, наистина прекалено — помисли си тя. — А Карот едва ли ще има вече възможност да се превзема пред близките си. Твърде малко са шансовете му. И моите също... А на Земята сега навярно е вечер и мама мие съдовете след вечеря. Прозорецът на кухнята ни гледа към реката, а над реката виси лунният сърп... «Погледни, Дей, там е сестра ти Еми.» — казва мама. Тук е душно. Интересно, как ли сме с кислорода?“

Нор не отвърна. Гледаше екрана.

„Така се визира, сякаш наистина може да види нещо друго, освен скали, звезди и черно небе.“

— Я елате тук, по-бързо! — Нор продължаваше да гледа екрана.

Карот пръв отиде. Еми стана след него.

— Май виждам нещо, погледнете, ей там на фона на оная голяма скала... Движи се...

„Нищо не виждам — помисли си Еми. — Там има само скала и сянката ѝ.“

— Ето там, на лявата страна... като че ли е всъдеход...

— Аха, виждам... виждам! — извика Карот.

Сега Еми също видя.

— Накъде ли отива?

— Мисля, че това е автоматичен всъдеход на селенофизическата служба... — каза Нор.

— Трябва да го задържим... Приближава се към нас...

И тримата гледаха мълчаливо екрана. Металният бръмбар вече бе изпъзлял от сянката и се движеше по осветената от слънцето каменна равнина.

— Не... грешиш. Той ще заобиколи базата по трасето под скалите... — Нор се извърна и ги погледна.

— Тези автомати — бавно каза Еми — отговарят и на просто повикване.

— Кой ги знае — вдигна рамене Карот.

— Отговарят. Помня. А ти сигурно си се разхождал с виролета, вместо да седиш на лекции.

— Все едно. Хайде да излизаме. Трябва някак да го задържим. — Карот грабна шлема си и затвори херметизаторите.

„Всъдеходът — помисли си Еми — ще напусне полето, в което действуват нашите преподаватели, и вече не ще можем да го спрем.“

— Да вървим, Нор — каза тя.

— Не всички. Ще отида аз — вие ще останете.

— Защо? И аз ще дойда — Карот вече беше пред вратата на шлюзовата камера.

— Ти ще останеш. Няма защо всички да отиваме.

— А защо точно ти?

— Аз все пак имам понятие как действува този автомат. И въобще много добре знаеш, че от базата трябва да излизат колкото се може по-малко хора.

— Карот, ти ще останеш. Нор е прав — каза Еми и помисли, че ако Нор беше решил иначе, тя щеше да остане сама в тишината на разрушената лунна база.

Карот стоеше в нерешителност.

— Подай ми кабела, Еми — каза Нор. — Ще оставя отвън шлем от скафандър със самостоятелна радиостанция, за да можем да разговаряме. Помогни ми да облека скафандъра, Карот.

В базата Нор никога не носеше скафандър, като подражаваше на старите космонавти, вярващи в щастливата си звезда.

„Ако газонепроницаемите прегради не бяха издържали, той щеше вече да е мъртъв“ — помисли си Еми.

— Втория шлем. — Нор затвори херметизаторите, вдигна шлема с радиостанцията и влезе в шлюзовата камера. Външната преграда хлопна, тежките вакуумни обувки затракаха по бронираните плочи.

— Още не се е появил на екрана — каза Карот. — Какво се бави толкова?

— Сигурно отваря шлюзовете...

— Няма да успее... Автоматът ще се отдалечи и не ще го настигне... Е, най-сетне излезе...

Еми гледаше фигурката в скафандър, която се движеше с огромни скокове, като при всеки скок се откъсваше от сянката си,

чернеещата се продълговата, деформирана проекция върху скалите. Еми нагласи приемника и чу дишането на Нор.

— Автоматична станция!... Автоматична станция... — викаше Нор.

„Той вика, когато се намира точно на върха на параболата, която описва шлемът му при всеки скок — помисли си Еми. — Тогава между него и приемника на станцията няма скали.“

Станцията отговори при третото повикване.

— Четвърта станция на югоизточния сектор на селенофизическата мрежа приема — примитивното гласово устройство на автомата изопачаваше звуковете и гласът беше безизразен, равен.

„Стоп“, „Стоп“, „Стоп“... Нор тичаше и монотонно повтаряше заповедта.

— Е, как? Спря ли? — запита Еми.

— Не знам, станцията е твърде далече — отвърна Карот, като продължаваше да гледа в екрана. — Да, спря! Спря. Сега виждам ясно...

Нор също бе забелязал това и вече не тичаше, а вървеше.

„Той е толкова далеч, че изглежда като движещо се камъче — помисли си Еми. — Сега ще се приближи към автомата, ще предаде сигнал за помощ...“

— Нор ще изпрати сигнал за бедствие и ще дойдат да ни вземат — каза тя.

— Тогава защо бяха всичките тия разговори?...

— Отде можем да знаем, че ще се появи някакъв автомат!

— Космонавтите са длъжни да имат предвид и такава възможност.

— Космонавтът винаги за всичко е длъжен — както вече отвърнах на Зодиак при подобно наставление — разсмя се Карот. — Вие поразително си приличате. Само че той е плешив и с една глава по-висок от тебе.

— Не се шегувай. По-добре погледни какво става там с Нор — каза Еми злъчно.

— Вярно. Нещо много се бави — Карот се приближи до микрофона — Нор, чуваш ли ме? Как е?

— Лошо — лаконично отвърна Нор.

— Кое е лошо?

— Какво има, Нор? — Еми издърпа от Карот микрофона. —
Какво се е случило?

— Повреден е главният предавател на автомата.

— Хубава история... И нищо ли не може да се предаде?

— Нищо.

— А може ли да се поправи?

— Точно това гледам, но съмнявам се, че ще успее нещо да
направя. Изглежда, автоматът е паднал от скала... Цялата му страна е
смачкана и предавателят повреден.

— Значи, ще седим тук, докато пукнем — Карот се тръшна в
креслото така, че пружините изскърцаха.

„Всичко е свършено. Автоматът повреден, базата разрушена и
тишина... тишина в приемника, тишина в пространството... проклета
лунна тишина“ — помисли си Еми и ѝ се доплака. Но тя се сети, че е
космонавт, и само запита:

— Тогава какво да правим? Какво ще правим, Нор?

— Почакай. Ще проверя още веднъж.

— Душно ми е — каза Карот.

— Виж съдържанието на въглеродния двуокис... Или не, няма
смисъл. Все едно, по-леко не ще ни стане...

— Не, нищо не може да се направи — каза най-сетне Нор.

— Тогава?

Нор помълча минута, после каза:

— Мисля, ще се наложи да отида с автомата до най-близката
автоматична станция...

— Но това са няколко часа път. Кислородът ще се свърши, и
твоят, и нашият... Това не е разрешение, Нор.

— Ще тръгна, Еми, направо, а не по обикновеното трасе за
автомати.

— Ще се заблудиш!

— Не се бой. Сега е лунен ден, имам карти...

„Добре че лунните карти са тъй подробни — помисли си Еми. —
На Земята с една само карта човек не би преминал през всичките тия
проходи. А тук на всичкото отгоре има и пукнатини...“

— Как ще минеш през пукнатините... опасно е — каза тя.

— А ти виждаш ли друг изход! — обади се отзад от креслото Карот.

— Но защо... Защо именно ти, Нор?

— Защото и без това съм вече тук, навън. Ако излезе някой от вас, само излишно ще загубим част от кислорода на базата.

— Логично — промърмори Карот.

— Но несправедливо! Разбираш ли какво рискува той?

— Прекратете спора. Ще се постарая, доколкото бъде възможно, да поддържам връзка с вас.

— Желая ти успех — каза Карот.

След малко той стана и се приближи до екрана.

— Замина. Направо към планините.

— Вижда ли се още?

— Вече изчезва зад скалите.

Еми не гледаше нито екрана, нито мигащите червени лампички, показващи съдържанието на въглеродния двуокис.

— Нор, чуваш ли ме? — запита тя.

— Чувам те прекрасно — дойде веднага отговорът, — още се движа в долината, а после планините... Ако всичко мине благополучно, след три часа ще бъда в автоматичната станция... Викай ме от време на време. Не искам да изтощавам акумулаторите.

— Три часа и още един, докато дойде помощ — каза Карот, — ако въобще дойде...

„Да, той е прав, ако въобще дойде. Тези планини, белите, искрящи на слънцето върхове и мракът на долините, който дори жълтият фар на всъдехода не разсейва...“

— Страхувам се за него — каза Еми. — Ти си селенист. Изкачвал си лунните планини, познаваш пропастите и тесните скалисти корнизи, канарите, търкулващи се безшумно надолу по склоновете при най-леко докосване. Той няма да може да мине планините...

— Значи ще остави автомата и ще продължи пеш...

— Няма да го остави. Познавам го. Ще се опита да премине с него. Пеш не ще стигне за три часа до станцията.

— Може да срещне някой автомат.

— В планините? В планините не се изкачват дори автостанциите на селенофизическата мрежа.

Карот не отвърна.

„Той също не вярва, че Нор ще успее — помисли си тя, — а може и просто още да не е мислил за това.“

Тя изчака около минута, после повика Нор.

— Чувам те. Навлизам в планината. — Приемането беше много лошо, тя едва различаваше отделните думи. — Щом се изкача понагоре, скалите вече не ще заслоняват базата и ти ще ме чуваш по-добре... Трябва да си отворям очите на четири, местността е много насечена...

— Не е ли по-добре да оставиш автомата и да се опиташ да продължиш пеш?

— Не, Еми. Още не е толкова трудно... Обикновени пукнатини... малко скали...

— А после?

— Не знам. До превала е още далеч... — Той изведнъж млъкна.

— Какво има?

— Виждам лунолет. Приближава се.

Еми поиска нещо да каже, но Карот грабна микрофона.

— Повикай го... изстреляй сигнална ракета! Чуваш ли? — викаше той.

— Сега... — Нор не се доизказа. Еми чу само как нещо пронизително издрънча.

„Край“ — помисли си тя.

— Нор! — крещеше Карот.

„Не, той не ще отговори“. — Сега Еми беше уверена в това.

— Нор, отговаряй! Нор! Нор, чуваш ли?! — повтаряше Карот. — Какво прави там? Нима нещо се е случило с него?

— Автомата, повикай автомата на говор... — каза Еми.

— Автоматична станция!... Автоматична станция! Чуваш ли ме — викаше сега Карот.

Отговорът дойде много скоро.

— Говор... четвърт... станц... Говор... четвърт... станц... говор... четвърт... станц...

— Той е паднал в някоя пропаст — каза Еми. — Загинал е!

— Намали го! Намали малко гласа на автомата, Еми.

Тя гледаше тъпо екрана.

— А може... може той да е загубил само съзнание и ние не сме в състояние да му помогнем... — Тя машинално намали звука и

автоматът млъкна.

— Той не е извикал ракетата. Сега няма никакви изгледи да се спасим... Кислородът свършва...

„Да, дължна съм да сторя това. Ще го направя... В края на краищата — все едно...“ Еми стана и посегна към шлема.

— Къде отиваш? — тихо запитва Карот.

— При него... Ще тръгна по следите на веригите...

— Моля, стойте си по местата. Стига необмислени решения — каза нечий непознат глас.

Креслата бяха меки, дълбоки, като в ракетите за далечни пътувания. В тях седяха мъже в скафандри, защото в базата беше съвсем безопасно. Тя бе издълбана в скалите и повече напомняше градче, отколкото лунна база. На масичката до тях стоеше портативен мнемотрон и мъжът, който седеше най-близо до него, с едно движение изгаси екрана.

— Това е всичко, Ив — каза той.

— А после?

— Прибрахме ги.

— И това ми било космонавти — Ив поклати глава и отпи глътка кафе от стоящата наблизо чашка. — А решението на момичето си го бива!

— Трябва да я разберем. За нея това е било удар.

— Съгласен съм, но ако всичко се бе случило в действителност...

— Щяха да загинат... Понякога космонавтите загиват...

Те помълчаха малко, после Ив попита:

— А онзи, вторият, Карот? Защо нищо не предприе?

— Той е добър момък, но в института никога не е блестял с особени качества.

— Това не го извинява. Да, я ми кажи, Гот, нали Зодиак, за когото те споменаха, си ти?

— Хм, всеки от нас в Академията си има по някакъв прякор. Моят е Зодиак. Смяташ, че не е удачен ли?

— Не, защо? Удачен е. Има и по-лоши.

— Но да не се отвличаме. Какво ще решим?

— По отношение на двамата въпросът е ясен. А какво да решим за Нор? Храбър момък.

— Храбър — Гот вдигна рамене, — но храбростта още не е всичко, във всеки случай за космонавтите. Добре, че нищо сериозно не се случи. Той загуби съзнание, а сега кракът му е в гипс. Предлагам решението и за тримата да бъде еднакво.

— Съгласен съм.

Гот позвъни.

— Еми, Карот и Нор ги вика изпитната комисия — съобщи по коридорите автоматът.

Те влязоха и седнаха един до друг на пригответените столове.

— Здравейте — каза Гот, — радвам се, че ви виждам. Е, как е кракът ти, Нор? Още ходиш трудно. За утешение ще ти кажа, че автоматът е още по-зле. Той излезе от строя. Ти има късмет... А сега дължен съм да ви кажа, че другарите ви намериха по принцип подобър изход от същото положение... Казвам по принцип... Бих искал да ви посоча най-интересните решения на задачата, която подготвихме за вас. Решения на ваши другари... Първата група решения обхваща все опити да се проникне вътре в базата, за да се използва аварийната радиостанция. Групата на Ронд събори върху бронирания купол скала от склона на планината, под която е базата. През образувалия се отвор те проникнаха в Центъра. Групата на Тоз освободи коридора, като употреби за взривяване заряда на осветителните ракети и течния кислород от балоните на скафандрите.

— Съвсем просто — тихо каза Нор.

— Просто, ако се сетиш. Наистина вие запазихте непокътната базата, но това не ви дава основание да се гордеете. Втората група решения се отнася до автоматичния всъдеход, който ние винаги изпращаме, естествено, след като предварително извадим от строя радиостанцията...

— Нор като че ли използва тази възможност — високо каза Еми и погледна очаквателно Гот.

— Да, използва, но не по най-удачния начин. Както справедливо забеляза Еми, вероятността, чуваш ли Карот — той погледна към Карот, — вероятността да минете успешно със селенофизически всъдеход през планините практически е равна на нула.

— Тогава какво трябваше да правим с него? — запита Карот.

— Групата на Ватара използва атомния му реактор за малка термоядрена експлозия. Експлозията беше регистрирана на една

трета от повърхността на Луната и освен нашите ракети към тях от всички страни полетя цял рояк от ракети. Но повечето опитваха да пробият бронирания купол на базата с помощта на всъдехода и по този начин да проникнат вътре. Не всички успяваха, но за нас бе достатъчно самото решение. Остава още една група, групата на нулевите решения. Тук влизат ония решения, в които няма нищо конструктивно. Съжалявам, но комисията прие, че вашата тройка не е издържала изпита.

— Ако се беше случило това с вас в действителност, нямаше да останете живи — добави Ив.

— И така, вие не ще получите дипломи за завършване на Академията по космонавтика. Изпращаме ви отново на практика на спътниците на Юпитер...

— И там... пак изпит?

— Да. И надявам се, че този път решението ви няма да е нулево. Иначе никога не ще станете космонавти! На изпит може веднъж да се сгреша, но само веднъж. В Космоса не бива да се греша нито веднъж. Всяка грешка е последна.

АРТЪР КЛАРК

СЪЗВЕЗДИЕТО „ЛАЙКА“

Яростното лаене в първия миг само ме ядоса. Обърнах се на другата страна и сънливо промърморих:

— Млъкни, глупав пес.

Но сънливостта ми продължи само част от секундата; веднага напълно се разсъних, върна се съзнанието ми, а с него дойде и страхът. Страхът от самотата, страхът от умопомрачаването.

Боях се да отворя очи, боях се да погледна. Разумът ми казваше, че нито едно куче още не е стъпвало на повърхността на този свят, че от Лайка ме делят двеста и петдесет хиляди мили пространство, нещо повече — пет години време.

— Присънило ти се е — казах си сърдито. — Не ставай глупак! Боядисани стени, това е всичко, което ще видиш.

Разбира се, така и беше. Мъничката кабина е празна, вратата плътно затворена. Бях сам със спомените си, във властта на някаква неясна печал, която често завладява човека, когато яркият сън се сменя със смътната действителност. Усещането за загуба беше толкова горчиво, че ми се прииска отново да заспя. Добре, че устоях: в този миг сънят бе равносилен на смърт. Но аз не подозирах това още пет секунди — цяла вечност, през която се бях пренесъл на земята, търсейки утешение в миналото.

Откъде се взе Лайка, тъй и не успяхме да установим, макар че сътрудниците на обсерваторията разпитваха всички свои познати, а аз дадох няколко обявления във вестниците на Пасадена. Намерих я самотна, изоставена край шосето една лятна вечер, когато пътувах за Паломар. Не обичах кучета, въобще не обичах животни, но не можех да оставя безпомощното мъничко същество на произвола на съдбата, олицетворявана от профучаващите автомобили. Подтиснах отвращението си, като съжалявах, че нямам ръкавици, взех я и я

натиках в багажника. Никак не ми се искаше да рискувам облицовката на новичката си кола, а в багажника, мислех си, кучето не може да направи кой знае какви поразии. И сбърках.

Спрях пред „Манастира“ (къщата, в която живееха астрономите и където щях да прекарам следващата седмица) и без особен възторг разгледах находката си. Отначало смятах да дам кученцето на пазача, но то заскимтя и отвори очи. Гледаше ме тъй безпомощно, тъй доверчиво... С една дума, предадох се.

После понякога съжалявах, наистина не особено дълго. Аз не подозирах колко главоболия може да причини едно малко куче, нарочно и неволно. Сметките за почистване и поправки растяха; особено си изпащаха чорапите ми и астрофизическото списание. Но в края на краищата Лайка се научи да се държи прилично и в къщи, и в обсерваторията. Като че от всички кучета тя единствена е посещавала купола, където се намира двестадүймовият телескоп. Там тя можеше с часове да лежи в някое усамотено ъгълче, докато аз в клетката се занимавах с насочването; достатъчно ѝ бе да слуша гласа ми. Другите астрономи също се бяха привързали към нея (името „Лайка“ предложи нашият физик, старият Андерсън), но от самото начало тя разбра, че е мое куче и никого друго не слушаше. Впрочем тя и на мен не винаги се подчиняваше.

Лайка израсна: стана великолепно куче. Тя бе почти чиста вълча порода и, изглежда, заради това „почти“ я бяха захвърлили. (И досега ме хваща яд, като си спомня, а може би напразно, та аз всъщност не зная как точно е било). Ако не се смятат двете тъмни петна над очите, тя беше тъмносива с мека като коприна козина. С наострени уши изглеждаше необикновено умна и любознателна. Когато обсъждахме с колегите видовете спектри или еволюцията на звездите, готов бях да повярвам, че Лайка следи внимателно разговора ни.

До ден днешен не мога да разбера защо се привърза така към мен; дори сред хората аз имам твърде малко приятели. Но когато се връщах след дълго отсъствие в обсерваторията, Лайка полудяваше от радост, скачаше, изправяше се на задните си лапи и опираше предните на раменете ми (тя свободно ги достигаше), а радостното ѝ скимтене съвсем не подходеше за могъщия ѝ ръст. И аз вече гледах да не заминавам за дълго; при дългите пътешествия не можех да взимам кучето със себе си, но при по-късите пътувания тя винаги ме

придружаваше. Лайка беше с мен и тогава, когато заминах на север, за да участвувам в оня злополучен семинар в Беркли.

Приютиха ни мои приятели от университета. Те бяха извънредно учтиви хора, но присъствието на такова чудовище в дома им явно не ги особено зарадва. Постарах се да убедя домакините, че Лайка ще се държи безупречно; те твърде неохотно ми разрешиха да я държа в стаята.

— Тази нощ можете да не се страхувате от крадци — казах им аз.

— В Беркли няма крадци — ми отговориха те.

Но посред нощ за миг ми се стори, че все пак те са се излъгали. Разбуди ме яростен лай и скимтене, само веднаж бях чувал от Лайка такова нещо — когато за първи път видях крава и не можа да разбере що за същество е това. Ругаейки, отметнах юргана и потънах в мрака на непознатия дом. Най-важното е да усмиря Лайка, за да не разбудя домакините, ако вече не съм закъснял. Крадецът, разбира се, отдавна ще да е офейкал. Много ми се искаше да е така...

Няколко секунди стоях до електрическия ключ на площадката пред стълбите. Да запаля или да не запаля? Най-сетне кряснах: „Лайка, млъкни!“ — и натиснах копчето; ярка светлина заля хола долу.

Лайка бясно дращеше по вратата, като продължаваше да скимти и да лае.

— Ако ти е нужно да се поразходиш — сърдито ѝ казах аз, — никак не е необходимо да вдигаш такава врява!

Слязох, дръпнах резето и кучето като ракета изскочи навън.

Беше тихо, вятър нямаше, лунният сърп се бореше със санфранциската мъгла. Стоях в мъглата, гледах светлините на града отвъд залива и чаках да се върне Лайка, да я наругая за държанието ѝ. Все още чаках, когато за втори път през двадесетото столетие се пробудиха от сън тукашните подземни сили.

Колкото и да е странно, не се изплаших, поне в първия миг. Помня, че преди да осъзная напълно бедата, две мисли се мярнаха в главата ми: „И тия геофизици — казах си — можеха поне някак да ни предупредят.“ И се учудих: „Никога не съм мислил, че при земетресение има такъв шум!“

Почти в същия миг усетих много силен трус. Какво се случи после, предпочитам да не си спомням. Спасителите успяха да ме отведат чак на другия ден. Отказвах да се разделя с Лайка. Гледах

разрушената къща, в която лежаха телата на моите приятели, и съзнавах, че дължа живота си на Лайка. Но нима можех да искам от пилотите на самолета да разберат това? Не ги упреквам и че ме взеха за луд: толкова нещастници скитаха сред развалините и пожарищата...

Оттогава с Лайка сме се разделяли най-много за няколко часа. Казвах ми — и аз напълно вярвам, — че все по-малко се интересувам от обществото на хората, въпреки че не бях станал отшелник или мизантроп. Звездите и Лайка запълваха целия ми ден. Често скитахме с нея из планините, това беше най-щастливото време в живота ми. И само един облак помрачаваше хоризонта: аз знаех, за разлика от Лайка, че щастието ни скоро ще свърши.

Прехвърлянето се подготвяше вече от десет години. Още в шестдесетте години беше признато, че Земята е неподходящо място за астрономически обсерватории. Дори на Луната малогабаритните навигационни уреди надминаха възможностите на всички телескопи, с които се наблюдаваше Космосът през мрака и мъглата на земната атмосфера. Залезе славата на Маунт Уилсън, Паломар, Гринуич и на другите знаменити обсерватории. Те още се използваха за обучение, но изследването на неизвестното трябваше да бъде пренесено в Космоса.

И аз бях длъжен да замина. Бяха ми предложили длъжността заместник-директор на обсерваторията обратната страна на Луната. За няколко месеца щях да разреша проблемите, над които си блъсках главата вече много години. Извън пределите на атмосферата щях да узная какво значи изведнъж да прогледнеш, след като си бил спял.

Разбира се, и дума не можеше да става да взема със себе си Лайка. На Луната допускаха само опитни животни; навярно щяха да минат още десетки години, преди да разрешат да взимаме със себе си любимците си, пък и за откарването и изхранването им там щеше да е нужно цяло състояние. Аз пресметнах, че моята — съвсем не малка! — заплата никак няма да ми стига: Лайка бе свикнала да изяжда по два фунта месо на ден.

Трябваше да избирам: или да остана на Земята и да се откажа от кариерата на учен, или да замина на Луната и да се откажа от Лайка.

В края на краищата тя беше само едно куче. След десетина години Лайка ще умре, дотогава аз мога да достигна върха на кариерата си. Нито един здравомислещ човек не би се колебал; все пак

аз се колебаех и ако досега не сте разбрали защо, едва ли бих могъл да ви обясня.

Присъдата беше произнесена задочно. До последната седмица не бях решил още какво да правя с Лайка. И когато доктор Андерсън предложи услугите си да се грижи за нея, аз равнодушно се съгласих като дори забравих да му благодаря. Старият физик и жена му бяха обикнали още от първия ден Лайка; боя се, че са ме помислили за безчувствен и безсърдечен човек. А всъщност беше точно обратното.

За последен път се разходихме с нея по хълмовете, после я предадох на Андерсънови и повече не я видях.

Отлитането се забави почти цяло денонощие, чакахме да утихнат силите магнитни смущения и все пак активността на радиационните пояси бе толкова голяма, че излетяхме през „кладенеца“ над Северния полюс. Безтегловността е винаги неприятна, а освен това бяхме замаяни от антирадиационните лекарства. Когато отново започнах да проявявам интерес към обкръжаващата ме действителност, корабът бе вече над обратната страна на Луната; не видях как Земята изчезна зад хоризонта. И не съжалявах кой знае колко за това, тогава не ми се искаше да си спомням за миналото, предпочитях да мисля само за бъдещето. Чувството за вина не ме напускаше: бях изоставил съществуването, което ме обичаше и ми вярваше. С какво съм по-добър от тези, които бяха захвърлили малкото кученце на прашното Паломарско шосе?

Вестта, че е умряла, дойде след месец. И то без никаква видима причина. Андерсънови направили всичко за нея и силно тъгували. Лайка просто не искала да живее вече. Няколко дни и на мен ми идваше мисълта да сложа край на живота си, но трудът е велико лекарство, а моята програма бе особено напрегната. Да забравя Лайка, не можех, но постепенно спомените престанаха да бъдат болезнени.

Защо се бяха върнали с такава сила сега, след пет години, на обратната страна на Луната?... Още мислех за това, когато неочаквано зданието се разтресе сякаш от могъщ удар. По-нататък действах, без да разсъждавам, ръцете ми сами затвориха херметичния шлем на аварийния скафандър, когато изведнъж колоните се разклатиха и стената зина, като пусна на свобода свистящия въздух. Благодарение

на това, че бях натиснал автоматично копчето за обща тревога, загубихме само двамина, въпреки че трусът — най-силният регистриран досега на обратната страна — разруши и трите херметични купола на обсерваторията.

Нужно ли е да казвам, че не вярвам в свръхестествени сили. Всичко може да се обясни много просто, стига човек да разбира малко от психология. По време на второто санфранциско земетресение Лайка не беше единственото куче, усетило близката беда; известни са много такива случаи. И когато будното ми подсъзнание е доловило първите слаби вибрации в недрата на Луната, тозчас са се събудили свързаните със спомените асоциации.

Човешкият разум избира понякога най-необичайни пътища, той знаеше какъв сигнал най-бързо ще стигне до съзнанието ми. Това е всичко. Разбира се, може да се каже, че и в двата случая ме е разбудила Лайка, но в това няма никаква мистика, никакъв странен зов през бездната на времето и пространството, защото тя не може да бъде преодоляна нито от човек, нито от куче.

В друго може да не съм, но в това поне съм уверен. И понякога, случва се, събудя се в лунното безмълвие и си мечтая сънят ми да продължи още няколко секунди, за да мога още веднаж да надзърна в тези ясни кафяви очи, изпълнени с безкористна, чиста любов, равна на която не намерих никъде — нито на Луната, нито на другите светове.

ПЕТЪР СТЬПОВ В ПОСЛЕДНИЯ ЧАС

— Не унивай, Лей! Ти пак ще видиш слънчевата Еое с нейните цветя и птици.

Усмивка, която напомняше гримаса, набръчка ъглите около продълговатите устни на болния. Кръглите очи, сиво-жълти и раздалечени, гледаха топло и уморено. Сферичната глава беше покрита с редки сиви косми и приличаше на лъскава топка.

Мейана седеше на меко столче до леглото на Лей. Тя имаше почти същите черти, само че по-нежни.

— Мейана, къде са другите? — попита с глух глас болният.

— В големия салон, Лей.

— И както винаги четат или играят?

— Да, Лей!

Той помълча, после попита:

— Колко години минаха по летоброенето на нашата хубава Еое?

— Петстотин, Лей, а на звездолета угаснаха повече от седем космични години...

Две клепки се показаха изпод веждите на болния и затвориха очите му. Тишина. Зловеща и мъртва тишина без звук, без скърцане, без полъх на ветреца... Стените излъчваха синкава светлина. Тя блестеше върху столовете и разхвърляните книги по бюрото.

Лей разсеяно погледна печалната Мейана и попита:

— И Гай ли е с другите?

— Не, той е дежурен при апаратите.

— Пак ли нещо?

— Нищо, Лей...

Като че ли всичко беше нищо. И времето не течеше. Мъртвило.

— Към Еое ли летим, Мейана? — обади се той след дълго мълчание.

— Да, Лей.

— Бързо ли?

— Най-бързо, колкото може нашият звездолет. С тази скорост само за няколко мига бихме обиколили два пъти нашата просторна Еое.

Клепките пак затвориха жълто-сивите уморени очи. Погледът на Лей угасна. Но той не спеше, а мислеше. Гледаше назад в миналото. И виждаше ярки и пъстри картини. Музика и тълпи народ, който маха ръце. Искрящи сълзи се плъзгат по лицето на неговата нежна Кийде, която го прегръща и пита: „Защо ти, Лей, трябва да заминеш? Тъкмо ти!“ Но той се усмихва, глади нейните коси и само повтаря: „Така трябва, Кийде! Построих този звездолет и аз трябва да замина, за да търся планети, населени с разумни същества!“

Мнозина от учените на Еое казваха, че целият Космос е безжизнен и мъртъв. Но това не беше възможно, уверяваше Лей. Безкрайният звезден мир трябва да е населен и с други разумни същества, може би по-съвършени от жителите на Еое...

Седем космични години звездолетът странствува из тъмните и мъртви пространства между звездите. Неведнъж кацаха на непознати планети, ярко огрени от светлината на техните звезди. Някои бяха сковани в ледове, други — насечени от дълбоки пропасти. Мъртва материя, без въздух, без вода, без дървета и птици. Не фучеше вятър, не шумеше дъжд, не лъхаше миризма на цвете, на морски водорасли, на пролетна трева и пробудена гора.

И Лей ставаше все по-тъжен.

Сега звездолетът пътуваше към любимата Еое. Тя не се виждаше, само Слънцето, което ѝ даваше живот, блестеше някъде пред тях.

— Мейана — прошепна болният.

— Какво има, Лей!

— Мейана — повтори той съвсем тихо, — кажи на Бейо да дойде!

Лей остана сам. Не беше ли през тези седем години винаги сам? Особено сега, когато на Еое не живееше неговата Кийде. А малкият му син Ойле? Навярно той беше вече старец, който напразно очаква своя измъчен баща.

Като отвори очи, Лей видя руменото лице на Бейо, чийто поглед беше питащ и печален. Мейана стоеше мълчалива край двамата.

— Иде краят — отмалял прошепна Лей.

— Не! — каза Бейо. — Ти ще живееш!

Лей слабо се усмихна.

— Може би ако бях на Еое и дишах нейния чуден въздух... ако слушах гласа на птиците и се любувах на синьо-зеленото небе и ако чувствувах вятъра и лъчите на моето Слънце.

— Доктор Ейли прави всичко, за да живееш — каза тихо Бейо.

— Зная...

Лей може би щеше да каже още нещо, но замълча, защото гласът на Гай бързо каза:

— Непознатата планета на около четири денонощия.

И пак тишината притисна салоните и кабините в звездолета.

— Има ли смисъл? — попита най-после Мейана.

Бейо натисна един бутон до главата на болния и като се наведе над кръгла пластинка, вградена в стената, каза:

— И тя ли е мъртва като другите, Гай?

— Да, Бейо — отвърна същият глас.

Лей не каза нищо. Дишаше бързо и мъчително със затворени очи. Като че ли не чуваше, не усещаше, не го засягаше нищо. Но мина кратко време и той неочаквано прошепна:

— Искам да ме оставите там!

Мейана и Бейо се спогледаха.

— Искам да кацнем! — продължи със същия Глас Лей. — Може би твърдостта на материята ще влее сили в немощното ми тяло... Ако положението ми не се промени, ще ме оставите там!

— На мъртвата и студена планета? Но защо, Лей?

— Ще минат хиляди години и там тялото ми няма да се промени. Може би някога от Еое ще тръгне друга експедиция и космонавтите ще намерят моите изсъхнали останки на тази планета... а може би други същества ще кацнат там и ще узнаят за нас!

Думите му напомняха бълнуване. И той действително бълнуваше, не съзнаваше къде беше и какво ставаше с него.

Мейана кимна с глава.

Бейо се наведе над металическата пластинка и с равен глас заповяда:

— Курс към непознатата планета! Съобщи на всички, че кацаме!

— Да! — отвърна кратко гласът на Гай. — Кацаме!

Те я видяха кръгла и гола. Видяха я най-напред на екрана, а на четвъртия ден зад илюминаторите блесна непознатата планета като огромен жълт диск с остри планини и просторни равнини. Една далечна огнена звезда обливаше с ярки снопове и звездолета, и планетата. Небето беше тъмно, по него блестяха като нанизани хиляди едри и дребни звезди — жълти, синкави, червеникави...

Невидимите високоговорители прошемуваха тихо.

— Апаратите не откриват въздух, вода и растителност — обади се Гай. — Нищо, освен планини и голи равнини. Нищо... — той помълча, после с безразличие продължи. — Вдясно се появи друга планета... по-голяма... Тя виси на небето и е обкръжена със синкавозелено сияние. Още е рано да узнаем какво има на нея...

Лей простена. Бейо се наведе над него, но мигновено се изправи и уплашен извика:

— За бога, Гай, по-бързо да кацнем на близката планета!

Под звездолета блестеше огромна камениста и шуплеста равнина, набраздена с ями и пропасти. Едрата звезда изпращаше обилна светлина.

Никой не усети как гигантският диск на звездолета покри безшумно като гъба зърнестата твърд с корема си и легна осветен от далечната звезда. Мейана, Бейо и останалите пет космонавти бяха облечени в скафандри. Всички чакаха пред вратата на камерата. Пред тях светеше огромен екран и на него те виждаха в подробности целия мъртъв пейзаж. Ала той не ги вълнуваше. Беше им познат от безброй срещи с подобни планети. Четирима космонавти тръгнаха към кабината на Лей, за да надянат скафандъра му и да го отнесат на твърдите скали. Сега мислеха за чудото... Дали ще има резултат самовнушението на болния, че твърдата материя би го върнала към живот?

— Ах, какво е това?

Гласът беше на Мейана.

Тя се олюля и всички видяха лицето ѝ зад прозрачния скафандър. Очите бяха разширени, устните помръдваха. Тя вдигна ръка, която стана като вдървена. Обърнаха се към кръглия екран, на който бе изобразена околната повърхност. Там се движеше непознато тъмно тяло. То пълзеше като огромна странна гъсеница, ту изкачваше

внимателно височинките, ту лазеше от върха на някоя скала надолу и опипваше, а над него стърчаха четири тънки пръчици. Отпред блестяха прозрачни дискове като очи; между тях — едра червена петолъчна звезда.

— Живот! Живот! — викна Бейо така силно, че микрофонът в скафандъра му потрепера, а гласът му прооча като експлозия в тишината на звездолета.

Той пръв се втурна в камерата, след него влезе и Мейана. Другите трябваше да чакат, защото вътре беше тясно. Вратата плътно се затвори. След миг безшумни помпи изсмукаха въздуха и една елипсовидна врата на звездолета се отвори.

Бейо натисна зелен бутон на пояса си. Тялото му леко се отдели и безшумно се насочи към странния движещ се предмет. След него полетя и Мейана. Двамата се надвесиха над непознатото тяло, което имаше оловеночер цвят, с ивици блестящи петна по металическата си повърхност. Върховете на четирите антени бяха разширени и се въртяха като очи, които зорко оглеждат.

— Някаква машина — каза Бейо.

Мейана почти се долепи до странното гъсенично тяло, което пълзеше невъзмутимо, без да обръща внимание на непознатите пришълци.

— Тук има разумни същества, Мейана — каза Бейо.

Видя как тя поклати недоверчиво глава.

— Ти не ме разбра — бързо добави Бейо. — Разумни същества са изпратили тази машина от... — той замълча, посочи с ръка и добави: — Виждаш ли онази планета?

Тя беше изгряла на тъмния хоризонт — синкавозелена, с ярко сияние около кръглия си диск. Сиви петна го прорязваха — един триъгълник с издут корем, над него светло пространство, а после начупената линия на други сиви петна.

— А това сияние показва, че там има атмосфера — каза развълнуван Мейана.

— Бързо при Лей!

Завариха празна залата, където преди малко стояха космонавтите, но вратата към кабинета на Лей беше отворена. Мейана и Бейо свалиха скафандрите и тръгнаха нататък.

Другарите им стояха около леглото. В скафандрите, като мъртъвци, изправени на крака. Лей лежеше спокойно. Очите му бяха затворени.

Мейана коленичи до него, хвана студената му ръка и сподавено извика:

— Лей... чуй ме, Лей! Наблизо има разумни същества, Лей! Открихме един техен пратеник, Лей... една машина! Може би скоро ще бъдем при тях и ти, Лей, ще оздравееш!

Лей лежеше безучастен и неподвижен.

— Късно е — каза глухо Бейо.

Никой не отговори.

През илюминаторите се виждаше как танкетата пълзи бодро по неравната повърхност на малката планета.

**СТАНИСЛАВ ЛЕМ
НЕПОБЕДИМИЯТ**

ЧЕРНИЯТ ДЪЖД

„Непобедимият“, крайцер втори клас, най-големият фотонен звездолет, с който разполагаше Базата в системата на Лира, пресичаше края на съзвездието. Осемдесетте и трима души от екипажа спяха в помещението за анабиоза. Рейсът беше относително кратък и затова вместо пълна анабиоза се използваше много дълбок сън, при който температурата на тялото не падаше под десет градуса. В командната кабина работеха само автоматите. В полето на зрението им, в центъра на екрана за външни наблюдения стоеше диск на слънце, малко погорещо от обикновено червено джудже. Щом дискът изпълни половината екран, реакцията на аниhilация се прекрати. Известно време в звездолета се възцари мъртва тишина. Климатичната инсталация и изчислителните машини работеха безшумно. Огненият стълб, който изригваше от кърмата и тласкаше кораба напред, изгасна и едва доловимата вибрация веднага се прекрати. „Непобедимият“ летеше с предишната субсветлинна скорост притихнал, безмълвен и сякаш пуст.

После по пултовете, облени от пурпура на пламтящото в централния екран слънце, запримигаха светлинки. Феромагнитните ленти се задвижиха, програмите бавно запълзяха в уредите, превключвателите заискриха и по жиците протече ток с бръмчене, което никой не слушаше. Електромоторите се завъртяха, спомагателните реактори забучаха, магнитните помпи заизтласкваха течен натрий в радиаторите на охладителната инсталация, уредите за автоматичен контрол започнаха да проверяват всяко съединение на подемниците, херметичността на корпуса, здравината на металните шевове. Целият кораб се изпълни с шумове, движения — той се събуждаше и само екипажът му още спеше.

Най-сетне съответният автомат, след като погълна своята програма, изпрати сигнал в мозъка на анабиозното помещение. Към струите студен въздух се примеси събуждащ газ. Но хората сякаш не искаха да се събудят. Някои безпомощно размърдаха ръце, леденият им

сън бе пълен с кошмари. Най-сетне някои отвориха очи. Корабът вече ги очакваше. Няколко минути преди това бледата светлина на изкуствения ден прогони тъмнината от дългите коридори, шахтите, подемниците, каютите, командната кабина, работните помещения, шлюзовите камери. И докато помещението за анабиоза се изпълваше с мърморене, въздишки и несъзнателни стонове, корабът, който сякаш нямаше търпение да дочака събуждането на екипажа, започна предварителните маневри за намаляване на скоростта. От носа на кораба изригнаха пламъци. Могъщата сила на носовите двигатели се стремеше да унищожи енергията на осемнадесетте хиляди тона маса на „Непобедимия“, умножени сега по огромната му скорост. От анабиозното помещение вече долиташе глъчка. Хората, които се намираха цели седем месеца в небитието, се връщаха към действителността.

Планетата, забулена цяла в ръждивочервени облаци, закри звездите. На екрана изпълзя кафяв, изпъстрен с кратери континент. Хората, намиращи се в различните сектори, нищо не виждаха. Долу под тях, в гигантския търбух на двигателя нарастваше оглушителният рев. Попадналият в огнената струя облак се посребри от живачните взривове, стопи се и изчезна. Ревът на двигателите за миг се усили. Кафявият диск се сплеска. Вече се виждаха и сърповидните гребени на издухваните от вихъра дюни.

Маневрата бе проведена безпогрешно. Изригващият пламъци кораб увисна над набраздена равнина и засипани с пясък кални масиви. От кърмата заизскачаха виолетови мълнии. Разликата в потенциалите се изравни, светкавиците изчезнаха. Корабът се спускаше плавно, без нито един тласък, като увиснала на невидими възета стоманена планина. Епицентърът, в който биеше огнената струя, закипя, пясъкът изчезна, превърна се в червено огледало, във врящо езеро от разтопен силициев окис и накрая се изпари. Оголеният като кост стар базалт на планетата започна да се размеква. Дюзите изригнаха струи бороводород и за миг пустинята, склоновете на кратерите и облаците над тях станаха прозрачнозелени. Базалтовият монолит, на който трябваше да се опре широката кърма на „Непобедимия“, престана да се топи. Пясъчният тайфун засенчи перископите на централните сектори, само на радарните екрани в

командната кабина неизменно се появяваше и гаснеше изображението на местността.

Един-единствен удар и звездолетът застана здраво на повърхността.

— Нормалната процедура, нали?

Астрогаторът, който вписваше в бордовия дневник времето на кацането и името на планетата — се изправи.

— Не, Рохан. Ще започнем с третата степен.

Навигаторът Рохан едва прикри изумлението си.

— Слушам. Макар че... — добави той с фамилиарност, която Хорпах понякога му позволяваше — бих предпочел друг да събщи това на екипажа.

Астрогаторът сякаш не чу думите на своя подчинен. Хвана го за рамото и го поведе към екрана. От височината на осемнадесетте етажа през трицветната плоскост на електронния преобразувател, възпроизвеждащ точно всичко навън, те видяха скалистите зъбери на кратерната стена, която се намираше на три километра от кораба. На запад тя се губеше отвъд хоризонта. На изток под урвите ѝ се стелеха черни, плътни сенки. Широките потоци лава имаха цвета на засъхнала кръв. Катаклизъмът, предизвикан от появата на „Непобедимия“, бе завършил и пустинните вихри, които духаха непрекъснато от екваториалните области към полюса на планетата, вече провираха първите пясъчни езици под кърмата на кораба, като че лижеха раните, нанесени от пламъците на двигателите.

— Ето, така изглежда „Регис III“ — каза бавно астрогаторът, — но „Кондор“ не се върна оттук. Ние не знаем какво се крие зад това спокойствие, Рохан.

И изведнъж съвсем рязко:

— Какво чакате още?

Рохан стисна зъби, отиде бързо до разпределителните пултове и включи вътрешната система за връзка.

— Всички сектори, внимание! Кацането завърши. Излизане на повърхността по процедура трета степен. Осми сектор да подготви подвижните енергостанции. Девети сектор да пусне двигателите за екранизация. Техниците от защитата да са на постовете си. Останалите да заемат местата си според работното разписание. Край.

— Процедура трета степен е в действие, командире — каза той, без да се обръща към астрогатора.

Хорпах го погледна и неочаквано се усмихна. Той извади от стенния шкаф тънък висок том и го сложи на белия пулт.

— Чели ли сте това?

— Да.

— Последният им сигнал, регистриран от седмия хипертранслатор, бе уловен в Базата преди една година.

— Знам съдържанието му наизуст. „Кацането на «Регис III» завърши. Планетата е пустинна от типа суб-делта 92. Слизаме на сушата в екваториалната област на континента Евана по втората процедура.“

— Да. Но това не беше последният им сигнал.

— Знам. След четиридесет часа хипертранслаторът регистрира серия импулси, наподобяващи морзовата азбука, но напълно безсмислени, а после някакви странни звуци като мяукане на котки, когато ги дърпат за опашките.

Астрогаторът отново се приближи до екрана. В долния му край се виждаха шарнирните звена на платформата, по която като на парад изпълзваха една след друга подвижните енергостанции — тридесеттонни машини, покрити с огнеупорни силиконови брони. Те се разпръсваха в различни посоки и след десет минути корабът бе обкръжен от металните костенурки. Всички бавно запотъваха в пясъка, като останаха да стърчат само дираковите им излъчватели. Покритият с пенопласт стоманен под на командната кабина за миг се разтресе, изображението на екрана се размъти. Над „Непобедимия“ се простря невидимият купол на защитното силово поле. На платформата се появиха инфороботи — огромни метални раци с въртящи се антени. Те имаха сплескани туловища и извити, разперени встрани метални крака. Затъвайки в пясъка, членестоногите се разпръснаха и застанаха между енергостанциите. Според хода на защитната операция на централния пулт в командната кабина светваха контролни лампички, а скалите на импулсните броячи се изпълваха със зеленикаво сияние. Стрелките на всички уреди стояха на нула, което показваше, че никой не се опитва да проникне през невидимата преграда на силовото поле.

— Ще слеза долу да похапна. Останалите действия проведете сам, Рохан — каза с унил глас Хорпах.

— От разстояние ли?

— Можете да изпратите някого... или, ако желаете, идете сам.

Астрогаторът отмести вратата и излезе. Рохан погледна пулта с индикаторите на силовото поле. Нула. „Трябваше да започнем с фотограмметрия — помисли си той. — Ако имахме снимки на цялата планета, може би щяхме да открием нещо.“

Рохан влезе в кабината на асансьора и се спусна в шестия сектор. При входа за шлюзовата камера се гълпяха хора.

— Йордан и Бланк да дойдат с мене.

— Пълни скафандри ли?

— Не. Само кислородни апарати. И един робот. По-добре от арктаните, за да не затъне в тоя проклет пясък.

След малко от товарната шахта изскочи подежникът с робот, който беше с една глава по-висок от най-едрите хора. Йордан и Бланк пристигнаха с кислородните апарати на електрокар. Двама от шлюзовата команда им отвориха вратата. Пронизително дълго свистене и външният люк се отвори. Платформата за машините се намираще четири етажа по-надолу и хората се спускаха до нея с малкия подежник, който се плъзгаше отвън по обшивката на кораба. В кабината влязоха заедно с арктана. Подът заскърца под краката на робота. Магнитите се изключиха и кабината се запуска надолу.

Асансьорът завърши краткия си полет и опря меко върху пясъчна дюна. Тримата скочиха на земята и веднага затънаха до колене в пясъка. Само роботът шестуваше уверено с патешка походка на карикатурно разперените си крака. Рохан му заповяда да спре. Сянката, която хвърляше корабът, стигаше чак до хълмовете, осветени от залязващото слънце. В правилността на пясъчните вълни имаше особено спокойствие. Синкави сенки изпълваха падините, върховете им розовееха. Рохан бавно местеше погледа си от дюна на дюна. Той все стоеше и гледаше, а другарите му през това време взимаха проби от въздуха и пясъка, определяха радиоактивността на почвата с портативна сонда, чийто свредел поддържаше арктанът.

Безкрайната шир пред него бе мъртва, сякаш никога тук не бе стъпвал човешки крак, сякаш не тази планета бе погълнала кораб с осемдесет души екипаж, кораб от класата на „Непобедимия“. И все пак тук някъде бе загинал този могъщ стоманен организъм, по неизвестна причина, разтворил се сякаш в ръждивочервената пустиня.

— Активността? — запита Рохан, без да се обръща.

— Нула, нула, два процента — отвърна Йордан и се изправи. Лицето му се бе зачервило, очите му блестяха.

— Атмосферата?

— Азот седемдесет и седем и осем десети процента. Аргон два процента, въглероден двуокис нула два, метан четири, останалото кислород.

— Шестнадесет процента кислород?

— Точно така.

— Радиоактивността на въздуха?

— Практически нула.

Удивително. Толкова кислород? Съобщението наелектризира Рохан. „Може да са се опитали да минат без кислородни апарати“ — помисли си той, като разбираше прекрасно, че това е невъзможно. Наистина понякога се случваше някой космонавт въпреки заповедта да свали маската си — околният въздух му изглеждаше така чист, така свеж — и умираше от отравяне. Но такова нещо можеше да се случи с един, максимум с двама...

— Съвършихте ли? — запита той Йордан.

— Да.

— Да се връщаме.

В главния коридор на петия етаж Рохан погледна стенния информатор. Командирът беше в звездната кабина.

— С една дума — идилия? — обобщи думите му астрогаторът. — Никаква радиоактивност, никакви спори, бактерии, плесени, вируси, нищо, само кислород... Във всеки случай от пробите трябва да се направят посежки в хранителна среда...

— Вече са в лабораторията. Може животът да се е развил на другите континенти — забеляза неуверено Рохан.

— Съмнявам се. Видяхте ли дебелината на ледените шапки на полюсите? Уверен съм, че ледената кора там е минимум осем, ако не и десет километра. По-скоро — океанът, някакви водорасли, но защо животът не е излязъл на сушата?

— Трябва да надзърнем в тая вода — каза Рохан. — Там сигурно ще намерим някакви форми на живот.

— Да, но това би обяснило присъствието на кислорода, а не изчезването на „Кондор“.

— Може да има някакви подводни същества, които да са създали цивилизация там, на дъното на океана — подсказа Рохан.

— Глупости! Сам не вярвате в това — нахвърли се астрогаторът. — Дори и да са се развили във водата разумни същества, първото нещо, което биха сторили, е да завоюват сушата. Например в скафандри, напълнени с вода...

Когато биваше в лошо настроение, Хорпах ставаше особено разговорчив.

— Я седнете, Рохан. Стига сте стърчали така като укор на съвестта. Знаете ли какво? Изведете две малки фотосонди на екваториална орбита. На височина, да кажем, седемдесет километра.

— Но те ще изгорят след няколко десетки обиколки — запротестира Рохан.

— Нека горят. Но дотогава ще успеят да фотографират каквото могат. Дори бих ви посъветвал на шестдесет километра. Снимки, направени от такава височина, все ще ни дадат нещо — Астрогаторът се запъти към вратата и изведнъж рязко извика: — Рохан!!! Що за идиотизъм? Кой е писал това?

Командирът хвърли на масата протокола с резултатите от анализа.

— Автоматът. Защо? — запита Рохан, като се мъчеше да говори спокойно.

— Четете. Тук, ето тука...

— Метан — четири процента... — прочете Рохан и смаян спря.

— Метан четири процента, а? А кислород шестнадесет? Знаете ли какво е това? Избухлива смес! Може би ще ми обясните защо цялата атмосфера не е експлодирала, когато сме кацали?

— Наистина... не разбирам... — промърмори Рохан.

Той изтича до пулта за външен контрол, всмукна с датчиците малко въздух и докато астрогаторът се разхождаше из командната кабина в зловещо мълчание, от анализаторите изпълзя резултатът.

— Е, какво?

— Същото... Метан четири процента... кислород шестнадесет — каза Рохан.

Той не разбираше как е възможно това, но почувствува удовлетворение: поне Хорпах няма да има за какво да го упреква.

— Я ми покажете... Хм, да... Рохан, изведете на орбита сондите, а после елате в малката лаборатория. В края на краищата защо са учените! Нека си поблъскаат главите...

Рохан се спусна долу и предаде на двама ракетни техници разпореждането на астрогатора. После се върна във втория сектор, където се намираха лабораторията и каютите на специалистите.

Вратата на малката лаборатория бе широко разтворена. Рохан се спря на прага. Тук бяха всички „главни“ — главният инженер, биологът, физикът, лекарят и всички технолози от машинното. Астрогаторът седеше под програмиращото устройство на изчислителната машина, а мургавият Модерон говореше:

— Аз не съм специалист по химията на газовете. Във всеки случай това навярно не е обикновен метан. Енергията на връзките е друга. Реагира с кислород само в присъствието на катализатори, и то не особено охотно.

— Какъв е произходът на този метан? — запита Хорпах.

— Въглеродът му във всеки случай не е от органически произход.

— Има ли изотопи? Каква е възрастта му?

— От два до петнадесет милиона години.

— Ей че точност!

— Имахме на разположение само половин час.

Хорпах изгледа подред специалистите си. Всички очакваха, че ще избухне, но той изведнъж се усмихна.

— Приятели, искам да чуя мнението ви. Какво трябва да предприема? Откъде да започнем?

Тъй като никой не бързаше да вземе думата, биологът Юпе, един от малцината, които не се страхуваха от избухливостта на Хорпах, каза, като гледаше спокойно командира в очите.

— Това не е обикновена планета от класа суб-делта 92. Ако беше така, „Кондор“ нямаше да загине. На борда му имаше специалисти не по-лоши от нас и едно може да се каже със сигурност: знанията им са се оказали недостатъчни, за да избягнат катастрофата. Моето предложение е: да продължаваме да действваме по процедура трета степен и да изследваме сушата и океана. Мисля, че е нужно да почнем с биоложки сондажи и едновременно да се заемем с водата.

— Добре — Хорпах стисна зъби. — Сондажите в границата на силовото поле не са проблем. С това ще се заеме доктор Новик.

Главният биолог кимна.

— Що се отнася до океана... На какво разстояние е бреговата линия?

— На около двеста километра — отвърна Рохан.

— Далечко. Вземете толкова хора, колкото сметнете за необходимо, Рохан. Например Фитцпатрик или още някой океанолог и шест енергостанции от резервата. И тръгнете към брега. Ще работите само под силова защита: никакви разходки по водата, никакви потапяния. Ясно ли е? Да, още нещо. Тукашният въздух годен ли е за дишане?

Лекарите си зашепнаха.

— Количеството метан съвсем не е безопасно — каза накрая Стормонд. — След известно време може да настъпи насищане на кръвта и това да даде леки мозъчни явления. Припадък... Освен това съдържанието на кислорода е все пак ниско. Лично аз съм за кислородни апарати.

— Добре — Хорпах стана. — И тъй, Рохан, на работа!

Изследването на океана не донесе никакви потресаващи резултати. Във водата живееха някакви животни, които по форма приличаха на костните риби. Те упорито избягваха крайбрежните води. При анатомиране на една от рибите откриха един особен орган, реагиращ на най-малките изменения в напрежението на магнитното поле. Биолозите не познаваха аналогичен орган у земните риби. Значителното количество зелени водорасли, които откриха, обясняваше наличието на кислорода в атмосферата.

Когато се стъмни, всички по-важни изследвания бяха вече извършени и Рохан със спокойна съвест се приближи до микрофона, за да докладва на Хорпах. Астрогаторът заповяда експедицията веднага да се върне: бяха успели да открият мястото, където е кацнал „Кондор“.

Въпреки протестите на биолозите, че не биха им стигнали за изследвания дори и няколко седмици, Рохан нареди да демонтират станцията. Запалиха моторите и колоната потегли. Вече минаваше полунощ, когато видяха осветения от всички страни корпус на

„Непобедимия“. По цялото защитено от силовото поле пространство сновяха върволици от машини.

За да не губи време, Рохан извика в каютата си техника на картографите Ерет и докато вземаше душ, го разпита. Ерет беше един от тези, които търсеха „Кондор“ на получените чрез фотосондите снимки. Тридесет души едновременно се мъчеха да открият зрънцето стомана всред океана от пясък. Освен планетолозите бяха мобилизирани картографите, операторите на радарите и всички пилоти. Те непрекъснато преглеждаха постъпващите материали, като записваха координатите на всеки подозрителен пункт на планетата. Но съобщението, което астрогаторът бе предал на Рохан, се оказа погрешно. За кораб бяха взели един висок връх, който хвърляше сянка, удивително сходна с правилната сянка на ракетата.

В десет часа сутринта, когато Рохан пиеше кафе в малката обща кабина на радарните оператори, го потърси Ерет.

— Какво, намерихте ли го?! — извика Рохан, щом видя възбуденото лице на картографа.

— Не. Но открихме нещо много важно. Астрогаторът ви вика.

На Рохан му се стори, че остъкленият цилиндър на асансьора пълзи невероятно бавно. В полутъмната каюта на астрогатора бе съвсем тихо. Чуваше се само тракането на релетата. От подаващия механизъм изпълзяваха все нови, още влажни снимки, но никой не им обръщаше внимание. Всички бяха вперили очи в големия светъл екран. Рохан се промъкна по-близо до него. Снимката не бе блестяща, при това беше чернобяла. Всред безразборно разхвърляните кратери се виждаше голо плато, пресечено от едната страна с права линия, сякаш скалата бе отсякъл гигантски нож. Това бе бреговата линия, останалата част от снимката заемаше тъмната повърхност на океана. Недалеч от пропастта се виждаше мозайка с не много ясни форми, забулена на две места от облаци и сенките, които те хвърляха. Нямахше никакво съмнение, че тази причудлива с неясни детайли формация не е геологично образувание.

„Град...“ — възбудено си помисли Рохан.

Техникът при епидиаскопа напразно се опитваше да направи изображението по-ясно.

— Смущения ли е имало в приемането? — прозвуча в тишината спокойният глас на астрогатора.

— Не — отвърна в тъмнината планетологът Балмин, — но това е една от последните снимки на третия спътник. Осем минути след предаването спътникът престана да отговаря на сигналите ни. Може снимката да е била направена с вече повредени от повишаващата се температура обективи.

Рохан сега не беше така уверен, че това, което виждаше на екрана, е град или по-точно развалини на град. Тънките като чертички вълнообразни сенки на дюните свидетелствуваха, че геометрически правилното образуване е отдавна изоставено. Развалините бяха разделени на две неравни части от черна зигзагообразна линия — явно пукнатина, която се разширяваше към континента. Тя разсичаше на две и някои от големите „здания“. Едно от тях се бе съборило и образуваше нещо като мост над пукнатината.

— Светлина, моля — раздаде се гласът на астрогатора.

Когато стана светло, той погледна стенния часовник:

— След два часа старт.

Зачуха се недоволни възгласи; най-енергично протестираха хората на главния биолог, които при пробните сондажи бяха навлезли вече на около двеста метра дълбочина. Хорпах направи с ръка движение, което означаваше, че няма да има никакви дискусии.

— Всички машини да се върнат на борда. Получените материали, моля, да се запазят. Преглеждането на снимките и извършването на анализите трябва да продължи. Къде е Рохан? Ах, вие сте тук! Отлично. Чухте ли какво казах? След два часа всички трябва да бъдат на местата си по стартовото разписание.

Когато и последната следа от кораба, белезникавата струя пара се разтвори във въздуха, а пясъците засипаха оголените скали и запълниха празните ями от разкопките, откъм запад се зададе черен облак. Като се движеше ниско, той се разгъна, проточи кълбовиден ръкав и обкръжи мястото, където бе стоял „Непобедимият“. Вися така известно време и щом слънцето се приближи до хоризонта, от облака закапа черен дъжд.

ВСРЕД РАЗВАЛИНИТЕ

„Непобедимият“ кацна на около шест километра от „града“. От командната кабина „градът“ се виждаше доста добре. Впечатлението, че „зданията“ са изкуствени, беше по-силно, отколкото при изучаването на снимките. Ъгловати, с различна височина, доста пошироки в основата, отколкото горе, те се простираха на много километри, черно-сиви, тук-там с метален блясък. Даже най-силните телескопи не даваха възможност да се различат някакви подробности; изглеждаше само, че повечето „здания“ са осеяни с дупки като решето.

Този път пукотът на изстиващите дюзи още не бе престанал и от кораба се подадоха платформата и кабината на външния подежник. Веригата от подвижни енергостанции се затвори около „Непобедимия“. После под защитата на силовото поле изпълзяха пет всъдехода и два пъти по-големият от тях самоходен излъчвател на антимаатерия. Командир на оперативната група бе Рохан. Той стоеше изправен в откритата кула на първия всъдеход, като очакваше кога по заповед от „Непобедимия“ ще се отвори проходът в силовата защита. Два инфоробота изстреляха от двете най-близки възвишения няколко негаснещи зелени ракети, с които очертаха пътя, и малката експедиция начело с колата на Рохан, потегли напред.

Басовете на моторите запяха, фонтани пясък заизскачаха изпод колелата на гигантите, отпред на двеста метра пред главния всъдеход летеше разузнавателен робот, приличащ на плоска чиния. Сенките от машините ставаха все по-дълги. Наближаваше залез. След двадесет минути колоната достигна първите развалини.

Това, което бяха нарекли „град“, в действителност не приличаше на нито един от земните градове. Тъмни масиви с грапава повърхност, засипани от подвижните дюни, конструкции с форми, които не се поддаваха на никакво определение. Нямаше прозорци, врати, нито дори стени. Едни изглеждаха като нагънати, стърчащи в различни посоки заплетени мрежи с надебелявания на съединителните места. Други напомняха сложни пространствени арабески, каквито бяха

създали взаимно проникващи пчелни пити или решета с триъгълни и петоъгълни дупки. Във всеки по-голям елемент и във всяка видима плоскост можеше да се открие някаква закономерност, не както при кристалите, но повтаряща се безспорно в определен ритъм. Някои конструкции, образувани от нещо като призматични, гъсто преплетени клони (но тези клони не растяха свободно, както у дърветата или храстите, а съставяха или част от дъга, или от две извити в противоположни посоки спирали) стърчаха вертикално нагоре направо от пясъка. Срецаха се и наклонени, наподобяващи рамената на подвижен мост плоскости. Ветровете, които духаха очевидно най-често от север, бяха натрупали върху всички хоризонтални и полегати плоскости сипкав пясък, тъй че отдалеч много от развалините напомняха невисоки пирамиди със срязани върхове. Но отблизо ясно се виждаше, че гладките повърхности всъщност представляват система от разклонени, островърхи стъбла и листенца, на места толкова плътно преплетени, че по тях се беше задържал пясък.

На Рохан му се стори, че това са някакви кубически пирамидални отломки от скали, покрити с мъртва, изсъхнала растителност. Но и това впечатление изчезваше от разстояние няколко крачки: в целия хаос от развалини прозираше някаква правилност, чужда на природните форми. Развалините не бяха монолитни, през пролуките можеше да се надзърне вътре. Отвсякъде лъхаше на пустош и мъртвило. Въртящите се антени, ултразвуковите микрофони, индикаторите на излъчвания не даваха никакви сигнали.

Експедицията спря при една тектонична пукнатина, широка около сто метра, вероятно много дълбока, тъй като пясъчните водопади не бяха успели да я запълнят. Рохан изпрати на отсрещната страна летящ робот-разузнавач. Те наблюдаваха на екрана всичко, което виждаше роботът със своите телеобективи — картината беше същата. Рохан се посъветва с Балмин и физика Гралев. Тримата решиха да огледат подробно няколко развалини.

Най-напред опитаха да определят с ултразвукови сонди дебелината на пясъчния слой, който покриваше „улиците“ на мъртвия „град“. Резултатите от отделните измервания не съвпадаха, но можеше да се приеме, че дебелината на пясъчния слой е от седем до дванадесет метра. Когато навлизаха навътре в развалините, се случи малко приключение. Крайната лява енергостанция, навярно в резултат на

малка курсова грешка, бе увеличила доста радиуса на силовото поле и то закачи наклонената остроъгълна надупчена като решето „постройка“. Съединеният с показателя на изразходваната мощност излъчвател на антимаатерия, включен от някого на автоматично действие в случай на атака, бе преценил скока в изразходваната мощност като сигнал, че е направен опит да се пробие силовото поле и даде изстрел по развалините. Цялата горна част на наклонената „постройка“, висока колкото земен небостъргач, загуби мръсночерния си цвят, нажежи се, засвети ослепително и в следващия миг се превърна в съскащ поток. Експедицията не пострада, защото струите се плъзнаха по повърхността на невидимия купол на силовата защита и се изпариха още преди да достигнат почвата. Но броячите, зарегистрирали предизвиканата от аниhilацията повишена радиоактивност, включиха автоматично тревога и Рохан, проклинайки всичко на света, загуби доста време, докато отмени тревогата и обясни на „Непобедимия“ причината за избухналите пламъци.

— Сега поне знаем, че това е метал, вероятно стомана с примеси от волфрам и никел — съобщи Балмин, който се бе възползвал от случая да направи спектрален анализ на пламъка, обхванал развалините.

— Можете ли да определите възрастта? — запита Рохан.

— Мога само да кажа, че е дяволски стар. Дяволски стар — повтори Балмин.

— Трябва да се изследва по-добре... И няма защо да искаме разрешение от стареца — каза Рохан с внезапна решителност.

Те се спряха при един сложен обект, образуван от няколко събиращи се в центъра плоскости. Фасадата на „постройката“ образуваха триъгълни плочи, поддържани от система дебели подпори. Хората се опитаха да надзърнат с помощта на силни фарове във вътрешността на „постройката“ — навътре гората от преплетени пръти ставаше все по-гъста и приличаше на гигантско кълбо от кабели. Опитите да открият в тях следи от електрически ток, поляризация, остатъчен магнетизъм или радиоактивност не дадоха никакви резултати.

— Какво ли могат да представляват тези дяволски джунгли?!

Рохан стоеше заедно с Балмин на заобиколената от ниски перила платформа на работа, който висеше на петнадесетина метра над

„постройката“.

— Как мислите, Балмин, какво може да представляват? — отново запита Рохан.

— Не съм ясновидец — отвърна ученият. — Но струва ми се, че това не са жилища. Развалини на жилища на каквито и да е било същества. Ако въобще може да се сравнят с нещо, те по-скоро ми приличат на машини.

— Как на машини? На какви? На информационни? А може това да е било нещо като електронен мозък...

— Не. Тук не е имало никакви електрически вериги. Къде виждате нещо, което да прилича на изключватели, изолатори, на екрани?

— Може да са изгорели. Може да ги е унищожил огън. Та в края на краищата това са развалини — отвърна неуверено Рохан.

— Възможно — неочаквано се съгласи Балмин.

— И какво да докладвам на астрогатора?

— Най-добре му покажете цялата тая бъркотия.

— Да, не прилича на град... — изведнъж произнесе Рохан.

— Във всеки случай не на такъв, какъвто можем да си въобразим. Тук не са живели нито човекоподобни същества, нито дори малко прилични на тях. А животът в океана е много близък до земния. Следователно логично е и на сушата да има такъв живот. Може би ще ви прозвучи много неправдоподобно, но, изглежда, нещо не е допуснало животът да се развие на сушата.

— Нали знаете, че дзета на Лира е избухнала преди няколко милиона години. Възможно е смъртоносните ѝ лъчения да са унищожили живота на сушата, а в дълбочините на океана живите организми да са оцелели.

— Ако излъчването е било такова, както казвате, щяхме да открием някакви следи и освен това за милион години еволюцията отново щеше да създаде някои форми; естествено не би могло да има гръбначни, но поне най-примитивни форми... край брега. Забелязахте ли, че брегът е съвсем мъртъв?

— Забелязах. Това наистина ли има такова голямо значение?

— Решаващо. Животът по правило възниква най-напред по крайбрежните плитчини и едва по-късно навлиза в океана. Мисля, че нещо не позволява и досега на живота да излезе на сушата.

— Защо?

— Защото рибите се боят от сондите. На планетите, които познавам, никакви животни не се боят от апаратите. Те никога не се боят от нещо, което не са виждали.

— Искате да кажете, че вече са виждали сонди?

— Не знам какво са виждали. Но защо им е магниточувствителен орган?

— Идиотска история — промърмори Рохан. — Освен това не виждам каква връзка може да има между тези джунгли и изчезването на „Кондор“. Та всичко е абсолютно мъртво.

— Не винаги е било така.

— Преди хиляда години може би, но не и преди няколко... Повече няма какво да правим тук. Да се връщаме.

Когато слязоха при другите, Рохан заповяда на техника да включи телекамерите, за да предадат цялата картина на „Непобедимия“, и влезе в кабината на всъдехода с учените. След като продухаха миниатюрното помещение с кислород, те похапнаха и пиха кафе от термосите.

— Това ми напомня нещо — неочаквано заговори Гралев, като завинтваше капака на термоса. — Бих ви разказал, но при условие, че няма да се отнесете прекалено сериозно към думите ми.

— Достатъчно е, че все пак ви напомня нещо — отвърна Рохан. — И какво точно?

— Бях чувал една история... нещо като приказка... За лиряните...

— Това не е приказка. Те наистина са съществували. За тях има цяла монография от Ахрамян — забеляза Рохан.

Зад гърба на Гралев светна лампичка, сигнал, че е установена пряка връзка с „Непобедимия“.

— Да, Пейн допускаше, че някои от лиряните са успели да се спасят. Но това сигурно не е истина. Всички са загинали при избухването на Новата.

— Не съм чел книгата на Ахрамян, но съм чувал, че при опитите си да се спасят лиряните са изпращали кораби към всички планети на близките до тях звезди. Те вече са познавали субсветлинната астронавтика. А шестнадесет светлинни години не са чак толкова голямо разстояние. Може някой техен кораб да е кацнал тук...

— Допускаш, че те са тук? Тоест техните потомци?

— Не знам. Просто свързвам тези развалини с тях. Те биха могли да ги построят.

— А как са изглеждали лирянните? — запита Рохан. — Били ли са човекоподобни?

— Ахрамян счита, че да — отвърна Балмин. — Но това е само хипотеза. От тях е останало по-малко, отколкото от австралопитека.

— Странно...

— Никак не е странно. Планетата им се е намирала повече от десетки хиляди години в хромосферата на Новата. Понякога температурата на повърхността е надвишавала десет хиляди градуса. Даже гранитът на долните слоеве на кората съвсем се е видоизменил. От океана не е останало и следа, цялата планета се е изпекла в огъня. Помисли само, стотина века вътре в пожара на Новата!

— Лирянните тук? Но защо се крият? И къде са?

— Може да са вече измрели. Впрочем не искайте от мен твърде много. Просто казах това, което ми дойде на ум.

Стана тихо. На пулта за управление светна сигнал. Рохан се надигна и взе слушалките.

— Да, аз съм... Какво? А, вие ли сте? Да! Да! Слушам... Добре, тръгваме! — Той се обърна. — Втората група е намерила „Кондор“... На триста километра оттук...

„КОНДОР“

Отдалеч звездолетът приличаше на наклонена кула. Такова впечатление се създаваше от формата на пясъка около него: западният насип бе доста по-висок от източния. Наблизо до кораба се виждаха няколко влекача, почти напълно засипани. Даже замръзналият неподвижно излъчвател на антимаатерия бе затрупан с пясък. Но кърмовите дюзи бяха свободни, кърмата се намираше в падина, където вятърът не проникваше. Затова достатъчно бе да се разчисти тънкия слой пясък, за да се видят разхвърляните под платформата предмети.

Хората от „Непобедимия“ бяха спрели на края на падината. Машините, с които бяха пристигнали, вече бяха създали защитно поле около „Кондор“.

Платформата на кораба не бе спусната напълно до долу, сякаш нещо бе задържало движението ѝ. Но кабината на външния подежник опираше на пясъка. Отворените ѝ вратички като че ли те канеха да влезеш. Близо до нея се подаваха от пясъка няколко кислородни балона. Малко по-далеч стърчеше някакъв син предмет, който се оказва пластмасов контейнер. Навсякъде се търкаляха хаотично захвърлени предмети: консервени кутии, цели и празни, теодолити, фотоапарати, бинокли, стативи, бидони.

„Като че са ги изхвърляли набързо от кораба“ — помисли си Рохан и вдигна глава. Гореще се тъмнееше отворът на пътническия люк, капакът му бе открит.

Малкият разузнавателен отряд на Девре, който се бе натъкнал съвсем случайно на мъртвия кораб, дори не се бе опитал да проникне вътре, а веднага бе уведомил базата. Сега групата на Рохан трябваше да разгадае тайната на двойника на „Непобедимия“. Техниците вече пренасяха сандъците с инструменти. Рохан забеляза някакъв предмет, засипан с тънък слой пясък, побутна го с крак, като мислеше, че е глобус, вдигна машинално бледожълтото кълбо и извика. Всички се обърнаха. Навигаторът държеше в ръцете си човешки череп.

После намериха още кости и дори един съвсем запазен скелет. Между зъбите му стърчеше мундщукът на кислородния апарат, а стрелката на манометъра бе замръзнала на четиридесет и шест атмосфери. Отвинтиха вентила на балона и газът излетя с проточено свистене.

Механизмът на подечника се задвижваше от кабината, но явно по мрежата нямаше ток. Рохан напразно натискаше копчето. Двама техници вече се бяха покатерили по конструкцията на подечника. Останалите мълчаливо наблюдаваха изкачването им.

„Кондор“ беше построен само няколко години преди „Непобедимия“ и силуетите им никак не се различаваха. Хората биха предпочели да видят кораба разбит от катастрофа — дори от експлозия на реактора, но това, че той стоеше тук, зарит в пясъка на пустинята, заобиколен от разхвърляни предмети, човешки кости и същевременно външно съвсем незасегнат объркваше всички. Техниците стигнаха до пътническия люк и изчезнаха в него. Те толкова се забавиха, че Рохан вече започна да се безпокои за тях, когато неочаквано асансьорът трепна, издигна се на метър и после отново се отпусна на пясъка.

Рохан, Балмин, биологът Хагеруп и техникът Кралик влязоха в кабината. Докато се изкачваха, Рохан разглеждаше по навик могъщия корпус на кораба. Титаново-молибденовите плочи на бронята бяха изпъстрени с малки точици. Балмин също забеляза необикновеното явление. Двамата се опитаха по-добре да разгледат издълбаните в бронята ямички. Рохан знаеше, че няма такова длето, което би могло да пробие циментираната повърхност на бронята. Това можеше да бъде резултат само на някакво химическо въздействие.

Вътре корабът бе осветен: техниците бяха включили аварийния генератор. Дебел слой ситен пясък се бе натрупал около прага. Вятърът го бе навял през незатворения люк. В коридорите почти нямаше пясък, помещенията на третия сектор бяха чисти, студени, тук-там се търкаляха разхвърляни предмети — кислородна маска, пластмасова чиния, книга, част от комбинезон. Но долу, в картографските и звездните кабинни, в общата каюта, в каютите на екипажа, в радарните кабинни и в коридорите, цареше съвършено необясним хаос.

Още по-страшна бе картината в командната кабина. Не бе оцеляло нито едно стъкло. Някакви поразително тежки удари бяха

превърнали стъклата в сребрист прах, който покриваше пултовете, креслата, даже жиците и контактите. В библиотеката се търкаляха развити микрофилми, изпокъсани книги, изпочупени пергели и логаритмични линии, ленти от спектрални анализи и купища накъсани карти от големите звездни каталози, коридорите към клуба и съседната зала бяха затрупани с барикади от измачкани дрехи, парчета кожа, съдрани от креслата. Хората обикаляха смаяни секторите. Всичко изглеждаше така, сякаш корабът е бил нападнат от стадо побеснели павиани. В малката навигационна кабина лежаха до стената изсъхнали останки на човек, облечен в памучни панталони и измачкана риза. Някой от техниците го бе вече покрил с брезент. Човекът се бе превърнал в мумия, сивокафявата кожа бе залепнала за костите.

На Рохан му се виеше свят, повдигаше му се. Струваше му се, че е преживял някакъв кошмарен, неправдоподобен сън. Предадоха на „Непобедимия“ кратка радиограма. Рохан нареди да фотографират всички помещения на кораба и подробно да опишат състоянието, в което го бяха намерили. Но един факт — най-потресающия — той скри от всички. В банята на осмия сектор бе видял сапун с ясни следи от човешки зъби. А складовете на „Кондор“ пращяха от почти недокоснати запаси храна, дори млякото в хладилниците се бе отлично запазило.

Рохан вече мислеше да напусне кораба, когато техникът Макдоу и неврофизиологът Сакс му доложиха, че в анабиозното помещение са открили замръзнало тяло на човек. В коридора ги очакваше малкият доктор Нигрен. Стрелките показваха минус седемнадесет градуса. Медиците се спогледаха — температурата бе твърде висока за пълна обратима смърт и твърде ниска за хипотермичен сън. Изглежда, човекът бе попаднал тук случайно. Облякоха термокомбинезоните и отвориха тежката врата. Проснат на пода, лежеше полусъблечен човек. Рохан помогна на лекарите да го пренесат на масичката. Човекът сякаш бе заспал, в херметичното помещение кожата му бе запазила естествения си цвят. Но тъканите под нея бяха набити с микроскопични кристалчета лед. Лекарите започнаха да приготвяват инструментите си. Рохан седна на едно легло — тук се бе запазил обикновеният безукорен ред.

— Нищо не може да се направи — каза изведнъж Сакс.

— Умрял е — се изтръгна от Рохан по-скоро като заключение, отколкото като въпрос.

Нигер се приближи до пулта на климатизатора. След малко ги лъхна топъл въздух. Сакс вдигна от пода малка черна чанта и извади от нея апарат, за който Рохан често бе чувал, но още не бе виждал. Сакс закрепил шестте електрода за главата на трупа, коленичи, извади от чантата три чифта слушалки, сложи едните сам и завъртя ръчките на апарата. Лицето му със затворени очи изразяваше пълно съсредоточаване. Изведнъж той смръщи вежди и бързо свали слушалките, като каза със странен глас:

— Колега Нигрен...

Малкият доктор взе от Сакс слушалките.

— Какво?... — почти беззвучно запита Рохан.

На своя жаргон те наричаха апарата „преслушвач на мъртъвци“. С него можеше да се „преслуша мозъкът“ на наскоро умрял човек или по-точно последното съдържание на съзнанието му. Резултатите не бяха напълно сигурни, но се носеха слухове, че по този начин няколко пъти била получена извънредно важна информация. Използуването на апарата сега може би щеше да им помогне да откреднат поне малко завесата, забулваща трагедията на „Кондор“.

Сакс подаде на Рохан свободните слушалки. Отначало нищо не се чуваше освен слаб шум. После през светлината, заливаща бялата стена на помещението, Рохан видя сиво изображение, сякаш засипано с пепел, замъглено и висящо някъде в далечината. Той неволно затвори очи и изображението стана по-ясно. Беше някакъв коридор вътре в кораба, с минаващи по тавана тръби, целият затрупан с човешки тела. Те като че ли се движеха, а може би трептеше видението. Хората бяха покрити с някакви парцали, а неестествено бялата им кожа бе осеяна с тъмни чертички, приличащи на обрив, а може би и това беше страничен ефект, защото също такива запетайки се виждаха и по пода, и по стените. Цялата картина като неясна фотография, заснета през течаща вода, ту се разточваше, ту се свиваше. Обхванат от ужас, Рохан рязко отвори очи — картината изсивя и почти изчезна. Но Сакс докосна ръчките на апарата и Рохан чу — не с ушите си, а сякаш вътре в собствения си мозък — слаб шепот:

— ала... ама... лала... ала... ма... мама...

И нищо повече. Сакс прибра жиците, нави ги и ги сложи в чантата. Нигрен покри мъртвеца с чаршаф.

— Кажете поне нещо... Защо нищо не говорите?! — извика Рохан.

— Спокойно, Рохан... — Сакс стана и се приближи до него. — И аз не знам повече от вас, дори може би по-малко. Вие сте тук от сутринта, а аз не съм видял нищо друго освен този труп. Картината нищо ли не ви подсказва?

— Не. Те... те шаваха. Били ли са още живи тогава? Какво беше това по тях? Тези петънца...

— Те не шаваха. Това е илюзия.

— А петънцата? И те ли са илюзия?

— Не знам. Струва ми се, не. Вие как мислите, Нигрен?

Мъничкият доктор свалеше термокомбинезона си.

— Не знам — каза той. — Може би не. По тавана нали ги нямаше?

— Петънцата ли? Не; Само по тях... И по пода. И по стените...

— Ако това бе друга проекция, те трябваше да покриват цялото изображение — каза Нигрен.

— А гласът? Това... това бърборене? — отчаян ги разпитваше Рохан.

— Само една дума се чуваше отчетливо. „Мама“.

— Да. Но имаше още нещо. „Ала“... „лала“... това се повтаряше...

— Повтаряше се, защото прослушах цялата теменна област — промърмори Сакс. — Тоест цялата зона на слуховата памет. Най-чудното е...

— Думите ли?

— Не. Но слуховата зона на кората му е празна. Абсолютно празна, разбирате ли?

— Нищо не разбирам. Как така — празна?

— Обикновено прослушването на теменните пластове не дава резултат — поясни Нигрен. — Там има твърде много енграми. Резултатът е, като че ли се опитвате да четете едновременно сто книги. А у него — Нигрен погледна дългата фигура под чаршафа — там нямаше нищо.

— Този човек е загубил цялата си слухова памет — каза Сакс и вдигна рязко тежкия апарат.

— А изображението?...

— Това е друго. Той го е видял. Макар че е могъл да не разбира какво вижда. Фотоапаратът също не разбира, но зафиксирва това, към което го насочват. Помогнете ми, колега.

Лекарите взеха апарата и излязоха. Рохан остана сам. Обхвана го такова отчаяние, че се приближи до масата, отметна чаршафа, разкопча ризата на мъртвеца — тя бе вече омекнала — и внимателно заразглежда гърдите му. Търсеше следи от някаква загадъчна епидемия, отравяне, ухапване, но нищо не намери.

Щом се върна на „Непобедимия“ Рохан веднага отиде при Хорпах. От телевизионната връзка и рапорта на завърналата се по-рано група астрогаторът бе вече ориентиран в обстановката. Рохан почувствува облекчение, че не трябва да разказва всичко.

— Съвземете се, Рохан — каза Хорпах, като стана от масата, на която лежаха фотографиите от „Кондор“. — Разбирам какво чувствувате. Но сега особено ни е нужно хладнокръвие.

— Те са имали всички средства за защита: енергостанции, лазери, излъчватели. Големият излъчвател на антимаатерия стои до кораба. Имали са всичко, което имаме и ние — с безизразен глас каза Рохан. — Проверих броячите на всички силови агрегати. Никой не ги е нападал. Не са дали нито един изстрел. Просто, просто...

— Са се побъркали, нали? — спокойно подсказа астрогаторът.

— Но как е могло да се случи това?

— Видяхте ли бордовия дневник?

— Не. Гаарб го взе. У вас ли е?

— Да. След датата на кацането има само четири записа. Отнасят се до развалините, които вие разгледахте, и до някакви „мушички“.

— Не разбирам. Какви мушички?

— Това не знам. Ето какво е записано — Хорпах взе от масата разтворения дневник. — „Някакви признаци на живот на сушата. Съставът на атмосферата...“ Следват данни от анализите... аха, ето... „В 18,40 вторият патрул, като се връщаше от развалините, попадна на пясъчна буря със значителна активност на атмосферно електричество. Смущенията не попречиха на радиовръзката. Патрулът съобщава за голямо количество мушички, изпълващи...“

Астрогаторът млъкна.

— А после?

— Това е всичко.

— И нищо ли повече няма там?

— Останалото можете сам да видите.

Хорпах му подаде разтворения дневник. Страницата бе изпълнена с драскулки. Рохан се вглеждаше с разширени очи в хаоса от пресичащи се линии.

— Това като че е буквата „б“... — каза тихо той.

— Да. А тук „Г“. Главно Г. Сякаш малко дете се е опитвало да пише. Рохан, извикайте, моля ви се, ръководителите на специалните групи.

— Съвещание ли ще имаме?

— Да. Нека дойдат в библиотеката.

След четвърт час всички се събраха в голямата квадратна зала. Тук всеки си имаше постоянно място. Биологът, лекарят, планетологът, електронниците, свързочниците, кибернетиците и физиците седяха на разположените в полукръг столове. Тези деветнадесет души представляваха стратегическият мозък на кораба. Под белия екран стоеше астрогаторът.

— До този момент — започна Хорпах — групите, работещи в района на „Кондор“, са намерили двадесет и девет трупа. На самия кораб са били намерени тридесет и четири, в това число и един напълно запазен в анабиозното помещение. Доктор Нигрен, който току-що се върна оттам, ще ви разкаже.

— Намерихме само девет мумифицирани тела — Нигрен стана и бавно тръгна към астрогатора — освен онова, за което спомена командирът. То ще бъде изследвано специално. Останалите са скелети или части от скелети, намерени в пясъка. За мумификацията в кораба са благоприятствували...

— Извинете, докторе — прекъсна го астрогаторът, — най-важното е причината за смъртта на тези хора...

— Никакви признаци за насилствена смърт, поне по запазилите се трупове — бързо отговори лекарят. — Картината е такава, сякаш са умрели... от естествена смърт. Мумификацията е преди всичко обезводняване на организма. Мастните тъкани не претърпяват никакви

промени, а у умрелите практически нямаше мастни тъкани. Това става обикновено след продължителен глад...

— Но запасите вода и храна са непокътнати — забеляза Гаарб.

— Знам.

— Допускате ли възможността за масово отравяне? — запита Хорпах.

— Не. Впрочем ето и Макмин. Свършихте ли, Мин?

— Да — отвърна от вратата биохимикът.

Всички глави се извърнаха към него. Той мина между седящите и застана до Нигрен.

— Доктор Макмин изследваше тялото на човека, намерен в анабиозното помещение — обясни Нигрен. — Можете ли да ни разкажете какво установихте?

— Нищо — отвърна Макмин. — Никакви органични или неорганични отрови. Всички ензимни групи на тъканите са в нормално състояние. Кръвта също.

— Все пак от какво е умрял? — запита Хорпах.

— Просто е замръзнал. А за другите мога да кажа, че не са отровени.

— Някакво все пак бързо разпадащо се радиоактивно вещество. Или твърди лъчи? — настояваше астрогаторът.

— Смъртоносните дози от твърди лъчения оставят следи: повреждане на капилярите, изменения в състава на кръвта. Такива изменения няма. Смъртоносна доза от радиоактивно вещество също би оставила следа. Не, за това мога да гарантирам.

— Но нещо все пак ги е убило, нали? — запита високо планетологът Балмин.

Нигрен каза нещо тихо на Макмин. Биохимикът кимна и излезе. Нигрен слезе от подиума и седна на мястото си.

— Искан ли някой да се изкаже? — запита астрогаторът.

— Да.

Стана Сарнер, атомният физик.

— Обяснението за гибелта на „Кондор“ се крие в самия него. Хаосът в кабините, недокоснатите запаси, положението на трупове, всичко това трябва да означава нещо. Имам впечатление, че ние просто се страхуваме да говорим за някои неща, които видяхме на „Кондор“. Длъжни сме, в наш интерес и в името на загиналите, да разгледаме

безпощадно всички факти. Предлагам: всеки от нас да разкаже какво най-силно го е потресло на „Кондор“.

Сарнер седна. След кратка вътрешна борба Рохан разказа за сапуна, който бе видял в банята. После стана Гралев. В помещенията, под купчината разкъсани карти и книги имало много изсъхнали изпражнения. Някой разказа за консервена кутия, на която видял следи от зъби. Сякаш са се опитвали да прегризат метала. Гаарб бе най-поразен от цапаниците в бордовия дневник и написаното за „мушичките“.

— Едно за мен е безспорно — целият екипаж е бил обхванат внезапно от масово полудяване. Такива случаи на психоза има само по време на полет, но никога на планетите, а още по-малко няколко часа след кацането.

— А може те просто да са се вдетинили? — забеляза Сарнер.

— Как? Какво казахте? — смаян извика Гаарб. — Шегувате ли се?

— Съвсем не ни е до шегите. Но всичко това — драскулките в бордовия дневник, разкъсаните звездни атласи, с мъка нарисуваните букви, нали ги видяхте...

— Но такава болест няма — каза Мигрен.

Стана тихо. Астрогаторът се колебаеше:

— Резултатите от некротичните прослушвания не винаги са точни, но сега... Не знам дали няма още повече да ни объркат. Доктор Сакс...

Неврофизиологът разказа за изображението, открито в мозъка на замръзналия и за сричките, които бяха останали в слуховата му памет. Това предизвика истинска буря от въпроси. Под кръстосания им огън попадна даже и Рохан, като един от участниците в експеримента.

— Петънцата по изображението могат да се свържат с „мушичките“ — каза Гаарб. — Може екипажът да е бил нападнат от някакви отровни насекоми — в края на краищата никак не е лесно да се открият следи от малки ухапвания по мумифицираната кожа. А този в анабиозното помещение просто да се е опитал да се скрие от насекомите...

— Но защо преди смъртта си той е получил пълна амнезия?

— Тоест загубване на паметта, така ли? А това точно ли е установено?

— Дотолкова, доколкото са точни некротичните изследвания.

— А какво ще кажете за хипотезата за насекомите?

— Нека по този въпрос се изкаже Лауда.

Главният палеобиолог на експедицията стана.

— Всеки, поне малко запознат с биологията знае, че животът или създава огромни различия от форми, или въобще не възниква. Насекоми не биха могли да се появят без едновременното развитие на растения, на други организми, на безгръбначни и т.н. Няма да ви излагам общата теория на еволюцията. Мисля, достатъчно е да ви уверя, че това е невъзможно. Тук няма нито отровни мухи, нито други членестоноги, като насекоми или паякообразни. Нито никакви сродни форми.

— Но може тези насекоми да са били донесени от другаде... например от планетите на Новата — упорствуваше Балмин.

Всички заговориха едновременно.

— Приятели! — каза Сарнер. — Знам за какво намеква Балмин. За предположението на Гралев за лиряните. Добре. Щом са ни нужни налудничави хипотези, тъй да бъде. Да предположим дори и това: че някакъв кораб от планетите на Новата е докарал тамошни насекоми... Нека кажат биолозите: могли ли са те да се приспособят към местните условия.

— Но дори и най-налудничавата хипотеза трябва да обяснява всичко — каза от мястото си Лауда. — Тя трябва да обясни и от какво е разядена външната броня на „Кондор“. Или мислите, че никакви насекоми са се приспособили да се хранят с молибденова сплав? Тя е едно от най-твърдите вещества в Космоса. Кажете, Петерсен, с какво би могла да се надупчи такава броня?

— Може да се надупчи, но съвсем леко, с диамант — отговори заместник-главният инженер. — Но за това са нужни тонове свредели и хиляда часа. По-скоро — с неорганични киселини. И то, ако се действа при температура най-малко две хиляди градуса и в присъствието на съответни катализатори.

— А от какво според вас все пак е повредена бронята на „Кондор“?

— Нямам понятие. Впечатлението е такова, сякаш той е лежал в киселинна баня при необходимата температура. Но как е станало това без плазмена дъга, без катализатори — не мога да си представя.

— Мисля, че няма смисъл да продължаваме дискусиите — каза мълчащият досега астрогатор. — Може би е още рано. Не ни остава нищо друго, освен да продължим изследванията. Ще се разделим на три групи. Едната ще се заеме с развалините. Другата — с „Кондор“, а третата ще направи няколко пътешествия навътре в западната пустиня. Това е пределът на нашите възможности, тъй като не можем да отделим повече от четиринадесет енергостанции, а третата степен е задължителна, както и досега...

ПЪРВИЯТ

Тежка, подтискаща тъмнина го обкръжаваше от всички страни. Той се задъхваше. Опита с отчаяни движения да разкъса обвиващите го призрачни спирали. Търсеше оръжие. Напразно, той бе беззащитен. Напрегна за последен път всички сили, за да извика. Оглушителен звън го изтръгна от кошмара. Рохан скочи от леглото още замаян, като осъзна само, че звъни сигналът за тревога. Това вече не бе кошмар. Той запали лампата, навлече комбинезона и затича към асансьора. При вратата се тълпяха хора. Продължителният звън на алармения сигнал се чуваше във всички сектори, по стените святкаха червени надписи „Тревога“. Рохан влезе тичешком в командната кабина. Астрогаторът стоеше до големия екран.

— Вече отмених тревогата — каза той спокойно. — Това е само дъжд, Рохан, но погледнете. Великолепно зрелище.

Наистина на екрана, където се виждаше горната част на нощното небе, святкаха милиарди искрици. Дъждовните капки се удряха в невидимия купол на силовата защита и в миг се превръщаха в микроскопични огнени експлозии.

— Трябваше по-добре да програмираме автоматите... — каза със слаб глас Рохан. — Тернер не бива да включва аниhilацията. Иначе всяка шепа пясък, довеяна от вятъра, ще ни буди посред нощ.

— Да предположим, че беше учебна тревога — отвърна астрогаторът. — Сега е четири часът, можете да си вървите, Рохан.

— Да си призная, вече не ми се спи. Може би вие?...

— Аз се наспах. Четири часа съм ми са напълно достатъчни. Безпокои ме безопасността на изследователските групи, Рохан. И същевременно съзнавам, че е голямо главоболие да се мъкнат навсякъде тежките енергостанции за обезпечаване на силовата защита. Какво е твоето мнение?

— Би могло да се дадат на хората индивидуални излъчватели. Но това също не би разрешило всички проблеми. В силовия похлупак човек нищо не може да докосне. А ако се намали радиусът на

енергетичната обвивка, може и самият да се опари. Имаше такива случаи.

— Аз мислех дори да наредя всички изследвания да се извършват само от телеуправляеми роботи. Но това е удобно за няколко часа, за ден-два, а, изглежда, ще се наложи да останем по-дълго тук...

— И какво решихте?

— Всяка група ще има изходна база, окръжена от силово поле, но отделните изследователи трябва да имат известна свобода на действие. Иначе от прекалена предпазливост нищо няма да свършим. Задължително условие е всеки работещ извън силовата защита да има защитен наблюдател, който да следи всяко негово движение.

— А мен къде ще ме изпратите?

— Бихте ли искали да работите на „Кондор“? Виждам, че не. Добре. Остава градът или пустинята. Изберете сам...

— Избирам града. Все ми се струва, че тайната се крие там.

— Възможно е. И тъй, утре, по-точно днес — вече се разсъмва, — вземете командата, с която бяхте вчера. Ще ви дам два арктана. Не е лошо да вземете и ръчни лазери, струва ми се, че „то“ действа от малко разстояние...

— Кое?

— Че знам ли... Вземете също и кухня, за да бъдете напълно независим и, ако се наложи, да имате възможност да работите без непосредствена връзка с кораба...

* * *

Червеното негреещо слънце клонеше към залез. Сенките на гротескните конструкции се удължаваха, сливаха се. Рохан седеше на покрива на тежкия всъдеход и наблюдаваше през далекогледа фигурите на Гралев и Хен, които работеха извън силовата защита. Ремъкът на лазера бе протрил шията му. Той прехвърли оръжието на гърба си, без да изпуска от очи другарите си. Плазмената горелка в ръцете на Хен святкаше ослепително като мъничък брилянт. От всъдехода се зачу ритмично повтарящият се сигнал за повикване, но той дори не извърна глава. Чу как водачът отговаря на базата.

— Навигаторе! Заповед от командира! Трябва веднага да се връщаме! — викна Ярг, като подаде глава от люка.

— Да се връщаме ли? Защо?

— Не знам. През цялото време предават сигнала за незабавно връщане и четири пъти ИП.

— ИП ли!? Значи, трябва да побързаме. Дай ми микрофона и запали фаровете.

След десет минути всички бяха в колите и Рохан поведе малката колона с максималната скорост, каквато позволяваше планинската местност. Бланк, който изпълняваше сега задълженията на радист, му подаде слушалките. Рохан се спусна долу в металната утроба на машината, седна под вентилаторната решетка и заслуша сигналите, които си разменяха групата на Галахер, работеща в западната пустиня, и „Непобедимият“. Изглежда, започваше буря. От сутринта барометрите показваха понижаване на налягането, но едва сега откъм хоризонта запълзяха тъмносиви плоски облаци. От атмосферните смущения слушалките така пращяха, че връзката се поддържаше само по морза. Рохан улови група условни сигнали, но се бе включил твърде късно и не можа да разбере за какво става дума, освен че групата на Галахер също се връща в базата, а на кораба е обявена тревога и са извикани всички лекари.

— Извикани са медиците — каза той на застиналите в очакване Балмин и Гралев. — Някакъв нещастен случай. Навярно са се срутили пластове и са затрупали някого...

Наближиха границата на външното поле и започнаха да викат кораба, за да им отворят прохода. Корабът удивително дълго не отговаряше. Най-сетне запалиха условните сини светлини и те влязоха в защитената зона.

Групата, която работеше на „Кондор“, бе вече тук. Част от всъдеходите стояха около платформата, другите бяха заприщили пътя, насам-натам тичаха хора. Светлинките на автоматите мигаха. Бе се здрачило. Известно време Рохан нищо не можа да разбере в този хаос. Изведнъж някъде от високо блесна стълб бяла светлина. Корабът заприлича на фар. Големият прожектор напипа навътре в пустинята колона светлини, които подскачаха ту нагоре, ту встрани, сякаш наистина се приближаваше армада от кораби. Отново светнаха сигналите на отварящото се силово поле. Колите още не бяха спрели, а

седящите в тях хора от групата на Галахер скочиха на пясъка. От платформата тръгна към тях втори прожектор на колела. През шпалира от коли вървяха хора, заобиколили носилка, на която лежеше човек.

Рохан разбута хората в момента, когато носилката минаваше покрай него, и се вцепени. В първия миг той помисли, че действително е нещастен случай, но краката и ръцете на човека, който лежеше на носилката, бяха вързани.

Той така се гърчеше, че въжетата, с които бе завързано тялото му, скърцаха; от широко отворената му уста излизаха зловещи стенания. Групата вече бе отминала, а до Рохан все още достигаха нечовешките звуци. Светлото петно с движещите се в него фигурки се изкачи на платформата и изчезна в широкия товарен люк. Рохан заразително хората около него, но те бяха от групата на „Кондор“ и нищо не знаеха.

Задържаната колона от машини потегли към платформата, лампите на асансьора светнаха, тълпата започна да намалява. Най-после Рохан се изкачи горе. В кораба звъняха информатори, телефони, по стените все още светеха сигналите за свикване на лекарите при тревога. Но ето сигналите изгаснаха. Някакъв закъснял робот се отправи към сектора за работи. Най-сетне всички се разотидоха, а той остана, загубил надежда, че ще разбере какво се бе случило.

— Рохан!

Рохан трепна. Пред него застана Гаарб.

— А, вие ли сте?... Видяхте ли?... Кой беше това?

— Кертелен.

— Какво? Невъзможно...

— Аз бях с него до самия край...

— До какъв край?

— Работехме заедно в пустинята — каза с неестествено спокоен глас Гаарб.

— Какво се случи с него?

— Попаднахме в лабиринт от тесни, стръмни долове... — бавно разказваше Гаарб, сякаш се мъчеше да си спомни реда на събитията. — Там има меки скали от органичен произход, размити от водата, и много пещери; принудени бяхме да оставим машините горе... Бяхме единадесет души. Ферометрите показваха, че наоколо има голямо количество желязо. Търсехме го. Кертелен мислеше, че в пещерите са скрити някакви машини...

— Да, той и на мене спомена за това... После?

— В една пещера той намери в тинята нещо като автомат.

— Наистина ли!?

— Но абсолютно негоден... сякаш обгорял, просто развалина...

Този автомат е най-малко от преди триста хиляди години.

— Откъде можете да знаете?

— Върху него се е утаявал варовик според това как се е изпарявала водата, която е капела от сталактитите по свода... Галахер направи приблизителни изчисления, като изхождаше от скоростта на изпаряването и дебелината на утайката. Триста хиляди години е най-скромният резултат... Впрочем този автомат прилича, знаете ли, на какво? На ония развалини...

— Тогава това съвсем не е автомат...

— Не, той се е движел, но не на два крака и не като рак. Впрочем нямахме време да се занимаваме с него... Аз стоях в прикритието, длъжен бях да охранявам хората... От време на време ги броях. Но нали бяха с маски, всички си приличаха. По едно време забелязах, че липсва един. Събрах всички и започнахме да го търсим. Зарадван от откритието си, Кертелен бе навлязъл навътре в пещерата. Мислех, че е кривнал в някой страничен коридор... Изведнъж той изскочи от един завой. Вече в такова състояние. С нас бе и Нигрен, той мислеше, че е топлинен удар.

— Но какво се е случило с него?

— Той е в безсъзнание. Всъщност не, той може да се движи, да ходи, но с него не може да се установи контакт. Освен това не може да говори. Чухте ли какви звуци издаваше?

— Да.

— Сега се малко поизтощи. Отначало беше още по-страшно. Никого не познаваше. „Кертелен къде изчезна?“ — викнах му аз, а той мина край мен като глух и тръгна нагоре, но с такава походка... Тръпки ни побиха. Сякаш го бяха подменили. Не реагираше на повикванията ни и се наложи да го гоним. За да можем да го доведем тук, трябваше да го завържем...

— Какво казват лекарите?

— Както обикновено, говорят по латински, но нищо не знаят. Нигрен и Сакс са при командира, можете да ги попитате.

Гаарб си тръгна с наведена глава.

Рохан се изкачи в командната кабина. Тя бе празна, но когато минаваше край картографската кабина, чу през откритата врата гласа на Сакс и влезе.

— Пълна загуба на паметта — казваше неврофизиологът Сакс, като разглеждаше някакви рентгенови снимки. На масата, наведен над бордовия дневник, седеше астрогаторът. Той слушаше мълчаливо Сакс.

— Амнезия. Но изключителна. Загубил е не само паметта си, но и способността да говори, да пише, да чете... Това е повече от амнезия. Това е пълно разпадане, унищожаване на личността. От нея не е останало нищо освен примитивните рефлексии. Може да ходи и да яде, но само ако му сложите храна в устата.

— Вижда ли, чува ли?

— Да. Навярно. Но не разбира това, което вижда. Не различава хората от предметите.

— Рефлексите?

— Нормални. Това е централна повреда. Сякаш паметта му е напълно изтрита.

— Като на онзи човек от „Кондор“ ли?

— Да. Сега съм сигурен. Същото е.

— Виждал съм подобно нещо — съвсем тихо, почти шепнешком каза астрогаторът. — Беше в Космоса...

— А, знам? Как не се сетих! — възбудено извика неврофизиологът. — Амнезия след магнитен удар, нали?

— Да.

— Никога не съм се сблъсквал с такива случаи. Знам ги само теоретично. При преминаване с голяма скорост през силни магнитни полета, нали?

— Да, но при особени условия. Важно е не само напрежението на полето, но и градиентът му и скоростта на извършващите се изменения. Ако в пространството има големи градиенти, уредите ги откриват от разстояние. Но по-рано нямаше такива уреди...

— Вярно... Амерхатен е правил такива опити с маймуни и котки. Подлагал ги е на действието на магнитни полета с огромна сила и те загубвали паметта си...

— Нали тя е свързана с електрическата активност на мозъка...

— Но в този случай? — високо заговори Сакс. — Такова мощно магнитно поле... нали то трябва да е от стотици хиляди гауса?

— Нужни са милиони гауса — безучастно отвърна астрогаторът. Едва сега погледът му се спря на Рохан. — Влезте и затворете вратата.

— Милиони!? Но нали нашите уреди щяха да зарегистрират такова поле?

— Както виждате, не — отвърна Хорпах. — Ако е било концентрирано в много малко пространство, по обем, да кажем, колкото този глобус, и ако е било екранирано отвън...

— С една дума, Кертелен трябва да е пъкнал главата си между поясите на такъв гигантски електромагнит... Но там не е имало никакъв магнит, никаква машина, освен ръждясали отломки, нищо освен подмити от водата долове, чакъл, пясък...

— И пещери — меко, почти безразлично добави Хорпах.

— И пещери... Нима мислите, че някой го е замъкнал в такава пещера, че там има магнит... не, но това...

— А вие как бихте обяснили всичко? — запита командирът така, сякаш този разговор му бе омръзнал.

Лекарят мълчеше.

* * *

В три часа и четиридесет минути сигналът за тревога изпълни всички сектори на „Непобедимия“. Хората, ругаейки, скачаха от леглата си, обличаха се набързо и тичаха към местата си. Пет минути след началото на тревогата Рохан се втурна в командната кабина. Астрогаторът още го нямаше. Рохан изтича до големия екран. На изток черната нощ бе осветена от хиляди искри, като че ли рой метеорити атакуваха кораба. Той погледна уредите за контрол на защитното поле. Сам бе програмирал автоматите; те вече не можеха да реагират нито на дъжд, нито на пясъчна буря. Откъм невидимата в мрака пустиня летеше нещо и се разпръскваше в огнени бисери. Загадъчните огнени снаряди отскачаха от купола на защитното поле, като чертаеха параболи или се стичаха по него. Върховете на дюните за миг се появяваха в тъмнината и отново изчезваха. Стрелките лениво трепкаха — мощността, която използваше системата на дираковите

излъчватели за защита срещу загадъчната бомбардировка, не бе голяма.

Рохан погледна спектроскопичните индикатори и в същия миг чу зад гърба си стъпките на командира.

— Никел, желязо, манган, берилий, титан — прочете на добре осветената скала застаналият до него астрогатор. — Какво ли може да бъде това...

— Дъжд от метални частици — бавно каза Рохан. — Ако се съди по изпразванията, размерите им не са големи...

— Бих искал да ги разгледам по-отблизо... — промърмори командирът. — Как мислите, да рискуваме ли?

— Да изключим полето ли?

— Да. Само за част от секундата. Някои ще попаднат в защитената зона, а останалите ще отблъснем, щом включим отново полето...

— Какво пък... Може — отвърна Рохан след кратко колебание.

Но преди командирът да се приближи до пулта за управление, огненият мравуняк изчезна тъй внезапно, както се бе появил, и корабът отново потъна в мрак.

— Ловът ни не успя — измърмори Хорпах.

Ръката му остана известно време на главния изключвател, после той кимна на Рохан и излезе. Стенецият звук на сигнала, отменящ тревогата, изпълни всички сектори. Рохан въздъхна, погледна още веднъж потъналите в мрак екрани и отиде да спи.

ОБЛАКЪТ

Те вече започваха да свикват с планетата, с неизменния ѝ пустинен вид, с изчезващите сенки на неусетно стопяващите се във въздуха светли облаци, между които дори и денем грееха ярки звезди, с шума на пясъка, в който затъваха колелата и краката, с червеното мрачно негреещо слънце.

Сутрин изследователските групи потегляха, всяка към своя обект, енергостанциите, поклащайки се тромаво, изчезваха сред дюните. Привечер хората се връщаха гладни, изморени. Предишното оживление бе изчезнало по лицата им. Дори групата от „Кондор“ след седмица престана да пристига със сензационни новини. Страшните находки, които в първите дни ги караха да потръпват от ужас, вече бяха старателно опаковани в херметични контейнери.

Понякога, когато оставаше сам, Рохан се питаше защо всъщност е тук? И тогава чувствуваше, че цялата им дейност — цялото това суетене, тази сложна процедура на изследвания, събиране на проби, сондажи — усложнено от постоянното задължение да работят под защитата на силово поле, е една голяма самоизмама, че всъщност, колкото и да се преструват, те само очакват някакво ново произшествие, някакво ново нещастие.

След като реши, че по-нататъшните изследвания на „Кондор“ не ще дадат нищо повече, астрогаторът ги прекрати. На „Непобедимият“ прибраха много енергостанции, всъдеходи, транспортъори, най-различна апаратура и изоставиха „Кондор“, като се утешаваха с мисълта, че или те самите, или друга експедиция все ще закара крайцера в базата. Хорпах прехвърли групата от „Кондор“ на север; под ръководството на Ренияр тя се присъедини към групата на Галахер. Рохан сега беше главният координатор на всички изследвания и рядко напускаше „Непобедимият“.

В доловете, издълбани от водите на подземни извори, двете групи се натъкнаха на интересни находки. Между слоевете утаечни скали имаше прослойки от тъмночервено вещество. Сякаш върху

старата базалтова платформа, върху долния слой на кората, преди милиони години се бе напластило огромно количество метални частици (появи се хипотеза, че в оная отдалечена епоха, в атмосферата на Регис е експлодирал гигантски желязно-никелов метеорит и огненият дъжд се е споил със скалата), които, влизайки в химически реакции с околната среда, бавно са се окислявали и са се превърнали в тези кафявочерни, на места ръждивочервени слоеве.

Когато стигнаха до базалт на възраст милиард години, се оказа, че скалните маси въпреки рекристализацията съдържат органически въглища. Отначало решиха, че този район някога е бил дъно на океан. Но в слоевете каменни въглища намериха отпечатъци от многобройни видове растения, които можеха да съществуват само на сушата. Учените установиха, че преди триста милиона години из джунглите на планетата са скитали примитивни влечуги. Животът на сушата като че ли се бе развивал два пъти. Преди около сто милиона години бе започнало бързо измиране на растения и животни, причинено вероятно от избухването на Новата. След това животът отново се бе зародил и развивайки се бурно, бе образувал нови форми. След деветдесет милиона години е имало друга звездна катастрофа, вече на доста по-далечно разстояние.

По приблизителни изчисления на учените по онова време радиоактивното лъчение на повърхността на планетата не е могло да бъде толкова силно, че да бъде причина за загиването на растителния и животинския свят. Затова непонятно бе защо от този момент все по-рядко се срещаха останки от животни и растения и все по-често се появяваше пресованата „тиня“ от антимонови сулфиди, молибденови окиси, желязни окиси, соли на никела, кобалта и титана. Тези относително тънки метални слоеве, на възраст от осем до шест милиона години, съдържаха на места огнища на повишена, но кратковременна радиоактивност. Сякаш в оная епоха нещо бе предизвикало цяла редица бурни, но ограничени ядрени реакции, чиито продукти бяха открити в „металната тиня“. Освен хипотезата за „желязно-радиоактивен метеорит“ имаше и други, съвсем фантастични, които свързваха тези обособени огнища на „радиоактивни пожари“ с катастрофата в планетната система на Лира и загиването на нейната цивилизация.

Но и това не обясняваше размерите на загадъчните метални пластове, които при пробните сондажи бяха открити и в други доста отдалечени райони. Във всеки случай все по-ясно се очертаваше една едновременно загадъчна и безспорна картина: животът на сушата бе загинал в същата оная епоха, продължила няколко милиона години, когато са почнали да се появяват металните слоеве, и че причина за загиването на живите форми не е могла да бъде радиоактивността. Учените подозираха, че трябва да има някаква връзка между металните слоеве и развалините на града. На дълбочина повече от двадесет метра, в пласт, изобилствуващ с железни окиси, бяха намерени ръждясали парчета метал, които напомняха останки на някакви разядени от корозията механизми.

На деветнадесетия ден над района, където се извършваха изследванията, започнаха да се събират тежки и тъмни облаци. Към пладне се разрази буря, която по мощността на електрическите заряди бе значително по-силна от земните. Небето и скалите се съединиха в хаос от непрекъснати светкавици. Водата в доловете се покачи и започна да залива изкопаните галерии. Хората напуснаха галериите и се скриха заедно с автоматите под купола на силовата защита. Бурята бавно се движеше на запад и черната, прорязвана от светкавици, стена закри целия хоризонт над океана.

Когато се връщаха на „Непобедимия“, геолозите намериха по пътя много дребни черни метални зрънца. Решиха, че това са навярно знаменитите „мушички“, събраха ги старателно и ги занесоха на кораба. Учените ги изследваха с голям интерес — разбира се, и дума не можеше да става за някакви насекоми. След бурно съвещание на специалистите решиха да изпратят експедиция на североизток, отвъд района на железните пластове — по гъсеничните вериги на машините от „Кондор“ бяха открили дребни късчета интересни минерали, които не намериха в нито един от изследваните райони.

Под ръководството на Ренияр на другия ден потегли колона от енергостанции, всъдеходи, подвижният излъчвател от „Кондор“ и роботи, сред които имаше дванадесет арктана; снабдена бе с автоматични земекопни машини и сондажни апарати, със запаси от кислород, храна и ядрено гориво. „Непобедимият“ поддържаше с нея непрекъснато радио и телевизионна връзка, докато изкривената повърхност на планетата не прегради пътя на ултракъсите вълни.

Тогава изведоха на стационарна орбита автоматичен телевизионен ретранслатор. Колоната прекара нощта под защитата на силово поле, а на другия ден продължи похода си.

Малко преди пладне Ренияр съобщи на Рохан, че иска да разгледа почти засипани с пясък развалини в един малък недълбок кратер. След час силни атмосферни смущения влошиха радиовръзката. Техниците преминаха на по-къси вълни, приемането се подобри. Но когато гръмотевиците на приближаващата се от север към изток буря, тоест натам, накъдето пътуваше експедицията, започнаха да стихват, радиовръзката изведнъж се прекъсна. Най-чудното бе, че едновременно се влоши и телевизионната връзка, която се поддържаше чрез спътник и не можеше да зависи от състоянието на йоносферата. Към един часа телевизионната връзка се прекъсна окончателно. Никой от техниците и физиците, извикани на помощ, не можеше да разбере механизма на явлението. Сякаш някъде в пустинята се бе издигнала стена от метал, която заслоняваше отдалечилата се на сто и седемдесет километра от „Непобедимият“ експедиция.

Хорпах изпрати два разузнавателни самолета от типа летящи чинии. Единият летеше на височина няколкостотин метра над пустинята, а другият — четири километра по-високо, като служеше на първия за телевизионен ретранслатор.

Рохан, астрогаторът и няколко учени стояха пред големия екран в командната кабина и наблюдаваха непосредствено това, което виждаше пилотът на първия самолет. Под ниско летящата машина в косите лъчи на залязващото слънце, които предаваха на пейзажа печален вид, от време на време прелитаха малки кратери, засипани догоре с пясък. Местността постепенно се издигаше, ставаше разнообразна. От пясъчните вълни стърчаха високи скалисти хълмове. После пясъкът съвсем изчезна и се смени с някаква дива местност от насечени стръмни скали и каменни грамади. Тук-там се извиваха подобни на реки пукнатини, които разсичаха кората на планетата. Пейзажът заприлича на лунния. Появиха се черни петна, сякаш по голите камъни растяха гъсти мъртви храсти.

В този момент мълчащото досега радио на първия самолет заработи. Пилотът извика, че е уловил сигналите на автоматичния предавател, установен на главния всъдеход на експедицията.

Слънцето стоеше вече съвсем ниско. В кървавата му светлина пред курса на самолета изникна стена от черни облаци. Ако не беше бавното ритмично движение, черното кълбовидно натрупване с мастилени и метални виолетови отблясъци можеше да се вземе за необичайна планинска формация. В първия момент на всички се стори, че облакът се движи срещу летящата машина, но това бе зрителна измама. Просто летящата чиния се приближаваше към странната преграда.

— Говори ЛЧ-4. Трябва ли да се издигна над облака? Приемам — зачу се приглушеният глас на пилота.

След миг астрогаторът отговори.

— Първи вика ЛЧ-4. Задръж се пред облака!

— ЛЧ-4 вика базата. Спирам — веднага отвърна пилотът и на Рохан се стори, че в гласа му прозвуча облекчение.

Вече само няколкостотин метра отделяха машината от необикновеното образуване. Самолетът спря и изведнъж — никой не успя дори да извика — поклащащата се черна маса изстреля към него дълги огнени стълбове. Изображението на екрана затрептя и изчезна.

— ЛЧ-4! — викаше радистът.

— Говори ЛЧ-8 — обади се пилотът на втората машина. — Да включи ли изображението? Приемам.

— Базата вика ЛЧ-8. Дай изображение.

Хаос от яростно кръжащи черни потоци изпълни екрана. Това бе същата картина, но гледана от височина четири километра. Виждаше се, че облакът се е разпрострял като дълга монолитна лавина над извисяваща се планинска верига, сякаш защитаваше подстъпите към нея. Повърхността му, приличаща на желе, лениво се поклащаше, но първата машина, която той току-що бе погълнал, никъде не се виждаше.

— Базата вика ЛЧ-8. Чуваш ли ЛЧ-4? Приемам.

— ЛЧ-8 вика базата. Не го чувам, преминавам на интерференционни вълни. Внимание, ЛЧ-4, говори ЛЧ-8, отговори, ЛЧ-4, ЛЧ-4! — чуваше се гласът на пилота. — ЛЧ-4 не отговаря, преминавам на инфрачервени вълни. Внимание, ЛЧ-4, говори ЛЧ-8, отговори! ЛЧ-4 не отговаря. Ще се опитам да проникна в облака с радарен лъч.

В полутъмната кабина всички затаиха дъх. Изображението на екрана не се промени. Каменният хребет стърчеше от мрака като остров, потънал в океан мастило. Високо в небето гаснеха перестите златисти облаци, слънчевият диск вече докосваше хоризонта, след няколко минути щеше да се стъмни.

— ЛЧ-8 вика базата — отново се зачу гласът на пилота. — Радарът отбелязва метално препятствие. Приемам.

— Базата вика ЛЧ-8. Превключи радарното изображение на екрана. Приемам.

Екранът потъмня, угасна, за миг запламтя със светлосиня светлина, после позеленя, потрепвайки от милиарди искри.

— Целият облак е от метал — каза някой зад гърба на Рохан.

— Язон! — викна астрогаторът. — Тук ли е Язон?

— Да — излезе от групата на учените ядреният физик.

— Мога ли да го поприпаля?... — спокойно запита астрогаторът, показвайки към екрана, и всички го разбраха.

Язон не отговори веднага.

— Трябваше да предупредим ЛЧ-4, за да увеличи максимално радиуса на защитното си поле...

— Без глупости, Язон! Нямаме връзка...

— До четири хиляди градуса... с малък риск...

— Благодаря. Блаар, микрофона! Първи вика ЛЧ-8. Подготви лазерите, цел — облакът, малка мощност, до билиерга в епицентъра, непрекъснат огън по азимута!

Известно време картината остана същата. После нещо блесна и централният облак, който изпълваше долната част на екрана, промени цвета си. Отначало той някак се размаза, сетне почервеня и завря; вътре в него се образува нещо като фуния с пламтящи стени, в която сякаш се вливаха всмукваните съседни облаци. Изведнъж това движение спря, облакът се отдръпна в кръг, откривайки в образувалия се прозорец хаотично натрупване на скали.

— Първи вика ЛЧ-8. Спусни се до разстояние за максимална ефективност на огъня.

Пилотът повтори заповедта. Облакът се опитваше да запълни образувалата се пролука, но всеки път, щом блясъкът на огъня обхващаше проточилите се пипала, той ги прибираше обратно. Това продължи няколко минути. Астрогаторът явно не се решаваше да

удари облака с цялата мощ на излъчвателя; някъде вътре се намираше втората машина. Рохан се досети на какво разчиташе Хорпах: той се надяваше, че машината ще изскочи в изчистената зона. Но тя не се появяваше.

Неочаквано сгъстилите се в долината сенки запламтяха със зловещо зарево. Червеникавокафявата вълна на взрива закри целия екран. Облакът атакуваше пленената машина и обхванат от страшния пламък, сам изгаряше в силовата ѝ защита.

Внезапно стана нещо съвсем непонятно. Дали пилотът на долната, обкръжена от облака машина, загубил и ума и думата, бе предприел нещо или се бе случила някаква авария, но изведнъж ослепителна светкавица прониза черния водовъртеж и облакът, разкъсан от взрива, се разлетя встрани. Ударната вълна бе толкова силна, че изображението затрептя, повтаряйки принудителните скокове на ЛЧ-8. После тъмнината отново се върна, стана по-плътна и освен нея нищо не се виждаше.

Астрогаторът се наведе и каза нещо на радиста, така тихо, че Рохан не чу думите му, но радистът веднага завика:

— Пригответи излъчвателя на антипротони! Пълна мощност, непрекъснат огън по облака!

Пилотът повтори заповедта. В същия миг един от техниците, който следеше на страничния екран всичко, което ставаше зад машината, извика:

— Внимание! ЛЧ-8! Нагоре! Нагоре! Нагоре!!!

Откъм запад, от чистото досега пространство се носеше със скоростта на ураган въртящ се черен облак. Миг преди това той бе част от големия облак, но изведнъж се бе откъснал от него и повличайки след себе си проточилия се ръкав, се заиздига право нагоре. Пилотът се устреми вертикално към небето, но облакът го гонеше, като изхвърляше към него черни пипала. Пилотът пренасяше огъня от едно пипало на друго; най-близкото черно кълбо, получило удар в челото, се раздвои, изтъня. Изведнъж изображението на екрана започна да трепти. В момента, когато част от облака бе навлязла в потока радиовълни, влошавайки връзката на машината с базата, пилотът за първи път употреби излъчвателя на антиматерия. Цялата атмосфера на планетата сякаш се превърна в море от огън; миг на екрана още се виждаха облакът и димящите над него бели стълбове, но друга, по-

страшна експлозия избълва потоци огън върху изчезващия в кълба от дим и пара хаос от скали. Това беше последното, което видяха в кабината, в следващата секунда изображението изчезна.

Хорпах заповяда на радиста да вика двете машини, а сам премина с Рохан, Язон и останалите в съседната, навигационна кабина.

— Какво представлява според вас този облак? — запита астрогаторът без всякакво встъпление.

— Той е от метални частици. Нещо като емулсия, управлявана от някакъв център — каза Язон.

— Гаарб?

— И аз мисля така!

— Има ли някакви предложения? Не? Добре. Кой суперкоптер е в по-добро състояние, нашият или от „Кондор“?

— И двата са в изправност, командире — отговори главният инженер, — но за нашия гарантирам повече.

— Отлично. Рохан, ако не се лъжа, вие искахте да излезете извън силовата защита... Вземете няколко души, двоен комплект автомати, контурни лазери и излъчватели на антипротони... Старт в четири и тридесет и един... Точно при изгрев слънце. Опитайте се да намерите оня кратер на североизток, за който говореше Ренияр в последното си съобщение. Там кацнете в открито силово поле. По пътя, моля, унищожавайте всичко на максимална дистанция. Никакви изчаквания, наблюдения, експерименти. Ако загубите връзка с мен, продължете изпълнението на задачата... Когато намерите кратера, кацнете, но внимавайте да не попаднете върху главите на хората... Допускам, че те са някъде в този район... — Той показа на картата зона, очертана с червено.

— Какво съм длъжен да правя, след като кацна? Трябва ли да ги търся?

— Сам ще решите. Моля ви, помнете едно: не бива да поразявате никакви цели в радиус петдесет километра от това място, тъй като долу могат да бъдат нашите хора. До тази граница — с едно движение астрогаторът раздели територията на две части — можете да използвате средствата си за унищожение настъпателно. Зад тази линия можете да се защитавате само със силовото поле. Язон? Колко може да издържи полето на суперкоптера?

— Даже милиони атмосфери на квадратен сантиметър!

— Какво значи „даже“? Да не би да ми го продавате? Питам ви колко? Пет милиона? Двадесет?

— Полето беше изпробвано при два и половина...

— Това е вече друго. Чувате ли, Рохан? Ако облакът ви притисне до този предел, отстъпвайте, бягайте. По-добре нагоре. Впрочем всичко не мога да предвидя... — Той погледна часовника си. — Осем часа след старта ще ви викам на всички вълни. Ако това не даде резултат, ще опитам да се свържем или чрез спътници, или оптически. Ще лазираме с морзовата азбука. Още не съм чувал това да не е давало резултат. Ако все пак и лазерите не помогнат, след три часа трябва да се върнете обратно. Ако мен ме няма тук...

— Мислите да стартирате ли?

— Не ме прекъсвайте, Рохан. Не, но не всичко зависи от нас. Ако ме няма тук, моля излезте на околопланетна орбита. Орбитата трябва да бъде стационарна: точните ѝ параметри Строем ще ви съобщи преди старта. На орбитата ще ме чакате тридесет и шест часа. Ако до това време не получите никакво известие от мен, връщайте се на планетата. Идете на „Кондор“ и се опитайте да го поправите. Представям си колко ще е трудно това. Но други възможности няма да имате. Ако успеете, върнете се в Базата и представете рапорт за всичко, което се случи. Имате ли някакви въпроси?

— Да. Мога ли да се опитам да установя контакт с онези... с оня център, който управлява облака, ако ми се отдаде да го откроя?

— Това сам ще прецените. Във всеки случай може да рискувате в границите на разумното. Не зная, но на мен ми се струва, че центърът не се намира на повърхността на планетата. И въобще съществуването му ми изглежда проблематично... Нали постоянно прослушвахме пространството в целия диапазон на електромагнитните вълни. Ако някой управляваше облака с лъчи, бихме зарегистрирали съответните сигнали.

— Центърът може да се намира в самия облак...

— Възможно е. Не знам. Вземете хората си, Рохан, и подгответе суперкоптера. Параметрите ще ви връчи след час Строем.

Астрогаторът открихна вратата на командната кабина:

— Тернер, как е? Нищо ли?

— Нищо, командире. Само смущения.

„Това означава, че нито една от летателните машини не използва вече оръжието си, че са прекратили борбата — помисли си Рохан. — Ако се защитаваха с огъня на лазерите или поне с индукционните излъчватели, уредите на «Непобедимият» щяха да отбележат това.“

* * *

Седемдесеттонната двуетажна машина се издигна във въздуха, когато крайчето на пурпурния слънчев диск се подаде иззад хоризонта и се понесе право на североизток. Рохан набра височина петнадесет километра; в стратосферата той можеше да развие максимална скорост, освен това изгледите да срещне черния облак бяха по-малки. Може би беше прав или просто му провървя, но след по-малко от час те вече кацаха в засипания с пясък кратер.

Наблюдателите съобщиха, че в северната част на кратера са забелязали нещо подозрително. Тежката летателна машина, потрепвайки леко, се задържа на височина петстотин метра. Разгледаха внимателно мястото. На пепелявочервения фон на екрана се виждаха малки правоъгълници, разположени геометрически правилно около друг голям сивостоманен. Рохан заедно с Гаарб и Балмин, които стояха до него на командния пулт, познаха машините от експедицията на Ренияр. Незабавно кацнаха. Телескопичните крака на суперкоптера още пружинираха, когато спуснаха трапа и две разузнавателни машини потеглиха, защитени от подвижно силово поле. Вътре кратерът напомняше купа с нащърбени краища. Централното възвишение на вулкана бе покрито с чернокафява кора от лава.

Разузнавателните машини изминаха разстоянието от километър и половина за няколко минути. Радиовръзката беше добра. Рохан разговаряше с Гаарб, който се намираше в главния транспортър.

— Изкачването свърши, сега ще ги видим — няколко пъти повтори Гаарб. След миг той извика: — Тук са! Виждам ги!!!

И после по-спокойно:

— Изглежда, всичко е в ред. Една, две, три, четири — всички машини са на местата си. Но защо стоят на слънце?

— А хората? Тях виждате ли? — разпитваше Рохан.

— Да. Там нещо шава... двама души... о, още един... и някои лежат на сянка... Виждам ги, Рохан!

Гласът му се отдалечи. Рохан го чу да казва нещо на водача... После гласът на Гаарб отново се усили.

— Поздравих ги с димна ракета... димът ей сега ще се разнесе... Ярг... какво има? Какво?! Ей... Ей!...

Викът му изпълни цялата кабина и секна. Рохан различи отдалечаващото се бръмчене на моторите, после то стихна; чуваше се шум от стъпки, някакви неясни, приглушени от разстоянието повиквания, сетне стана тихо.

— Ало! Гаарб! Гаарб! — повтаряше той.

Стъпките по пясъка се приближиха, микрофонът запращя.

— Рохан! — зачу се промененият, задъхан глас на Гаарб. — Рохан! Същото като с Кертелен! Безчувствени, не ни познават, нищо не говорят. Рохан, чувате ли ме?!

— Слушам... всички ли?

— Изглежда... Още не знам. Ярг и Тернер ги обикалят...

— А полето?

— Изключено е... Не знам... Явно те са го изключили...

— Някакви следи от борба?

— Не, нищо. Всички машини са в изправност... А те лежат, седят... Какво? Какво има?

Рохан чу неясен звук, прекъсван от стенания.

— Велики небеса, това е Гралев! — почти изплака Гаарб. — Гралев! Приятелю! Не ме ли познаваш?!

Дишането му, усилено от уредите, изпълни изведнъж цялата кабина.

— И той също... — Гаарб въздъхна. — Рохан... Не знам, ще можем ли сами... Трябва да ги приберем. Изпратете ми още хора...

— Сега.

След час кошмарната процесия спря пред металния корпус на суперкоптера. От двадесетте и двама души намериха само осемнадесет; за съдбата на останалите четирима нищо не се знаеше. Повечето се отнесоха към пренасянето спокойно, без да се съпротивляват, но петима трябваше да приберат насила. Петте носилки откараха в импровизирания лазарет. Останалите тринадесет мъже с

каменни като маски лица настаняха в отделно помещение. Трябваше да ги съблекат, да ги събуят, те бяха безпомощни като бебета.

Рохан остави пострадалите под надзора на лекар и изпрати цялата техника, с която разполагаше, да търси изчезналите. Тъкмо изпращаше последната група, когато радистът го повика в кабината: бяха се свързали с „Непобедимият“.

Рохан съобщи накратко за произшествието.

— Кой липсват? — запита Хорпах.

— Самият Ренияр, Бенигсен, Каротки и Меар. А какво става със самолетите? — интересува се Рохан.

— Никакви сведения.

— А облакът?

— Сутринта изпратих патрул. Върна се преди час. Никакви следи от облака...

ХИПОТЕЗАТА НА ЛАУДА

Доктор Лауда почука и влезе в каютата на астрогатора.

— Какво има? — без да вдига очи от фотограметричната карта, запита Хорпах.

— Исках да ви кажа...

— Бързо ли е? След петнадесет минути стартираме.

— Струва ми се, че почвам да разбирам какво става тук.

Астрогаторът остави пергела.

— Слушам ви.

— Това, което ще кажа, ще ви прозвучи съвсем фантастично и всъщност аз нямам никакви доказателства. Но е така. Предположете, че някога, преди милиони години, тук е кацнал кораб от друга система. Възможно от района на Новата. Знаем, че преди избухването на Дзета от Лира шестата планета на системата е била населявана от разумни същества. Те са имали високоразвита цивилизация от технологичен тип. Да предположим, че тук е кацнал разузнавателен кораб на лиряните и че е станала катастрофа. Някакъв нещастен случай и целият екипаж е загинал. Оцелели само... автоматите. И те напуснали кораба. Те са били високо специализирани механизми, способни да съществуват в най-тежки условия. Не е имало кой да им дава заповеди. Онези от тях, които по структура на ума най-много са приличали на лиряните, може би са се опитали да ремонтират кораба, макар при даденото положение това да не е имало смисъл. Но нали знаете, ремонтният робот ще ремонтира онова, което трябва, без да се интересува нужно ли е това някому. После са взели връх другите автомати. Те се отделили от високо организираните. Може би са ги нападали представители на местната фауна. Тук е имало гущероподобни влечуги, следователно имало е и хищници. Автоматите започнали борба с тях и ги победили. Най-важното според мене е, че тези автомати са притежавали способността да произвеждат други и след време тези механизми се приспособили към външните условия на

планетата и успели да унищожат всички форми на животинския и растителния свят.

— И растителния? Как си обяснявате това?

— Мога да предложа даже няколко хипотези, но предпочитам да не правя това. Впрочем не съм казал още най-главното. Потомците на първите механизми след няколкостотин поколения престанали да приличат на създателите си, тоест на продуктите на лирянската цивилизация. Нали разбирате? Започнала е мъртва еволюция — еволюция на механичните устройства. Кой е основният принцип на хомеостазата? Да оцелееш дори в най-враждебните, най-тежките условия. За по-нататъшните форми на тази еволюция на самоорганизиращите се механични системи главната задача е била да намерят източници на енергия и материали, от които да могат да произвеждат запасни части и цели организми. Първоначално механизмите несъмнено са се захранвали с лъчиста енергия. Но на Регис няма радиоактивни елементи, значи, наложило се е да търсят друг източник на енергия. Острата криза за енергия е била неизбежна и аз мисля, че се е стигнало до борба между тези устройства. Просто до борба за съществуване. Та на нея е основана и еволюцията. На подбора. По-високо развитите механизми, които са се нуждаели от повече енергия, не са могли да издържат на конкуренцията на по-неразвитите, но по-икономични.

— Чакайте. Да не говорим за фантастичността на предположението ви, но нали в еволюционната борба винаги побеждават съществата с по-развита нервна система? В случая вместо нервна имаме електрическа, но принципът си остава същият...

— Това е вярно само по отношение на еднородни организми, образували се на планетата по естествен начин, а не дошли отвън. Биохимичните условия за функциониране на съществата на земята винаги са били и си остават свършено еднакви. Водорасли и амеби, растения и животни, нисши и висши, са построени от почти еднакви клетки, имат почти еднаква белтъчна обмяна на веществата и в резултат отличителният признак става оня, за който споменахме. Но тук е било иначе. Най-развитите от механизмите са черпели енергия от собствените си радиоактивни източници, а по-простите устройства са могли да работят със слънчеви батерии. Това им е давало огромно преимущество...

— Но по-високо развитите са могли да им отнемат слънчевите батерии... Впрочем докъде ще ни доведе този спор? Все пак необходимо ли е, Лауда, да обсъждаме това точно сега?

— Много е важно, командире. Накъсо казано, в еволюционната борба са победили два вида устройства — тези, които са намалили размерите си, и освен тях неподвижните. Първите са дали начало на тези черни облаци. Лично аз мисля, че това са много малки псевдонасекоми, способни да се съединяват при нужда в големи системи за някакви общи интереси. Така е протичала еволюцията на подвижните механизми. Неподвижните са образували оня странен вид метална растителност, който представляват развалините на тъй наречените „градове“. Това не са никакви градове, а само голяма колония от неподвижни механизми, способни да се размножават и черпещи енергия непосредствено от слънцето...

— Значи, вие считате, че „градът“ и сега се развива?

— Не. Имам впечатление, че по някакви неизвестни нам причини „градът“, или по-точно „металната гора“ е загубила борбата за съществуване и сега представлява ръждяващи отломки. Оцеляла е само една форма — движещите се механизми, които са завоювали цялата суша на планетата.

— Да предположим, че всичко е така, както казвате. Допускате ли, че тези „облаци“ имат някакъв управляващ център на повърхността или под повърхността на планетата?

— Мисля, че микромеханизмите сами стават такъв център, някакъв „мъртъв мозък“, когато се съединят. Може разделното съществуване да е по-изгодно за тях. Не е изключено отделните роеве да черпят енергия от атмосферното електричество. Но в момент на опасност или, по-общо казано, при внезапна промяна, заплашваща съществуването им, те се обединяват.

— Но къде се намира по време на „роенето“ необикновено сложната памет за цялата система?

— Достатъчно е всеки елемент да „помни“ с кои други елементи непосредствено трябва да се съедини. По такъв начин количеството информация, съдържаща се в отделния елемент, може да бъде нищожно малко, но достатъчен е сигналът „Внимание! Опасност!“, за да се образуват нужните контакти и мигновено да се появи „мозъкът“.

Но това, разбира се, е само примитивна схема. Мисля, че всичко е много по-сложно.

— Виждате ли някакви конкретни изводи за нас от хипотезата ви?

— В определен смисъл да, но негативни. Автоматите са се приспособили добре за борба с живите същества. Мисля, че те са ги убивали само в началото на тази борба, когато сушата е кипяла от живот: разходът на енергия за убиване се оказал неикономичен. Затова те са почнали да използват други средства, чийто резултат е катастрофата с „Кондор“, случаят с Кертелен и най-после излизането от строя на групата на Ренияр...

— Какви са тези средства?

— Не знам точно на какво са основани. Мога само да кажа моето лично мнение: случаят с Кертелен представлява унищожаване почти на цялата информация, която мозъкът на човека съдържа. Този способ е по-бърз, по-прост и икономичен от убиването. Изводът ми е, уви, твърде песимистичен... Ние се намираме в неизмеримо по-лошо положение, отколкото те. Първо, да убиеш живо същество е доста по-лесно, отколкото да развалиш мъртво устройство. После те е трябвало да се борят едновременно и с живите същества, и с металните си „събратя“, с разумните автомати. Милиони години те са водили война едновременно на два фронта и са победили всички механизми и целия интелект на разумните машини. Резултатът от тази борба ще да е необикновеният им универсализъм и съвършенството им на средствата за унищожаване. Боя се, че за да ги победим, би трябвало да унищожим всички — а това е почти невъзможно, защото би означавало да унищожим цялата планета, а нашата задача не е такава.

— Но откъде сте толкова уверен, че не притежават разум?

— Та ако имаха разум, те отдавна биха се справили с нас. Припомнете си всичко, което се случи от момента на кацането ни, и ще видите, че те действуват без какъвто и да било стратегически план.

— Но... начинът, по който прекъснаха връзката между нас и Ренияр, после атаката на разузнавателните самолети...

— Просто правят това, което са правели хилядолетия... Висшите автомати, които те са унищожили, навярно са поддържали връзка помежду си с радиовълни. И естествено една от първите им задачи е била да направят невъзможен обмена на информации, да прекъснат

връзката между тях. Трудно е да се измисли по-добър екран от металния облак. А сега да видим какво можем да предприемем. Ние трябва да защитаваме и себе си, и автоматите си, без които нищо не бихме представлявали. Дори да използваме най-мощните си средства — антиматерията, — всички да унищожим е невъзможно. Забелязахте ли как постъпват, когато ги нападат? Просто се разпръсват. Освен това ние сме длъжни постоянно да се намираме под защита, което ограничава възможностите ни, докато те се движат свободно в която и да е посока. Дори и да ги разбием на този континент, те ще се прехвърлят на друг. Считам, че трябва да отлетим. Понеже имаме за противник създания на мъртвата еволюция, навярно апсихични, и дума не може да става да отмъщаваме за „Кондор“, за съдбата на екипажа му. Все едно да биеш океана, че е потопил кораба и хората...

— Но в края на краищата — произнесе Хорпах, като стана — това, което казахте, е само хипотеза, а ние не можем да се върнем с хипотези. Нужна ни е увереност. Не става въпрос за отмъщение, а за увереност. Щом имаме точни факти — образци от тази летяща механична фауна, — в същия миг ще се съглася, че няма какво повече да правим тук. Стартът се отлага. Ще свикам всички на съвещание. Не бих искал да правя това сега, ще има дискусии, но друг изход не виждам... След половин час в главната библиотека, доктор Лауда...

Повечето от специалистите предполагаха същото, което и Лауда; той само пръв бе формулирал категорично мнението си. Споровете се разгорещиха главно около проблема за психичността или апсихичността на „облака“. Кибернетиците по-скоро бяха на мнение, че това е мислеща система, притежаваща способност към определена стратегия.

— Нашата задача — поддържаше главният кибернетик Кротонос — е не толкова да създадем най-точната хипотеза, обясняваща всичко, а такава, която би ни обезпечила максимална безопасност на действие. Затова по-правилно ще е да приемем, че „облакът“ може би притежава разум. В такъв случай ще действваме по-предпазливо.

— Не знам кого искаш да победиш — облака или мен — спокойно каза Лауда. — Аз също не съм за непредпазливи действия, но „облакът“ няма повече разум от мравката. Ние не сме за тях първият противник от типа homo. Те са познавали силовото поле на „Кондор“ и следователно можели са да намерят средства за нападение. Достатъчно

е тези микроскопични „мушички“ да се заровят в пясъка, за да проникнат в силовото поле — нали полето свършва на повърхността. Но те нищо подобно не направиха. Или „облакът“ е глупав, или действа инстинктивно.

Кротонос не искаше да отстъпи, но Хорпах се намеси и ги помоли да дават само конкретни предложения.

Вече се свечеряваше. Хорпах в единия ъгъл на залата разговаряше с Лауда и лекарите, отделно се бяха скупчили кибернетиците.

— Това е много интересно — възкликна изведнъж Заурахан, заместник-главният кибернетик. — Занапред ще трябва да строим автоматите си на съвършено друг принцип, за да бъдат те действително универсални: от малки елементарни тухлички, от псевдоклетки, които да бъдат взаимно заменими...

— Че това не е нещо ново — усмихна се Сакс. — Точно по този път е вървяла и еволюцията на живите форми и това не е случайно. Сигурно не е случайно, че и „облакът“ се състои от такива взаимно заменими елементи.

Като видя, че сега не може да очаква много от учените, Хорпах отиде в командната кабина да съобщи на Рохан хипотезата за „мъртвата еволюция“. Вече беше тъмно, когато „Непобедимият“ установи връзка със суперкоптера. На апарата беше Гаарб.

— Рохан още не се е върнал — каза той. — Тръгна към шест часа следобед. Взе шест машини и останалите единадесет души. Уговорихме се, че ще се върне след залез... Слънцето залезе преди десет минути.

— Имате ли с него радиовръзка?

— Връзката се прекъсна преди час.

— Гаарб! Защо веднага не ми съобщихте?!

— Рохан предупреди, че за известно време връзката ще се прекъсне, тъй като ще навлезе в една от дълбоките клисури. Склоновете ѝ са обрасли с ония метални идиотщини, които така екранират, че практически не може да се надяваш на връзка...

— Моля, съобщете ми веднага щом Рохан се върне... Той ще отговаря за това... Така скоро всички можем да загубим...

— Идват, командире! — прекъсна го възгласът на Гаарб. — Виждам светлина, това ще е Рохан... Една, две, три... не, само една

машина... Сега ще узная...

— Чакам.

Гаарб видя светлините на фаровете, пълзящи ниско над земята. Той грабна ракетния пистолет и изстреля два пъти във въздуха. Това беше достатъчно, за да скочат спящите. Радистът отвори прохода в енергетичната стена; напращеният всъдеход навлезе в означения със сини светлинки процеп и се насочи към хълмчето, на което стоеше суперкоптерът. Гаарб заедно с останалите затича към машината. От нея изскочи човек с разкъсан комбинезон, с лице, толкова изцапано с кал и кръв, че Гаарб го позна едва когато заговори.

— Гаарб... — изстена човекът, като се хвана за рамото на учения. Краката му се подгъваха.

— Какво се е случило? Къде са останалите?

— Няма... ги... — прошепна Рохан и загубил съзнание, увисна на ръцете на притичалите хора.

ГРУПАТА НА РОХАН

Колоната, която водеше Рохан, се състоеше от две големи енергостанции, четири всъдехода и малка амфибия. В нея се намираше самият Рохан заедно с Ярг и боцмана Тернер. Движеха се според инструкцията на третата степен — отпред енергостанция, след нея амфибията на Рохан, после всъдеходите, във всеки по двама души, и накрая на колоната втората енергостанция, която защитаваше заедно с първата цялата група със силово поле.

Рохан предприе това пътешествие, защото с помощта на „електрокучетата“ — олфактометричните индикатори — бяха открили в кратера следите на четиримата изчезнали.

Първите километри групата измина, като се ръководеше от показателите на индикаторите. Към осем часа пред входа на една от широките и не особено дълбоки клисури видяха в меката тиня, останала от пресъхнал поток, следи от обувките на хората от групата на Ренияр. Следите водеха навътре в клисурата и малко след това се загубиха по камъните. Но това не тревожеше Рохан. Склоновете ставаха все по-стръмни и за поразените от амнезия хора не бе по силите да се катерят по такива стръмнини. Той разчиташе, че скоро пак ще намерят следите.

След кратко съвещание колоната потегли отново. Тук-там по склоновете започнаха да се появяват странни, необичайни гъсти метални „храсти“. Високи метър, метър и половина, те стърчаха от запълнените с черна тиня пукнатини на голите скали. Храстите ставаха все повече и повече и скоро се сляха в един общ ръждив четинест слой, който покриваше склоновете на клисурата почти до самото дъно, където скрита под камъните сълзеше тънка струйка вода.

Между „храстите“ се виждаха отвори на пещери. От едни течеха тънки ручейчета, други изглеждаха сухи. Опитаха да надзърнат в една от по-ниско разположените пещери, като я осветиха с прожектори. В нея имаше много дребни, почти залени от капещата от свода вода триъгълни кристалчета. Рохан пъкна цяла шепа в джоба си. После

изминаха още около половин километър нагоре по клисурата, която ставаше все по-стръмна. На две места видяха отново в засъхналата тиня на брега на ручейчето следи от обувки. След един завой радиовръзката със суперкоптера значително се влоши. Рохан си обясняваше това с екраниращото действие на металните храсти.

Минаха през две доста широки каменни врати — това им отне много време, тъй като се наложи техниците на полето да намаляват предпазливо радиуса на защитата, за да не закачат скалите. Скалите бяха ронливи и напукани от ерозията и всеки енергетичен удар, предизвикан от случайното съприкосновение на полето със скалния масив, можеше да причини срутване. Страхуваха се, разбира се, не за себе си, а за изчезналите си другари — ако те се намираха наблизо, такова срутване щеше да ги рани или убие.

Измина час, откакто се бе прекъснала радиовръзката, когато на екрана на магнитните индикатори се появиха чести припламвания. Пеленгаторите, изглежда, бяха излезли от строя, защото при опитите да си изяснят откъде идват импулсите, те сочеха едновременно всички посоки. Само с помощта на индикаторите за напрежението и на поляризаторите успяха да установят, че източник на променливото магнитно поле са храстите, покриващи стените на клисурата. Едва тогава забелязаха, че тук те са по-други: по тях вече нямаше ръжда, бяха по-високи, по-гъсти и сякаш още по-черни, пръчките или клоните им бяха облепени със странни надебелявания. Рохан реши да не се занимава с изследването им: не биваше да рискува и да отваря силовото поле.

Тръгнаха по-бързо, импулсометрите и магнитните индикатори показваха все по-разнородна активност. Тук-там въздухът над черния гъсталак трепереше, сякаш бе нагрял, а зад вторите каменни врати над храстите се появиха едва забележими облачета, приличащи на разпръскващ се дим. Рохан започна да се безпокои — пътешествието продължи повече, отколкото очакваше, а краят на стръмната клисура още не се виждаше. След един нов завой се появиха трети каменни врати, доста по-тесни. Техниците съобщиха, че не могат да минат през тях с включено поле. Рохан се посъветва с физика Томан и двамата техници и решиха, че при преминаването на арката ще разкъсат за миг силовата защита. Първата енергостанция трябваше да мине с изключен излъчвател и веднага след арката отново да го включи, като създаде

отпред поле във вид на изпъкнал диск. Докато минаваха през тесния проход, четирите всъдехода и амфибията на Рохан щяха да останат без защита само отгоре: енергостанцията на края на колоната, щом минеше арката, щеше да съедини енергетичната си полусфера с полето на първата.

Когато последният всъдеход минаваше между каменните стълбове, въздухът странно, безшумно се разклати, сякаш някъде наблизо се бе срутила скала, четинестите стени на клисурата забълваха дим и от тях изпълзя черен облак, който с бясна скорост се насочи към колоната. Рохан, който бе пуснал да минат по-напред всъдеходите, чакаше в този момент да мине последният. Той видя черния облак и ярката светкавица отпред, където кълбата на атакуващия облак изгаряха в защитното поле на първата енергостанция. Но по-голямата част от облака профуча над защитата и се спусна върху машините. Рохан викна на Ярг да пусне незабавно в действие задната енергостанция и да съедини полето ѝ с предното — в това ужасно положение опасността от каменната лавина вече нямаше значение; Ярг опита да направи това, но безрезултатно. Ако бе държал апаратурата включена още няколко секунди, полето безспорно щеше да се образува, но вместо да опита още веднъж, загубил ума и дума, той изскочи от машината. Рохан го сграбчи за комбинезона, но обхванатият от ужас Ярг се дръпна и хукна надолу по клисурата. Рохан притича до уредите, но вече беше късно.

Хората, изпаднали в паника, скачаха от всъдеходите и се разпръсваха в различни посоки. Рохан стоеше като вкаменен, толкова неправдоподобно му се виждаше всичко това. Ако включеше полето, щеше да убие другарите си, които се катереха по склоновете, сякаш търсеха защита в металните гъсталаци. Зад гърба му Тернер, подал се от купола, стреляше със сдвоения си лазер. Разстоянието между Рохан и останалите машини не бе повече от шестдесет метра. В това пространство се щураха и въргаляха по земята обгърнатите като че ли от черни пламъци нещастници. Навярно те викаха, но виковете им, както и всички други звуци заедно с бръмченето на предната енергостанция, в силовото поле на която все още изгаряха в трепкащи светкавици милиардите нападатели, потъваха в проточеното басово бучене на облака.

Това зрелище — хората под черната лавина — Рохан никога нямаше да забрави. Изведнаж картината поразително се промени, хората престанаха да се въргалат по камъните, да тичат, да се катерят по стръмнините. Те бавно ставаха или сядаха, а облакът, разделил се на няколко фунии, бе образувал над всеки нещо като локален смърч, който бясно кръжеше над главата на нещастника. После облакът отново се съедини и поклащайки се, се заиздига нагоре между стените на клисурата, като заслони светлината на вечерното небе, а после с провлачено, отслабващо бучене запълзя по скалите и стапайки се в черните джунгли, изчезна.

Рохан, не вярвайки все още, че се е спасил, потърси с очи Тернер. Но куполът беше празен; боцманът очевидно бе изскочил непонятно как и кога. Рохан го видя да лежи встрани на камъните, притискащ все още приклада на лазера до рамото си, като гледаше пред себе си с безизразни, немигащи очи.

Рохан се измъкна от машината и изтича при пострадалите. Те не го познаха. Не му отговаряха. Повечето изглеждаха спокойни, лежаха по камъните или седяха, двама или трима станаха, приближиха се до машините и започнаха да ги опипват с бавни несигурни движения на слепци. Рохан видя как прекрасният радиооператор, приятелят на Ярг Дженлис, с полуотворена уста като дивак, видял за първи път в живота си машини, се опитваше да издърпа дръжката на вратичката на всъдехода.

В следващия момент Рохан разбра от какво бе кръглата дупка, която бяха видели в една от преградните стени на командната кабина на „Кондор“. Той бе коленичил пред Балмин и го разтърсваше отчаян за раменете, като че ли по този начин можеше да върне съзнанието на учения, когато изведнъж над главата му се стрелна струя виолетов пламък. Един от пострадалите, който седеше малко по-надалеч, бе извадил от кобура си излъчвателя на вейр и натиснал случайно спусъка, бе дал изстрел. Рохан извика, но човекът не му обърна никакво внимание. Може би блясъкът го забавляваше, както фойерверкът детето, и той започна да стреля, изпразвайки атомния пълнител. Въздухът засъска от нажежаване, Рохан, легнал на земята, се притискаше в камъните. В този момент се зачу бърз тропот и от завоя изскочи запъхтян Ярг с лице, плувнало в пот. Той тичаше право към полуделия, който се забавляваше със стрелбата.

— Стой! Легни! — закрещя Рохан.

Но преди Ярг да съобрази, въздушната струя го удари с огромна сила в лявото рамо, във въздуха се мярна откъсната ръка и от страшната рана рукна кръв. Стрелящият дори не забеляза това, а Ярг, като гледаше с безкрайно удивление окървавеното си рамо, бавно се извърна и падна. Човекът с вейра стана и тръгна с неуверени крачки. Огнена струя прониза въздуха между двама стоящи един до друг, които даже не замижаха, още миг и целият заряд щеше да удари единия в лицето. Рохан измъкна инстинктивно от кобура си своя вейр и стреля. Човекът падна ничком, оръжието му се удари в камъните.

Рохан скочи. Стъмняваше се. Трябваше колкото се може по-скоро да откара пострадалите в базата. На разположение имаше само малката амфибия; искаше да използва и всъдеход, но два от тях така се бяха заклешили в най-тясното място на каменния проход, че можеха да бъдат измъкнати само с кран. Оставаше задната енергостанция, но тя можеше да побере най-много петима, а бяха девет. Той реши, че най-добре ще бъде да събере всички на едно място, да ги завърже, за да не могат да избягат или да се наранят, да включи полето на двете енергостанции над тях, а самият да отиде за помощ.

... И тъй, на двадесет и седмия ден от кацането, почти половината от екипажа на „Непобедимият“ беше изкаран от строя.

ПОРАЖЕНИЕТО

Минаваше полунощ, когато Хорпах узна за съдбата на групата на Рохан и след половин час той стартира. Още преди разсъмване „Непобедимият“ се спусна в кратера на два километра от старата база на Рохан; суперкоптерът, машините и бараките веднага бяха покрити със силовото поле на звездолета, а към пладне добре екипирана спасителна група докара всички оцелели от хората на Рохан. Едва сега учените се заеха с тайната, която бе спасила Рохан и — ако не се бе намесила трагичната случайност — би спасила и Ярг.

Съвсем непонятно бе защо облакът не бе атакувал нито Рохан, нито Ярг? Защо не бе посегнал върху Тернер, докато той бе стоял в амфибията?

Едновременно с това Хорпах трябваше да реши какво да правят по-нататък. Положението беше толкова ясно, че те спокойно можеха да се върнат в Базата с данните, които биха оправдали завръщането им и обяснили трагичния край на „Кондор“.

Ако не бяха четиримата изчезнали от групата на Ренияр, астрогаторът не би останал на Регис III нито минута повече. Никой не се съмняваше, че бегълците ще загинат дори и мъртвите жители на планетата да ги оставят на мира. Затова необходимо беше да претърсят цялата територия около клисурата — нещастниците можеха да разчитат само на помощта на „Непобедимият“.

Единственото, което бяха успели да установят, бе приблизителният радиус на територията, където трябваше да ги търсят — разпръсналите се из пещерите и клисурите хора може да са се отдалечили от кратера най-много на няколко десетки километра. В апаратите им не бе останал много кислород, но лекарите уверяваха, че при състоянието, в което се намираха, бегълците, дори да подишат въздуха на планетата, не ги заплашва смърт.

Територията не беше особено голяма, но извънредно трудна. Претърсването на всички кътчета, пукнатини и пещери дори и при най-благоприятни условия изискваше седмици. Под скалите на

криволиचेщите клисури се криеха подземни коридори и пещери. Изчезналите спокойно можеха да се намират в някои от тия скривалища и при това едва ли бяха заедно. Мощните съоръжения и технически средства на „Непобедимият“ малко щяха да помогнат при търсенето. Най-сигурната защита, силовото поле, въобще не можеше да се използва в тесните подземни коридори. И тъй, трябваше да избират: да се върнат незабавно, което бе равносилно на смъртна присъда за изчезналите, или да продължат рискованото търсене.

На сутринта астрогаторът извика специалистите, обрисова им създаването се положение и им съобщи, че разчита на тяхната помощ. Учените бяха изследвали шепата метални „насекоми“, които донесе в джоба си Рохан, и сега Хорпах искаше да узнае има ли някаква възможност да се обезвредят тези същества.

По време на съвещанието „плениците“ заемаха почетно място на масата в затворен стъклен съд. Те бяха останали не повече от петнадесетина, другите бяха унищожени при изследванията. Тези създания притежаваха тройна симетрия и напомняха по форма буквата Y, с три островърхи раменца, съединяващи се в централно надебеляване. Външните им стенички се състояха от много дребни пластинки, напомнящи профила на брилянта, а вътре „мушичките“ имаха една и съща микроскопична структура. Елементите й, стотици пъти по-малки от пясъчно зрънце, образуваха нещо като автономна нервна система, в която се различаваха две частично независими една от друга вериги. По-малката част, разположена между рамената на Y, представляваше нещо като универсален акумулатор и едновременно трансформатор на енергия. В зависимост от начина, по който се свиваха, кристалчетата създаваха ту електрично, ту магнитно поле, ту променливо силов поле, които можеха да нагреят до относително високи температури централната част; тогава натрупаната топлина се излъчваше навън едностранно. Предизвиканото от това движение на въздуха като реактивна струя даваше възможност на кристалчетата да се движат в която и да е посока. Отделното кристалче по-скоро подскачаше, отколкото летеше и поне при лабораторните експерименти не можеше точно да управлява полета си. Няколко кристалчета, като се съединяваха с върховете на рамената си, образуваха система, която имаше толкова по-добри аеродинамични показатели, колкото повече бяха кристалчетата. Всяко кристалче се съединяваше с три други

кристалчета; освен това то можеше да се съединява с крайчето на рамото си и с централната част на всяко друго, което даваше възможност да се образуват многослойни комплекси. Съединението не означаваше винаги съприкосновение, достатъчно бе кристалчетата да се приближат и възникналото магнитно поле поддържаше цялото образувание в равновесие. При определено количество насекоми системата започваше да проявява многобройни закономерности, в зависимост от това, с какви външни импулси я „дразнеха“, тя менеше посоката на движението си, формата, вида си, честотата на вътрешните си пулсации; при определени външни условия се изменяше знакът на полето и вместо да се привличат, металните кристалчета се отблъскваха.

Освен веригата, която управляваше тези движения, всяко черно кристалче съдържаше още една схема на съединения, която представляваше по-скоро част от някаква голяма структура. Цялата вероятно възникваше само при обединяване на огромно количество елементи и представляваше моторът, който привеждаше облака в действие. Но с това сведенията на учените се изчерпваха. Възможностите на тези свръхсистеми и особено въпросът за техния „интелект“ оставаха неизяснени. Кротонос допускаше, че се обединяват толкова повече елементарни единици, колкото по-труден проблем трябва да решат. Това звучеше правдоподобно, но нито кибернетиците, нито специалистите по теория на информацията познаваха нещо, което да съответствува на подобна конструкция, тоест на „произволно разрастващ се мозък“.

Част от донесените „насекоми“ бяха унищожени. Останалите демонстрираха типове реакции. Отделното кристалче можеше да подскача, да се издига и да виси във въздуха почти неподвижно, да се спуска, приближавайки се, към източника на импулсите или да се отдалечава от него. При това то не представляваше никаква опасност, не отделяше никакви енергии дори при заплахата да бъде унищожено. Но ако на обединените се дори в сравнително неголяма система „насекоми“ се въздействуваше с магнитно поле, те започваха да създават свое собствено поле, което унищожаваше външното; при нагряване се стремяха да се избавят от излишната топлина с инфрачервено лъчение, а учените разполагаха само с малка шепа кристалчета.

На въпроса на астрогатора от името на „главните“ отговори Кротонос: учените молеха да им се даде време за по-нататъшни изследвания и възможност да се сдобият с по-голямо количество кристалчета. Затова предлагаха да бъде изпратена експедиция с две цели: да търси изчезналите и да събере най-малко няколко десетки хиляди псевдонасекоми.

Хорпах се съгласи. Но смяташе, че не бива повече да рискува хората си. В клисурата реши да изпрати машината, която досега не бе взела участие в нито една операция. Това беше осемдесеттонен всъдеход със специално предназначение, който се използваше обикновено само в условия на висока радиоактивност, огромни налягания и температури. Да се използва за някаква операция циклопът — както неофициално наричаха машината, — означаваше на жаргона на космонавтите почти същото, като да се обърнеш за помощ към дявола; никой досега не бе чул циклоп да е претърпял поражение.

Освен обикновената система от излъчватели, създаващи защитно поле, циклопът имаше и кълбовиден излъчвател на антиматерия, който можеше да изхвърля антипротони в която и да е посока и във всички едновременно. На дъното му бе вложена система, която даваше възможност на циклопа благодарение на интерференцията на силовите полета да се издига на няколко метра над почвата, тъй че той не зависеше от местността. В челната му част имаше приспособление, през което се подаваше инхаусторът — нещо като телескопична „ръка“, която можеше да взема проби от минерали, да извършва сондажи и всякакви други работи. Циклопът имаше мощна радиостанция и телевизионен предавател, а така също електронен мозък, който му даваше възможност да действа самостоятелно. Техниците вложиха в мозъка съответна програма, в случай че връзката с циклопа се прекъсне. Машината получи две задачи: да намери изчезналите (циклопът трябваше да ги покрие с второ защитно поле, после да отвори прохода в първото и да ги прибере) и да събере повече кристалчета.

Разрешаваше му се да използва излъчвателя на антиматерия само при крайна необходимост — ако силовото поле бъде заплашено от унищожаване: реакцията на аниhilация застрашаваше живота на изчезналите, които можеха да се намират недалеч от мястото на схватката.

Циклопът бе дълъг осем метра и съответно „широкоплещест“ — диаметърът на корпуса му бе повече от четири метра. Ако някоя пукнатина се окажеше недостъпна за него, той можеше да я разшири или като действа със „стоманената ръка“, или като я разбута или разруши със силовото си поле. Изключването на полето не можеше да му причини никаква вреда, защото собствената му керамито-ванадиева броня беше твърда като диамант. Вътре в циклопа настаняха автомат, който трябваше да се погрижи за намерените хора — за тях бяха поставили и легла.

Най-сетне всичко бе готово, бронираният гигант удивително леко изпълзя от платформата и грабнат сякаш от невидима сила, се понесе през сините светлини на прохода в защитното поле на „Непобедимият“ и бързо изчезна от погледа.

Около час радиотелевизионната връзка между циклопа и командната кабина бе много добра. Рохан позна входа на клисурата, където го бе нападнал облакът, по високия обелиск, който закриваше отчасти процепа в каменната стена. Стоящите пред екрана чуваха дори бълбукането на ручейчето, скрито под камъните, толкова безшумно работеше атомният мотор на циклопа.

Когато циклопът навлезе в лабиринта от метални храсти, връзката се влоши и скоро след това се прекъсна. Хорпах изпрати автоматична сонда, снабдена с телевизионен предавател. В кабината започнаха да постъпват сигналите ѝ и на екрана се появи живописен пейзаж, гледан от височина километър и половина: разхвърляни скали, покрити с петна от ръждиви и черни храсти. След минута Хорпах, Рохан и ръководителите на специалните групи съзряха циклопа, който се движеше по дъното на клисурата. На няколко метра от машината се виждаха изоставените при каменните врати всъдеходи. Преди да стигне завоя, след който стърчаха стълбовете на каменните врати, циклопът се приближи до металните храсти и отвори отпред силовото си поле; през тесния процеп се подаде инхаусторът, който обхвана със зъбестата си шепя група храсти и ги изскубна без никакво усилие. Хората напрегнато следяха движенията на машината. Операцията мина гладко.

До мястото на катастрофата оставаха не повече от сто метра. Циклопът увеличи мощността на реактивната си струя, издигна се високо във въздуха, премина бързо над неподвижните машини и се

спусна на камъните малко след прохода. В този момент някой от намиращите се в командната кабина предупредително извика. Черните гъсталаци по склоновете забълваха дим и облакът като лавина се спусна върху машината; в първия момент циклопът съвсем изчезна в димната завеса. И в същия миг зигзаговидна светкавица прониза атакуващия облак — образуваните от облака енергетични полета се бяха сблъскали със силовата защита на циклопа. Облакът сякаш изведнъж се материализира; ту се издуваше като огромно пулсиращо кълбо от лава, ту се свиваше и тази причудлива игра продължи доста дълго; наблюдаващите имаха впечатление, че скритата в димната завеса машина се мъчи да разпръсне милиардите нападатели, които ставаха все повече и повече, тъй като към дъното на клисурата се спускаха все нови лавини от облаци. Блясъкът на защитната сфера изчезна и в глухата тишина продължаваше жестоката битка между двете мъртви, но могъщи сили. Изведнъж облакът промени формата си, сега той представляваше нещо като гигантски смерч. Вкопчил се с основата си за невидимия противник, смерчът бясно кръжеше като километров водовъртеж. Всички разбраха, че по този начин облакът се опитва да смаже силовия балон, в който бе скрита машината.

Астрогаторът отвори уста да попита главния инженер дали ще издържи силовото поле, но не успя. За някаква част от секундата всичко изчезна: и черният вихър, и скалите. На дъното на клисурата сякаш изригна вулкан. Стълб от дим, лава, камъни, най-после огромният обвит в пара облак започна да се издига нагоре. Парата, в която навярно се бе превърнал потокът, достигна височина километър и половина, където кръжеше телесондата.

Циклопът бе включил излъчвателя на антима́терия. Никой от стоящите в кабината не мръдна, не промълви нито дума, но всички изпитаха чувство на удовлетворение. Най-после облакът бе срещнал достоен противник. Връзката с циклопа се бе прекъснала още в момента на атаката, екранът се изпълни с ивици пламък и дим, акустичните индикатори на сондата предаваха непрекъсващия грохот. Удивително бе, че чудовищната битка все още продължаваше. След двадесет-тридесет секунди всичко около циклопа щеше да се нажежи до температурата на топенето, скалите вече се превръщаха в лава и светещият поток запълзя към изхода на клисурата.

Техниците, управляващи телесондата, бяха принудени да я издигнат четири километра по-нагоре, едва тогава тя излезе от зоната на резките въздушни потоци. Сега изображението на екрана обхващаше около четиридесет квадратни километра. От покритите с тъмни петна склонове, от тесните клисури и пещери изпълзваха все нови и нови черни кълба, издигаха се високо нагоре, съединяваха се и се устремяваха към огъня на схватката. На пръв поглед можеше да се помисли, че връхлитащите тъмни лавини ще смажат атомния огън, ще го задушат, ще го угасят с масата си, но Хорпах добре познаваше енергетичните резерви на чудовището, сътворено от ръцете и ума на хората.

Оглушителният пукот не спираше нито за секунда. Три огнени езика, високи километър, пронизаха атакуващия облак и започнаха бавно да го въртят в огнената си мелница. Циклопът, без да прекратява борбата, кой знае защо започна да отстъпва назад, оттегляйки се бавно към изхода на клисурата. Може би електронният му мозък се съобразяваше с опасността от срутването на склоновете, които можеха да се сгромолясат върху машината. Тя, разбира се, би се измъкнала и от това положение, но все пак рискуваше да загуби свободата да маневрира.

Битката, изглежда, приближаваше кулминацията. В следващия момент екранът ослепително блесна, покри се с обрив от милиарди светкавици и новата вълна от антимаateria унищожи всичко около циклопа. Въздухът, скалите, парата, газовете, димът — всичко това, превърнало се в твърдо лъчене, разцепи на две клисурата и през пожара, стиснал в обятията си анихилиращия се облак, излетя като взрив в свободното пространство, изригнат сякаш от самата планета.

„Непобедимият“, въпреки че се намираше на седемдесет километра от центъра на чудовищния удар, се затресе, транспортъорите и енергостанциите, които стояха под платформата му, бяха отнесени встрани, а след няколко минути откъм планините долетя с рев огнен вихър, който опърли лицата на хората, скрили се зад машините, и като вдигна облаци от пясък, се понесе навътре към пустинята.

Измина минута и когато димът се разпръсна, Рохан видя, че борбата все още продължаваше. Ако атакуващите бяха живи същества, жестокото избиване отдавна би ги накарало да отстъпят. Но мъртвото

се сражаваше с мъртво. И тогава за първи път Рохан разбра как трябва да са изглеждали битките, разиграли се някога на повърхността на Регис III, в които едни работи са унищожавали други, какви методи на подбор е използвала мъртвата еволюция и за какво говореше Лауда, като твърдеше, че псевдонасекомите са победили. Едновременно му мина мисълта, че в мъртвата, неунищожаема, зафиксирана в кристалчетата на облака памет, трябва да са се запазили сведения за подобни схватки, че преди стотици векове именно с такива бронирани гиганти, с атомни мамути е трябвало да се сражават тези мъртви капчици, които не представляваха нищо в сравнение с пламъците на всеунищожаващите експлозии. Ето какво бе направило възможно съществуването им, бе станало причина да загинат огромните чудовища — някаква неправдоподобна, нямаща име храброст, ако може да се използва тази дума за кристалчетата на огромния облак.

Облакът продължаваше атаката. Енергетичните възможности на циклопа бяха практически неизчерпаеми, но при продължителната аниhilация въпреки мощните защитни средства, въпреки антирадиационната изолация малка част от звездните температури все пак се връщаха към източника си и вътре в машината сигурно ставаше все по-горещо и горещо. Навярно керамитовата ѝ броня се бе нажежила до вишнево, но под димната завеса те виждаха само синкаво кълбо от пулсиращ огън, което бавно пълзеше към изхода на клисурата. Мястото на първата атака, останало три километра по на север, сега разкри своята ужасяваща, спечена, покрита с шлак и лава повърхност.

Хорпах заповяда да изключат високоговорителите и попита Язон какво ще стане, когато температурата вътре в циклопа надвиши предела за устойчивостта на електронния мозък.

— Излъчвателят ще бъде изключен.

— А силовото поле?

— Полето — не.

Огнената битка се бе пренесла вече в равнината. Мاستиленият океан кипеше, издуваше се, извиваше се и с огромни скокове връхлиташе върху огнената паст. Измина минута. Изведнъж сиянието на огнената фуния рязко отслабна. Облакът я бе затулил.

— На шестдесет километра от нас — съобщил техникът на въпроса на Хорпах.

Астрогаторът обяви тревога. Екипажът затича по местата си. „Непобедимият“ прибра платформата си, пътническият асансьор и затвори люковете.

Екранът отново пламна. Огнената фуния пак се появи. Но облакът вече не атакуваше. Той заотстъпва към клисурите, като навлизаше в тъмния им лабиринт, и пред очите на хората се появи целият циклоп. Той все още отстъпваше много бавно назад, като продължаваше да изгаря всичко наоколо — камъни, пясък, дюни.

— Защо не изключва излъчвателя си? — извика някой.

Чула сякаш думите му, машината прекрати унищожителния огън, зави и се понесе към пустинята. Телесондата я съпровождаше. Изведнъж хората в кабината видяха да лети към лицата им с огромна скорост огнена нишка и инстинктивно се отдръпнаха; в първия момент те не разбраха, че циклопът стреля по сондата и че те виждат ивицата на анихилиращите се по пътя на изстрела частички въздух.

— Удари сондата!!! — викна техникът. — Командире...

Хорпах заповяда да пуснат друга сонда. Циклопът беше вече тъй близо до „Непобедимият“, че те го видяха веднага щом сондата набра височина. Нова огнена нишка и сондата бе унищожена.

— Полудял ли е? — възбудено каза вторият техник.

Командирът нареди да пуснат една след друга още две сонди. Циклопът унищожи и тях.

— Ще е необходима цялата мощност — каза Хорпах, без да извързва глава от екрана.

Главният инженер като пианист заудря с двете си ръце по клавишите на пулта.

— Стартова мощност след шест минути — доложи той.

— Ще е нужна цялата мощност — повтори Хорпах със същия тон.

— Корпусът на реактора е още доста студен — започна главният инженер.

Едва тогава Хорпах извърна към него лице и за трети път все така, без да повишава тон, каза:

— Ще е необходима ЦЯЛАТА мощност.

Никой не продума, но всички разбраха, че се бе случило невъзможното — астрогаторът се готвеше за бой със собствения си циклоп. Стрелките на уредите, блещукайки, стояха като строени

войници. В прозорчетата на индикатора за набраната мощност изскачаха петоцифрени, а после шестоцифрени числа.

Циклопът трябваше всеки миг да се появи в зоната на непосредствената видимост; боцманът на радаристите чакаше до уреда, който изваждаше външната носова телекамера над върха на кораба — това даваше възможност да се увеличи зрителното поле. Техникът за свързка пусна следващата сонда. Циклопът като че ли не вървеше към „Непобедимият“, който чакаше в пълна бойна готовност под защитата на силовото си поле. От носовата част на кораба излитаха една след друга телесондите.

Рохан знаеше, че „Непобедимият“ може да отблъсне заряда от антивеществото, но трябваше да погълне ударната енергия, изразходвайки собствена енергия. Струваше му се, че най-разумното в случая е да отстъпят, тоест да стартират на стационарна орбита. Той чакаше такава заповед от астрогатора, но Хорпах мълчеше, сякаш разчиташе, че електронният мозък на циклопа ще се пробуди.

„Защо не стартира? — не можеше да разбере Рохан. — Нима не иска да признае поражението? Хорпах? Що за глупости?“

Астрогаторът се размърда.

— Кротонос! Какво са могли те да му сторят?

Тази фраза порази Рохан. Хорпах каза „те“, сякаш наистина имаха работа с мислещ противник.

— Автономните контури на криотроните — започна Кротонос неуверено. — Температурата се е повишила, те са загубили свръхпроводимостта си...

— Знаете ли или се опитвате да отгатнете? — запита астрогаторът.

Циклопът се виждаше на екрана вече без помощта на сондата; той се движеше плавно, но не съвсем уверено. От време на време менеше курса, като че ли още не бе решил накъде да върви. Няколко пъти стреля по ненужната вече сонда.

— Единственото, което ми идва на ум, е резонансът — каза след секунда колебание кибернетикът. — Ако тяхното поле е интерферирало с честотното поле на електронния мозък...

— А силовото поле?

— Силовото не екранира магнитното.

— Жалко — сухо забеляза астрогаторът.

Напрежението поотслабна, тъй като циклопът явно не се насочваше към звездолета. Машината се бе запътила към северната пустиня.

— Главният инженер да заеме мястото ми — каза Хорпах. — Другите моля да дойдат долу.

ДЪЛГАТА НОЩ

Ледена струя удари Рохан право в лицето. Той скочи полусънен и ругаейки тихо, напипа климатизатора.

Въздухът в малката каюта бавно се затопли, но Рохан не можа да заспи отново. Той погледна светещия циферблат на ръчния си часовник — три часа по бордово време. Съвещанието бе продължило дълго, разотидоха се към полунощ. Повечето от стратегите съветваха да излязат на орбита, но главният физик още от самото начало подкрепи мнението на Хорпах, че трябва да останат колкото се може по-дълго. „Толкова разговори напразно“ помисли си Рохан. Изгледите да намерят четиримата бегълци бяха нищожно малки. Те са могли да оцелеят от атомния ад само ако са се намирали на значително разстояние от мястото на схватката. Рохан би дал всичко, за да се увери, че астрогаторът не стартира само заради тях, че в случая не играят роля и други причини. Едно е да видиш тук всичко с очите си, а друго да получиш представа от сухите редове на рапорта, в спокойния свят на Базата, в който ще трябва да кажеш, че си загубил половината от основните си машини и главното си оръжие — циклопа с излъчвателя на антима́терия, представляващ сега допълнителна опасност за всеки кораб, който би кацнал на планетата, че си загубил убити шестима души, а половината от хората ти са в лазарета, че тези хора за дълги години, а може би и завинаги са изкарани от строя. И че след като си загубил хора, машини и най-доброто си оръжие, е трябвало да бягаш от микроскопичните кристалчета, от мъртвото наследство на лирянската цивилизация! Но няма Хорпах би се повлиял от това? Може и на него да не му е напълно ясно защо не стартира? Може би разчита на нещо друго? Но на какво?

Рохан легна по-удобно. Сети се за стратегите, които обмисляха сега план за унищожаване на облака, и устните му се изкривиха в пренебрежителна усмивка. „Това е безсмислено... — мислеше си той. — Защо е това упорство? Нали по същия начин хората можеха да бъдат убити от буря или земетресение. По пътя ни не се изпречи ничие

съзнателно намерение, ничия враждебна мисъл. Мъртъв процес на самоорганизацията... Струва ли си да изразходваме всичките си сили и енергия, за да унищожим облака само защото изведнъж го приехме за дебнеш враг, който отначало бе нападнал от засада «Кондор», а после нас? Колко ли такива зловеци, чужди за човешкото разбиране явления крие в себе си Космосът? И нима сме длъжни навсякъде, където пристигаме, да унищожаваме всичко несъвместимо с нашия разум? В името на какво стърчим тук, на тази планета, отдалечена на парсек от Базата и на толкова светлинни години от Земята? Нали и дума не може да става за отмъщение...“

Ако Хорпах се появеше сега, той би му казал всичко.

„Колко смешно и ненормално е това «покоряване на всяка цена», това «героично упорство на човека», това желание да си отмъсти за смъртта на другарите, които загинаха, защото ги изпратихме на смърт. Ние бяхме просто непредпазливи, прекалено много се надявахме на нашите излъчватели и индикатори, направихме много грешки и сега си плащаме. Ние, само ние сме виновни.“

Така размишляваше той, лежейки със затворени очи. Сега разбираше, че човекът не се бе издигнал още на нужната висота, не бе заслужил още прекрасното звание галактична личност. Работата не е да търсиш само себеподобни и само тях да разбираш; нужно е още да умееш да не си пъхаш носа в дела, които не разбираш. Да не нападаш това, което преди милиони години е създадо свое собствено, неподчиняващо се на никого и на нищо, освен на законите на природата равновесие на съществуване, на дейно, активно съществуване, което с нищо не е по-лошо от съществуването на белтъчните съединения, на тъй наречените животни или хора.

Пронизителният вой на сирената за тревога прекъсна разсъжденията на Рохан. В следващия момент той вече тичаше в коридора заедно с другите, в тежкия ритъм на уморените крачки, в топлото човешко дихание. Преди да стигне до асансьора, усети удар, който отначало му се стори доста далечен и слаб, но по това, как разтърси целия корпус на крайцера, разбра, че ударът, несравним по сила, бе приет и отблъснат от нещо още по-голямо от „Непобедимият“.

— Той е! Той е! — чу Рохан викове.

Втори още по-силен удар. Лампите в коридора замигаха. Асансьорът спря, Рохан изскочи от него и в същия миг чу такова остро

свистене, сякаш стенеха всички съединения на крайцера. Той се втурна в командната кабина, като разбра, че „Непобедимият“ бе отвърнал на удара с удар.

До екрана стоеше астрогаторът; монотонният глас на техника съобщаваше:

— Двадесет хиляди и шестстотин в точка нула. Девет хиляди и осемстотин по периметъра... Хиляда четиристотин двадесет и два в полето...

„Хиляда четиристотин двадесет и два рьонтгена в полето, значи лъчението е пробилло силовата бариера.“ Рохан погледна скалата за мощността и едва тогава разбра какъв заряд бе използвал астрогаторът. Тази енергия би била достатъчна, за да заври междуконтинентално море от средна величина. Явно Хорпах бе предпочел да не допусне втори изстрел. Може би бе попрекалил, но сега те имаха пак само един противник.

Победата над циклопа приеха с глухо мълчание — не е кой знае каква чест да унищожеш собственото си, при това най-силно оръжие.

Хората започнаха да се разотиват и едва сега удивен Рохан забеляза как е облечен астрогаторът. Хорпах бе в белоснежен параден мундир. Навярно бе грабнал първата дреха, попаднала му пред очите. Астрогаторът стоеше с ръце в джобовете, побелялата му коса бе разрешена край слепоочията. Той огледа присъстващите.

— Рохан — каза той неочаквано с кротък глас, — елате в моята каюта.

Рохан инстинктивно се изпъна. Тогава астрогаторът се обърна и тръгна към вратата. Така и вървяха те, един след друг, по коридора, а през вентилационните шахти долиташе глухо и сърдито бучене.

РАЗГОВОРЪТ

Рохан се спря сред каютата, която беше два пъти по-голяма от неговата. В една от стените бе вграден пултът за пряка връзка с командната кабина, имаше и няколко микрофона, но освен това нищо друго не подсказваше, че години наред тук живее командирът на кораба. Хорпах свали куртката си и остана по мрежеста риза. През дупчиците и се подаваха гъстите бели косми на широките му гърди. Той седна и отпусна тежките си ръце на масичката. Рохан сякаш за първи път виждаше командира си. Това беше смъртно уморен човек, който дори не се опитваше да скрие как трепери повдигнатата към челото му ръка. Едва сега Рохан разбра защо Хорпах нямаше нищо, нито дори фотографии на близките си, останали на Земята. Астрогаторът просто не се нуждаеше от подобни неща. Той изцяло принадлежеше на Космоса и Земята не бе негов дом. Но може би сега за първи път в живота си съжаляваше за това. Командирът леко наклони глава, погледна го в очите и измърмори с някаква почти срамежлива усмивка:

— Аз май попрекалих, а?

Не толкова думите поразиха Рохан, колкото тонът и цялото поведение на астрогатора. Той не отговори. След няколко секунди командирът с необичайна за него откровеност добави:

— Аз просто не знаех какво да правя...

Рохан беше потресен. В същност той подозираше, че от няколко дни астрогаторът е също тъй безпомощен, както и всички останали, но едва сега разбра, че не го е чувствувал истински, дълбоко в душата си е вярвал, че астрогаторът вижда с няколко хода по-напред от останалите, че така трябва да бъде. И сега внезапно командирът му се разкри сякаш в два плана едновременно. Гледаше умореното му тяло, треперещите му ръце и чу думи, които потвърждаваха това откритие.

— Седни, момче — каза командирът.

Рохан послушно седна. Хорпах се надигна, отиде до умивалника, плисна вода на лицето и врата си, бързо се избърса, рязко облече

куртката си, закопча я и седна срещу Рохан.

— Какво се разбра там, с твоя... имунитет? — запита неохотно астрогаторът. — Изследваха ли те?

— Да, лекарите ме изследваха, но не намериха нищо. Лауда счита, че облакът различава нормалните хора от поразените благодарение на разликата в електрическата активност на мозъка. При поразените активността е такава, както при новородените. Изглежда, че при вцепенението, в което бях изпаднал, картината е същата. Сакс предполага, че може да се направи металическа мрежа, която, като се надене на главата, да излъчва слаби импулси, имитиращи импулсите на мозъка на поразен. Нещо като „шапка-невидимка“ за облака. Но това е само предположение.

— Добре — въздъхна астрогаторът. — Но аз те повиках да приказваме за друго... Разговорът ни трябва да остане между нас. Съгласен ли си?

— Да — отвърна не веднага Рохан и напрежението отново го обзе.

Астрогаторът сега не го гледаше, сякаш му бе трудно да започне.

— Още не съм решил — изведнаж каза той. — Някой друг на мое място би хвърлил монета. Да се връщаме — да не се връщаме... Но аз не искам. Знам колко често ти не си съгласен с мен...

Рохан зина да му отвърне, но командирът с леко движение на ръката го спря.

— Не, не... И така, ти ще получиш възможност, аз ти я давам. Ти ще решиш. А аз ще изпълня това, което ти кажеш.

— Как така... аз? — отрони се от устата на Рохан. Той очакваше всичко, само не и това.

— Да, именно ти. Ти ще вземеш решението, а аз ще го изпълня. Пред Базата ще отговарям аз. Удобни условия, нали?

— Вие... сериозно ли? — запита Рохан само за да спечели време. Той вече бе разбрал, че е сериозно.

— Да. Ако не те познавах, щях да ти дам време да поразмислиш. Знам, че си мислил, че отдавна си решил, но едва ли би ми казал. Затова отговори ми тук, веднага. Това е заповед. През това време ти ставаш командир на „Непобедимият“. Не искаш веднага? Добре. Предоставям ти една минута.

Хорпах стана, отиде до умивалника, потри с длани побелялата си брада и сякаш нищо не се бе случило, взе електрическата самобръсначка и започна да се бръсне.

Първото чувство, което обзе Рохан, бе гневът. Гняв към Хорпах, който постъпваше тъй безпощадно спрямо него, като му даваше правото, или по-вярно, като го задължаваше да реши, след като бе взел думата му да мълчи и след като поемаше цялата отговорност върху себе си.

Секундите течеха и трябваше да отговори. Четиримата души бяха умрели — почти сигурно. Ако не беше това „почти“, на разсъмване те щяха да отлетят. Но сега това „почти“ започна да разраства в него. По-рано смяташе, че трябва незабавно да стартират. Сега чувствуваше, че не би могъл да даде такава заповед. Знаеше, че това би било не крайт на случая Регис, а началото му. И това нямаше нищо общо с отговорността пред Базата. Оставеха ли четиримата на планетата, вече никога нямаше да бъде както преди. Екипажът искаше да се завърнат. Но след време хората щяха да започнат да размишляват, след това да говорят: „Видяхте ли?! Захвърли четирима души и стартира.“ И нищо друго нямаше да вземат предвид. Всеки трябваше да знае, че другите при никакви обстоятелства няма да го оставят. Може всичко да рискуват, но целият екипаж трябва да се намира на борда — живите и мъртвите. Това правило не беше вписано в инструкцията. Но без него никой не би могъл да лети.

— Слушам — каза Хорпах. Той остави самобръсначката и седна срещу помощника си.

Рохан облиза устни.

— Трябва да опитаме...

— Какво?

— Да ги намерим...

Ето че се случи. Знаеше, че астрогаторът няма да се противи. Сега той беше убеден, че Хорпах именно на това е разчитал. Защо? За да не бъде сам, като рискува?

— Разбирам. Добре.

— Но трябва план. Някакъв разумен начин...

— Досега постъпвахме все разумно — каза Хорпах. — Знаеш резултатите.

— Тази нощ присъствувах на съвещанието на стратегите. Разработвах планове за унищожаването на облака. Но задачата не е да го унищожим, а трябва само да намерим четиримата.

— Намериха ли някакъв изход?

— Те ли?... Не.

Рохан искаше да попита още нещо, но не се реши. Думите замряха на устните му. Хорпах го гледаше, сякаш очакваше нещо. Дали командирът не смята, че той сам може да измисли нещо по-добро от всички учени, кибернетици и стратегии заедно с техните „електронни мозъци“. А Хорпах търпеливо го гледаше.

Започна да разбира какво искаше от него астрогаторът, но чувствуваше, че това е невъзможно. Че никой няма право да го иска от него, дори самият той. И продължаваше да мълчи. Мълчеше, но вече се преструваше, че нищо не се досеща, че нищо не знае. Разбираше, чувствуваше — сам Хорпах никога няма да му го каже. Но астрогаторът виждаше това, виждаше всичко. Двамата седяха неподвижно. Погледът на Хорпах се смекчи. Той вече изразяваше не очакване, не безусловна настойчивост, а само съчувствие. Сякаш казваше: „Разбирам. Добре. Нека бъде така.“

И Рохан чу собствения си глас:

— Ще отида аз.

— Не — каза Хорпах. — Така няма да отидеш...

Рохан мълчеше.

— Аз не можех да ти го кажа... — продължаваше астрогаторът. — Нито дори да потърся доброволец. Нямам право. Но ти сега разбираш, че не можем да отлетим. Там трябва да отиде човек, сам, без шлем, без машини, без оръжие. Сега ще ти обясня моя план. Кислороден апарат от силикон. Никакъв метал. Ще изпратя два автоматични всъдехода. Те ще привлекат облака, който ще ги унищожат. През това време ще тръгне третият всъдеход. С човек. Това е най-опасният момент, трябва да се приближи колкото е възможно повече, за да не се губи време за преминаване на пустинята. Кислородният запас ще стигне за осемнадесет часа. Ето и фотограмите на цялата клисура и околностите ѝ. Мисля, че трябва да се мине по друг път, да се достигне северната граница на високото плато и оттам пешком да се слезе долу. В горната част на клисурата. Ако въобще хората още съществуват, то само там са могли да оцелеят. В случай, че

облакът... се интересува от теб, трябва да легнеш неподвижно на земята и да разчиташ на екрана, на електросимулатора, за който говори Сакс...

— Нещо подобно има ли вече готово?... — запита Рохан.

Хорпах разбра скрития смисъл на въпроса. Но остана спокоен.

— Не. Но може да се направи за час. Мрежа, скрита в косата. Генераторът ще бъде поставен в яката на комбинезона. Сега... Давам ти един час... Бих ти дал и повече, но с всяка минута изгледите за спасяване на четиримата намаляват. Като решиш...

— Аз вече реших.

— Не говори глупости. Няма да отидеш, ако не ти позволя. Не забравяй, че тук аз съм още командирът.

— Разбирам — каза Рохан. — Не искате да се чувствавам принуден. Добре. Нашият договор важи ли за това, което говорим сега?

— Да.

— Тогава искам да знам какво бихте направили вие на мое място. Да се разменим...

Хорпах замълча за миг.

— А ако ти кажа, че няма да отида?

— Тогава и аз няма да отида. Но зная, че ще ми кажете истината...

Астрогаторът стана. След него стана и Рохан.

— Не ми отговорихте.

Астрогаторът го гледаше. Той беше по-висок, по-едър, по-широкоплещест. Очите му гледаха уморено, както в началото.

— Можеш да вървиш — каза той.

„НЕПОБЕДИМИЯТ“

Първите два всъдехода заминаха на разсъмване. Под кърмата на крайцера, на задното стъпало на третия всъдеход, в комбинезон, без шлем, без защитни очила, само с малка кислородна маска, седеше Рохан и наблюдаваше скоковете на секундомерната стрелка.

На изток се появи червена ивица, вятърът се събуди, шибайки леко пясъчните върхове на дюните. Рохан вдигна глава. Нямаше двустранна връзка с кораба, тъй като работещият предавател веднага би издал присъствието му. Но в ухото му стърчеше малък като костилка приемник. „Непобедимият“ можеше по всяко време да му изпраща своите сигнали. Приемникът заговори и на Рохан се стори, че гласът звучи направо в главата му.

— Внимание, Рохан. Говори Хорпах... Малък облак атакува първия всъдеход... Вторият засега се движи безпрепятствено... Първият се приближава до прохода. Загубихме контрола над него. Също и оптичeskата връзка — облакът го закрива. Вторият се приближава до шестото стеснение на прохода... Той още не е атакуван... Започна се! Загубихме контрола и над него. Облакът го покри. Рохан! Внимание! Твоят всъдеход ще тръгне след петнадесет секунди. От този момент ти действуваш по собствено усмотрение! Включвам стартовия автомат... Успех!

Гласът на Хорпах неочаквано се отдалечи. Замени го отчитащото секундите цъкане. Рохан се настани по-удобно, опря се с крака, пхна ръката си в еластичната примка, закрепена за горния парапет на всъдехода. Леката машина потръпна и плавно се понесе напред. Прилепил се към подскачащото стъпало на всъдехода, Рохан видя само огромната, бавно смаляваща се колона на „Непобедимият“. Щом машината пресече границата на силовото поле, тя се понесе с максимална скорост. Понякога така друсаше, че Рохан трябваше с все сила да се притиска към повърхността ѝ. Двигателят работеше безшумно, само вятърът свистеше и пясъчинки летяха към очите му.

Неочаквано Рохан чу приближаващ се напевен звук. Това беше предавателят на телесондата. Тя летеше високо, за да не привлеча вниманието на облака, но без нея от кораба не биха могли да управляват движението на всъдехода.

Преминаха вече деветнадесет километра и всяка минута трябваше да се появят първите скали. Но ниският слънчев диск, увиснал досега вдясно и едва пробиващ със светлината си прашната завеса, изведнъж се търкулна назад. Значи, всъдеходът завиваше наляво. Рохан напразно се опитваше да съобрази съпада ли това с разработения план или в командната кабина бяха забелязали някаква непредвидена маневра на облака и се опитваха да се справят с нея.

Всъдеходът отново започна силно да се тресе и Рохан на няколко пъти болезнено удари гърдите си в бронята. Трябваше да напряга всички сили жестоките тласъци да не го изхвърлят от тясното стъпало. Колелетата танцуваха по камъните, изхвърляха нависоко чакъл, с шум се търкаляха по склоновете, понякога яростно боксуваха.

Километражът показваше, че са изминали двадесет и седем километра. Подскачащата машина се промъкваше през сипеи, понякога, хлъзгайки се заедно със скърцащата лава, колелата свистяха и безсилно се търкаха о камъните на все по-увеличаващия се наклон. Двадесет и девет километра. „Непобедимият“ мълчеше.

Рохан се опита да погледне часовника, но не успя. Нито за миг не можеше да откъсне ръката си от дръжката. Свил крака, той се стараше да смекчи резките тласъци, от които вътрешностите му се обръщаха. Внезапно машината вирна нос и се понесе встрани и надолу, спирачките запищяха, камъни летяха във всички посоки, барабанейки силно по тънката броня. Всъдеходът рязко свърна, хлъзна се, известно време се влачи настрана по сипея, накрая това движение спря... Машината постепенно се изправи и отново упорито запълзя нагоре по склона.

— Рохан... Рохан... — зачу се внезапно. Сърцето му заби по-силно. Позна гласа на Хорпах. — Всъдеходът вероятно не ще може да те откара до целта. Оттук не можем да преценим какъв е точно наклонът, но мислим, че ще успееш да изминеш още пет-шест километра. Когато всъдеходът заседне, ще продължиш пеша. Повтарям...

Слънцето вече не докосваше най-близката планина, но висеше още ниско. Машината вървеше сега много по-бавно. Рохан вдигна очи и видя призрачни перести облаци, разтварящи се в небето. Изведнъж с всъдехода се случи нещо странно. Задната му част затъна, носът полетя нагоре, целият затрептя като кон, изправил се на задните си крака... Секунда и навярно би се сгромолясал, смазвайки под себе си Рохан, ако той не бе скочил стремително встрани. Падна и въпреки дебелия защитни ръкавици и наколенници почувствува болезнен удар. Изтърколи се два метра и най-сетне успя да се задържи. Колелата на всъдехода още веднъж изпищяха и машината замря.

— Внимание... Рохан... Ти си на тридесет и деветия километър. Машината не ще може да продължи. Ще трябва да вървиш пеша. Ще се ориентираш по картата. Всъдеходът ще остане тук в случай, че не можеш да се върнеш иначе. Намираш се на пресечката на координати четиридесет и шест и сто и деветдесет и два...

Рохан бавно се изправи. Цялото тяло го болеше, но трудни бяха само първите крачки, постепенно се раздвижи. Когато достигна високия обелиск, седна, извади картата от джоба и опита да се ориентира. По права линия до горната граница на клисурата имаше не повече от километър, но не биваше и да мечтае дори да се спусне оттам. Започна да се катери нагоре, като все размишляваше дали да не опита да се спусне на дъното по-близо до набеязаната точка. До нея трябваше да върви не по-малко от четири часа. Дори и ако успееше да се върне с всъдехода, все пак трябваше да остави пет часа за обратния път, а колко щеше да заеме спускането в клисурата, да не говорим за търсенията? Неочаквано целият план му се стори лишен от зрънце здрав смисъл. Героичният жест, с който Хорпах можеше да успокои собствената си съвест, се оказа безполезен. За известно време го обзе ярост — позволи да го подведат, като някакъв безхарактерен хлапак, всичко това го направи астрогаторът... Постепенно Рохан се успокои. „Връщане назад няма — повтаряше си той. — Ще опитам. Ако успея да се спусна, ако не намеря никого до три, ще се върна.“

Часовникът показваше седем и петнадесет. Рохан се стараяше да се движи с големи равномерни крачки, но не много бързо, тъй като всяко усилие увеличаваше разхода на кислород. Силата на тежестта на Регис беше доста по-малка от тази на Земята и това му даваше

възможност да се движи по-леко даже в такава труднодостъпна местност.

Постепенно Рохан влезе в ритъм и можеше спокойно да размишлява, стъпвайки автоматично от камък на камък. В джоба му имаше крачкомер, но той не искаше да го поглежда твърде често, беше решил да извърви поне един час преди това. Но не издържа и извади приличащия на часовник прибор много по-рано. Испита болезнено разочарование: не бе успял да извърви и три километра. Катереше се по много стръмен склон и това го забавяше. „Значи не три и не четири часа, а най-малко шест...“ — помисли си Рохан.

Приближаваше се до мълчащите пропукани скали тъй предпазливо, сякаш всеки миг под него можеше да зине пропаст. Отвратителен страх свиваше сърцето му. Защо мълчи „Непобедимият“? „Защото няма за какво повече да приказваме“ — отговори той сам на себе си.

Склонът завършваше със скали, приличащи на фантастични, разядени от ерозията статуи. Пред него като гигантска, залята от тъмнина, пукнатина се откри клисурата. Слънчевите лъчи огряваха едва до половина черните скали. С един поглед той обхвана цялото огромно пространство, до самото каменно дъно, което лежеше на дълбочина километър и половина и се почувствува тъй гол, тъй незащитен, че инстинктивно приседна, за да се слее с камъните, за да се превърне в един от тях. Безсмислено беше, нямаше опасност да го забележат. Това, от което трябваше да се бои, нямаше очи. Лежа така доста дълго и внезапно го обзе отчаяние: трябваше да се спусне долу, а път нямаше. Но вместо да почувствува облекчение, че може да се завърне и да съобщи на астрогатора, че е сторил всичко възможно — дойде решителността.

Стана. Някакво движение в дълбочината на клисурата отново го притисна към камъка, но той се изправи. „Ако през цялото време падаш по очи, много няма да постигнеш“ — каза си той. Сега вървеше по края на скалата, търсеше проход. След всеки стотина крачки се навеждаше над бездната. Картината беше все същата — там, където склонът се спускаше плавно, беше покрит с черни храсти, там, където ги нямаше — падаше отвесно.

Беше около девет, когато забеляза по самото дъно на клисурата светло движещо се петно. С трепереща ръка той измъкна от джоба

малък бинокъл и погледна... Това беше човек. Малкото увеличение не даваше възможност да види лицето му, но Рохан ясно различаваше равномерните движения на краката. Той добре запомни посоката, в която се движеше човекът, и затича нататък, прескачайки камъни и зинали пукнатини. После забави крачките си и в този момент пред него се разкри, сякаш го подканяше, широк пролом, чийто наклон надолу се увеличаваше.

В девет и половина започна да се спуска, първоначално с лице към пропастта, а когато наклонът стана много стръмен, той се обърна и започна да си помага с ръце. Черните храсти бяха близо и сякаш излъчваха неподвижна, мълчалива топлина. По-нататък пътят стана по-лек, но мъртвите ръждиви храсти се смениха с живи, лъщящи с някаква мазна чернота. От време на време от тях се отделяха слабо бръмчащи леки мъгли, които кръжаха из въздуха. Тогава той замираше, но не задълго, иначе никога не би достигнал дъното на клисурата.

Около дванадесет достигна сипея, на няколко десетки крачки от дъното. Той затича, но огромната каменна маса започна да се свлича заедно с него. Падна, от удара кислородната маска се измести. Веднага скочи, без да обръща внимание на натъртванията. Но нещо го спря и без да си дава сметка, отново се просна върху острите камъни и остана да лежи с разперени ръце. Върху него падна лека сянка и с нарастващо бучене, обхващащо всички регистри — от пищенето до басовите ноти, — го обви черен безформен облак. По всяка вероятност трябваше да затвори очи, но не го стори. Последната му мисъл беше: „Само дано апаратчето, зашито в яката, не е пострадало при падането.“ След това си наложи да потъне в пълна неподвижност. Роящият се облак увисна над него, спусна надолу лениво, извиващо се пипалце. Отблизо то изглеждаше като гърло на смърч. По кожата на главата, по бузите, по цялото лице той чувствуваше докосването на топъл въздух, сякаш дъх, раздробен на милиони струйки. След това извиващото се като миниатюрен смерч пипалце се прибра в облака. Бръмченето се усили. От него го заболяха зъбите, то беше някъде вътре в черепа. После отслабна. Облакът се понесе почти отвесно нагоре, превърна се в черна мъгла, обхвана двата склона, разпадна се на отделни въртящи се кълба, запълзя из неподвижните храсталаци и изчезна.

Той лежа още дълго, без да помръдне, като мъртъв. Мина му мисълта, че онова вече се е случило. Че той вече може би няма да знае

нито кой е, нито откъде се е появил тук, нито какво трябва да прави и от тази мисъл го обзе такъв страх, че рязко се надигна. Изведнъж започна истерично да се смее. Та нали щом може така да мисли, значи е оцелял. Значи, облакът нищо не му стори, той го измами. Поправи кислородната си маска и се огледа. Човека, когото бе забелязал отгоре, го нямаше. Но Рохан чуваше стъпките му. Беше изчезнал зад преграждащата половината клисура скала. Рохан затича след него. Тропотът се приближаваше и звучеше удивително силно. Сякаш човекът ходеше в железни обувки. Рохан тичаше, гребейки отчаяно с ръце, въздухът отново не му достигаше. Той почти се задъхваше, когато го видя.

Човекът вървеше направо с големи механични крачки, стъпвайки от камък на камък. Близките скали повтаряха с тракащо ехо стъпките му. И отведнъж всичко в Рохан замря. Това беше робот, а не човек. Един от арктаните. Рохан съвсем не се беше замислял за тяхната съдба, за това, какво се бе случило с тях след катастрофата. До робота оставаха само няколко десетки крачки. Рохан забеляза, че лявата ръка на робота виси, тя бе пречупена, а някога блестящата му изпъкнала броня бе изцапана и покрита с вдлъбнатини. Разочарованието беше голямо, но след миг мисълта, че в по-нататъшните си търсения ще има поне такъв другар, поободри Рохан. Поиска да извика робота, но нещо го възпря. Засили крачка, задмина арктана и застана на пътя му. Два и половина метровият гигант сякаш не го забелязваше. Отблизо Рохан видя, че радарната му антена е разбита, а там, където по-рано се намираще обективът на лявото око, зееше дупка с неправилна форма. Но роботът вървеше уверено, стъпвайки с огромните си крака, като накуцваше леко с левия. Щом разстоянието помежду им се съкрати до няколко крачки, Рохан го повика, но машината вървеше право срещу него, като сляпа, и той трябваше в последния момент да се отдръпне от пътя ѝ. Подскочи към арктана и се опита да го хване за металическата лапа, но роботът с безразлично и плавно движение се изскубна и продължи да крачи нататък. Рохан разбра, че арктанът също е пострадал от атаката и не бива да разчита на него.

Сега Рохан се движеше бързо, плоските камъни, застлали руслото на потока, образуваха доста равен път, леко наклонен надолу. Нямаше никакви следи от облака, само от време на време слабото

трептене на въздуха над склоновете свидетелствуваше за кипящата в черните гъсталаци дейност.

Рохан разгледа подред две малки и четири големи пещери, входовете на които бяха лесно достъпни. В последната той се натъква на частично залети от вода метални отломки. Първоначално му се стори, че е скелетът на втория арктан, но те бяха страшно стари и не напомняха нито една от познатите му конструкции. В плитка локва лежеше странен издължен предмет, напомнящ петметров кръст. Външните му пластинки отдавна се бяха разпаднали и образуваха по дъното червеникава от ръждата тиня.

Рохан не можеше да си позволи дълго да разглежда необикновената находка, представляваща вероятно останките на някой от макроавтоматите, унищожени от победилия в мъртвата еволюция облак. Времето не чакаше и той веднага започна да разглежда следващите пещери. Те бяха тъй много, че по високите стени на скалата изглеждаха като тъмни прозорци на здание, а коридорите и подземните галерии, често залени от вода, прекъсвани от отвесни кладенци и водопади, с шуртящи ледени потоци, минаваха тъй стръмно, че той не се решаваше да навлиза дълбоко в тях. Пък и светлината на малкото му фенерче беше безсилна да разпръсне мрака в обширните многоетажни пещери с високи тавани.

Накрая, просто падайки от умора, Рохан приседна на огромен, нагрят от слънчевите лъчи плосък камък край входа на току-що обследваната пещера и започна да дъвче блокчето концентрат, преглъщаше сухите парчета, като отпиваше глътки вода от ручей. След като похапна, се почувствува значително ободрен. Самият той беше най-удивен от това, че обръщаше все по-малко внимание на страшното съседство — черните храсти бяха изцяло облели склоновете.

Щом се спусна от възвишението пред пещерата, където бе почивал, веднага забеляза нещо като тънка ръждива лента по сухите камъни от другата страна на долината. Като се добра дотам, позна, че това е кървава следа. Кръвта бе вече съвсем изсъхнала, бе изменила цвета си и ако скалата не бе тъй изумително бяла, приличаща на варовик, сигурно нищо не би забелязал. Опита се да определи в каква посока се е движел раненият, но не успя. Тогава тръгна напосоки нагоре по клисурата, разсъждавайки, че ранен вероятно по време на схватката между циклопа и облака, човекът се е отдалечавал от

центъра. Следите криволичеха, на няколко места изчезваха и най-сетне го изведоха към пещерата, която бе разглеждал в самото начало. Толкова по-удивен остана, като откри край входа тясна пукнатина, приличаща на кладенец, която по-рано не бе забелязал. Кървавата диря водеше натам.

Рохан коленичи и се наведе над полутъмния отвор. Макар че се бе подготвил за най-лошото, не можа да се сдържи и възкликна глухо. Право в него с празни светли очи гледаше окървавеното лице на Бенигсен. Веднага го позна по златните рамки на очилата, които бяха оцелели по някаква сляпа ирония на случайността. Геологът висеше, залостил се между два камъка. Рохан не искаше да го остави така, но като се опита да измъкне трупа, почувствува през дебелия плат на комбинезона как тялото се размазва в ръцете му. Ускорено от действието на слънцето, което надзърташе тук, разложението бе направило своето. Рохан само разтвори ципа на гръдния джоб на комбинезона и извади личния знак на учения. Преди да си отиде, той напрегна всички сили, примъкна една от близките каменни плочи и покри с нея гроба.

Това беше първият. След като се отдалечи от мястото, Рохан се сети, че трябваше да определи радиоактивността на останките. Нейното ниво можеше в известна степен да осветли съдбата на самия Бенигсен и на другите. Високото ниво на радиоактивността би доказало, че умрелият се е намирал близо до атомното сражение. Но той забрави да го измери и сега нищо не можеше да го застави отново да повдигне плочата на гроба.

Нова мисъл го застави бързо да се върне по кървавата следа и да потърси началото ѝ. Тя вървеше почти по права линия надолу, сякаш се насочваше към мястото на сражението. Геологът бе загубил огромно количество кръв и беше непонятно как бе успял да се отдалечи тъй много. Камъните, по които от момента на катастрофата не бе паднала нито капка дъжд, бяха обилно залети с кръв. Рохан се изкачи по големите клатещи се камъни и се озова в обширна недълбока падина под оголена каменна изданина. Първото, което откри, бе неестествено голяма подметка на металното стъпало на робот. Той лежеше настрана почти разкъсан, очевидно от изстрели на излъчвателя. Малко по-нататък, облегал на камък, полуседеше, свит почти надве, човек с черен от сажди шлем. Той беше мъртъв. Увисналата му ръка още

държеше излъчвателя, който се опираше с блестящата цев о земята. Рохан не се осмели да докосне мъртвеца, приседна, опита се да разгледа лицето му, но то беше тъй обезобразено от разлагането, както и при Бенигсен. Най-сетне той позна широката плоска геоложка чанта, която висеше през рамото на човека. Това беше самият Ренияр, ръководителят на атакуваната в кратера експедиция. Измерването на радиоактивността показва, че арктанът е унищожен с изстрели от излъчвателя, индикаторът регистрира характерното присъствие на редки елементи. Рохан искаше да вземе личния знак на учения, но не му достигна смелост. Той само откачи чантата — за това не беше нужно да докосва тялото. В чантата имаше събрани минерали.

След като помисли, Рохан откърти с ножа прикрепения към чантата монограм на геолога, скри го в джоба си и като гледаше отгоре застиналата картина, се помъчи да разбере какво се бе случило тук. Вероятно Ренияр беше стрелял в робота. Той може би беше нападнал него или Бенигсен. Впрочем може ли човек, поразен от амнезия, да се защитава от нападение. Рохан отново погледна часовника си: беше около пет. Ако трябваше да разчита на собствения си кислороден запас, беше време да помисли за връщане. Хрумна му, че може да вземе кислородния балон от апарата на Ренияр. Единият беше още пълен.

Към шест часа беше вече тъй уморен, че едва движеше краката си. Оставаха му още четири тонизиращи таблетки. Той глътна една и след минута, почувствувал прилив на сили, стана. Вървеше право към каменната врата. Оставаше около километър, когато индикаторът показва нарастване на радиацията. Засега тя беше още твърде ниска и Рохан продължи, като се оглеждаше внимателно встрани. Колкото се приближаваше, толкова повече скалите носеха следи на разтапяне, бяха покрити със застинали мехури. Повърхността им се бе варила в атомния котел. Отдалеч той съзря останките на каменната врата. Стрелката на индикатора се мятеше като луда по скалата. Рохан побърза да се върне.

И отново му помогна случаят. Забеляза блясъка на някакъв металически предмет. Беше алуминиев редуктор на кислороден апарат. В плитка пукнатина между една скала и руслото на пресъхналия поток тъмнееше гръб на изгорял комбинезон. Трупът беше без глава. Страшната сила на взривната вълна бе прехвърлила човека през

купчината камъни и го бе раздробила в скалата. Недалеч лежеше съвсем цял кобурът му, от който стърчеше блестящ, сякаш току-що изчистен, излъчвателят. Рохан го прибра. Помъчи се да разпознае убития, но не можа. Отново тръгна нагоре по клисурата.

Рохан не знаеше какво да прави. Досега му вървеше, поне в това, че изпълни задачата си и можеше да се връща. В смъртта на четвъртия човек беше напълно уверен. Но в края на краищата той беше почти сигурен в това още на „Непобедимият“. Дойде тук, за да се убеди. Имаше ли право да се връща? Кислородният запас благодарение на Ренияр щеше да му стигне още за шест часа. Но настъпваше нощта, през това време не можеше нищо да предприеме, не само заради облака, но и защото силите му вече го напускаха. Рохан взе поредната тонизираща таблетка и зачака действието ѝ.

Докато седеше под големия стръмен завой, чу задаващото се отдалеч тежко бучене на облака. Странно — той съвсем не се изплаши. Отношението му към облака през този ден удивително се бе изменило. Този път облаците бяха два. Те изпълзяваха от двата склона на клисурата. Рохан дори не помръдна, не се опита да се скрие, да притисне лицето си към камъните. В края на краищата положението, което заемаше, беше без значение, ако малкото апаратче още работеше. През плата на комбинезона той докосна с края на пръстите си кръглото му като монета дънце и усети леки тласъци. Не искаше да предизвиква съдбата и седна по-удобно, за да не става нужда да изменя положението си.

Сега облаците заемаха двете страни на клисурата. В черните им кълба протичаше някакво регулиращо движение, сякаш някакъв гигантски скулптор формираше с необикновена бързина невидимите им движения. Няколко кратки светкавици пронизаха въздуха между най-близките точки на облаците. Блясъкът на тези мълнии беше удивително тъмен. След това двата черни облака, треперейки, напрягайки се докрай, се смесиха и съединиха. Веднага притъмня, сякаш бе залязло слънцето, и във въздуха се появиха неясни извиващи се линии. Рохан разбра едва след известно време, че това е гротескно изкривеното отражение на дъното на клисурата.

Въздушните огледала се вълнуваха и се топяха под горния слой на облака, изведнъж той видя гигантска човешка фигура, чиято глава се губеше високо в тъмнината. Тя го гледаше неподвижно, макар и

самото изображение непрестанно да трептеше и се люлееше, гаснеше и отново припламваше в тайнствен ритъм. Трябваше да минат секунди, докато позна собственото си отражение, увиснало в пространството. Хрумна му, че облакът може би знае за него, за микроскопичното присъствие на последния жив човек сред камъните, изпълващи клисурата.

Но тази мисъл не го уплаши. Не защото беше твърде неправдоподобна — вече нищо не считаше за невъзможно, — а просто защото жадуваше да участва в тази мрачна мистерия, значението на която — в това той беше убеден — никога не ще разбере. Гигантското му отражение започна да се топи. От облака се източиха безброй пипалца и от тях заваля черен дъжд. Малките кристалчета падаха и върху Рохан, леко го удряха по главата, сипеха се по комбинезона, събираха се в гънките. Облакът се раздели по средата, тежко, сякаш неохотно се отправи към храсталците, запълзя в гъсталака и се разтвори в него. Рохан продължаваше да седи неподвижен. Не знаеше може ли да изтърси кристалчетата, с които бе обсипан. Той взе внимателно едно от триъгълните кристалчета и то сякаш оживя, деликатно духна топла струйка в дланта му и когато Рохан инстинктивно разтвори ръка, излетя във въздуха. И тогава сякаш по сигнал всичко наоколо се зарои. Черните точки образуваха над земята слой дим, обединиха се и се понесоха като стълбове нагоре. Сякаш над скалите задимяха някакви жертвени факли с несветеци пламъци.

Рохан се надигна на отслабналите си крака. Колко ли е смешен с този набързо взет от мъртвеца излъчвател. Почувствува се излишен в тази страна на абсолютната смърт, където можеха да победят само мъртвите форми, за да извършват тайнствените си действия, които не биваше да видят ничии чужди очи. Сега той искаше да се завърне не само като вестител за гибелта на другарите си, но и като човек, който щеше да настоява тази планета да остане непокътната. „Не всичко и не навсякъде е за нас“ — помисли си той, спускайки се бавно надолу.

В светлината на здрачаването успя бързо да стигне до полето на сражението. Излъчването на остъклените скали ставаше все по-силно и той започна да тича. Мина край неузнаваеми, разтопени парчета от машини, изскочи на стръмен склон, но и тук индикаторът пламтеше с ярък рубинов огън. Отвори докрай вентила на кислородния апарат. Дори и да се свърши кислородът му, преди да стигне изхода на

клизурата, по-добре е да диша въздуха на планетата, отколкото да остане някоя минута повече тук, където всеки сантиметър скала отделяше смъртоносно лъчение. Кислородът нахлуваше в гърдите му като хладна струя. Тичаше леко, повърхността на застиналия поток лава, който бе оставил по пътя на своето поражение отстъпващият циклоп, беше гладка, на места почти като стъкло. Чакаха го още поне три километра такъв път. Можеше да остане в тази местност около час, тогава дозата нямаше да надвиши двеста рьонтгена. Може би час и четвърт, но ако и след това не се добере до пустинята, вече няма да има закъде да бърза.

Кризата настъпи около двадесетата минута. Почувствува сърцето си като мъчително, непреодолимо същество, което раздираше и притискаше гърдите му, кислородът гореше гърлото му, в очите му танцуваха искри, но най-лошото беше, че започна да се препъва. Излъчването наистина беше понамаляло, индикаторът тлееше в тъмнината като гаснещо въгленче, но той знаеше, че трябва да бяга, да бяга по-нататък, а краката му не го слушаха. Поиска да погледне нагоре, звездите, спъна се и полетя напред, като едва свари да просне ръце. Хлипайки, гълташе въздух. С мъка се надигна, изправи се, затича няколко крачки, като се клатушкаше, след това необходимият ритъм се възвърна и го понесе. Забрави за мъртвите, за застиналата усмивка на Бенигсен, за Ренияр, за безглавия, когото не успя да познае, забрави дори за облака. Бягаше слепешката, със замъглени от пот очи. Това бягане, тази нощ, сякаш нямаха край.

Рохан вече нищо не виждаше, когато внезапно започна да крачи по-тежко, няколко пъти хлътва, почувствува последен пристъп на отчаяние, вдигна глава и отведнъж разбра, че се намира в пустинята. Потърси скалата на индикатора, но не я видя, беше тъмна — той бе оставил зад гърба си смъртта — това беше последната му мисъл. Усети по лицето си грапавата хладина на пясъка и пропадна не в сън, а във вцепенение. Цялото му тяло още отчаяно работеше, ребрата му конвулсивно се тресяха, сърцето се разкъсваше, но през мрака на пълното изтощение той се провали в друг, още по-дълбок, и загуби съзнание.

... Рохан изведнъж дойде на себе си, но не разбра къде се намира. Размърда ръце, почувствува хладината на пясъка, седна и неволно изстена. Задущаваше се. Светещата стрелка на манометъра на

кислородния апарат сочеше нулата. В другия балон налягането беше осемнадесет атмосфери. Превключи вентила и стана. Беше един часът през нощта. Определи посоката по компаса и тръгна. В три глътна последната таблетка. Малко преди четири се свърши кислородът. Той отхвърли кислородния апарат, пое неуверено дъх, но щом хладният въздух изпълни гърдите му, забърза напред. Вървеше като пиян и не знаеше дали това се дължи на газовете на атмосферата, или е просто от умората. Сметна, че ако изминава по четири километра в час, в единадесет ще се добере до кораба.

Все вървеше и вървеше, когато забеляза на фона на хоризонта някакъв ъгловат силует, който изглеждаше като странно правилно пространство без звезди. Още не разбрал какво е това, той тръгна нататък, затича, затъвайки все по-дълбоко, и най-сетне с издадени напред ръце, като слепец, се удари в твърд метал. Това беше всъдеход, празен, може би един от тези, които вчера заран бе изпратил Хорпах, а може би и някой друг, изоставен от групата на Ренияр. Рохан не мислеше за това, просто стоеше, задъхан, прегърнал с две ръце плоското чело на машината.

Бавно се изкачи на бронирания капак, с пипане намери дръжката на люка и го отвори. Запали светлината. Свлече се на седалката. Да, сега вече разбираше, че е опиянен, вероятно е отровен от метана, не можеше да намери стартера, нищо не помнеше, нищо не знаеше... Най-после ръката му сама намери ръчката, натисна я, двигателят тихо измяука и заработи. Отметна капака на жирокомпасите, сега той знаеше със сигурност само една цифра — курса на завръщането. Известно време всъдеходът вървеше в тъмнина. Рохан бе забравил за съществуването на фаровете...

В пет беше още тъмно. Сред белите и синкави звезди той видя точно пред себе си една рубинова, увиснала над самия хоризонт. Той се вторачи тъпо в нея. Червена звезда?... Такива няма. Изведнъж — сякаш го удариха — разбра. Това беше носовият огън на крайцера. Рохан насочи всъдехода направо към тази рубинова капчица. Тя постепенно се надигаше, докато се превърна, в ярко горящо кълбо. Изключи двигателя. Машината се плъзна по склона и спря. Той бръкна в кутията и извади ракетния пистолет. Ръката му се тресеше. Опря лакът на волана, с другата си ръка стисна китката и натисна спусъка. Оранжева черта разсече тъмнината. Чертата завърши с взрив, от който

се разпиляха ярки звездички — ракетата се бе ударила в стената на силовото поле.

Той стреляше подред, докато не чу сухите щракания на ударника. Патроните се свършиха. Но вече го бяха забелязали. Почти веднага на върха на кораба пламнаха два големи прожектора и като лизнаха пясъка с белите си езици, се кръстосаха върху всъдехода. Едновременно светнаха товарният подежник и като студен огнен стълб пламна шахтата на пътническия асансьор. Платформата в миг се изпълни с тичащи хора, под кърмата се замяха огънчета. Синкавите светлини сочеха прохода през полето.

Ракетният пистолет падна от ръцете на Рохан. Той не помнеше как се е смъкнал по студената страна на машината и олюлявайки се, с преувеличено големи крачки, неестествено изправен, стиснал юмруци, за да надвие неприятното треперене на пръстите, тръгна право към кораба, който стърчеше сред морето светлини на фона на бледото небе като величествена неподвижна грамада, сякаш наистина беше непобедим.

ИВАН ВЪЛЧЕВ

СТРОИТЕЛСТВО В КОСМОСА

Трите ракети стартираха от космодромите в Байконур, Умера и Кейп Кенеди с интервали от половин час. Изразходвали всичкото си гориво, те легнаха в дрейф върху почти кръгови околоземни орбити. В тишината на Космоса блисна вълната на оживена радиовръзка. Милионите елементи в бордовите сметачни машини и изчислителните комплекси от земните командни центрове методично и светкавично бързо започнаха да преработват колосалната информация, течаща като невидим поток между Космоса и Земята. Уточняваха се параметрите на орбитите, необходимите количества гориво, най-оптималните трасета към строителната площадка, обстановката в космичното пространство, автоматично се проверяваха за последен път машините и уредите в ракетите. И докато се извършваше тази невидима, но много важна работа, от околоземните космични станции стартираха десетки ракети-цистерни. С виртуозно майсторство пилотите им ги построиха в три килватерни колони. С добър телескоп от Земята можеше да се наблюдава достатъчно ясно как трите светещи пунктира се насочиха към бляскавите корпуси на ракетите и започнаха да осъществяват сложната маневра, необходима при зареждането с гориво в Космоса. Очевидно стотиците часове тренировки с електронните имитатори и тренажорите не бяха отишли напразно. Цялата операция по зареждането на транспортните ракети с гориво се извърши като добре репетиран спектакъл — без задръжки и произшествие. Разбира се, това съвсем не бе спектакъл, а напрегната и дори опасна работа — една неправилна маневра, едно по-силно сблъскване бе достатъчно, за да се роди в бархетната чернота на Космоса краткотрайна огнена комета.

След зареждането цистерните с голяма скорост се насочиха обратно към своите бази. Наближаваше времето за старт на транспортните ракети и те бързаха да освободят космичното пространство.

След последните преговори на онзи невъобразим руско-английски жаргон, който се зароди стихийно още в първите съвместни космични акции, капитаните на транспортните ракети незабавно стартираха към мястото на бъдещото строителство. Наистина трябваше да се бърза — изграждането на Слънчевия пръстен навлизаше в решителната фаза. След многогодишни проучвателни полети, които позволиха прецизно да се изучи и картографира космичното пространство между орбитите на Марс и Венера — най-благоприятната за живот зона в Слънчевата система, — предстояше Пръстенът да се превърне от замисъл и проект в реалност. Много вече беше направено, извършена бе огромна подготвителна работа. Около Земята бе създадена система от опорни бази — спътници, из цялото пространство на Пръстена бяха пуснати множество противометеоритни предупредителни постове, станции за наблюдение на Слънцето, включена бе в действие система от радиофарове, осигуряваща просто и сигурно ориентиране.

Именно затова задачата на командирите на трите ракети бе сравнително лека — необходимо бе само да вложат координатите на целта в автопилотите и да им се доверят.

Програмата за застрояването на целия Пръстен бе съставена за много години напред. Съвършени електронни машини бяха пресметнали най-изгодните варианти, тактиката и стратегията на това грандиозно строителство. Сега предстояше изграждането на един от първите обекти. Като основен строителен материал в системата на целия Пръстен щеше да се използва скалната маса на многобройните астероиди, които се носят в пространството между орбитите на Марс и Юпитер. От тях щяха да се добиват в построените из Космоса заводи и преработващи предприятия различни метали, вода, кислород и много други вещества, необходими за съществуването на Пръстена. Космичната база, чието построяване предстояше, бе определена за жилище на първите рудари на Пръстена. Нейната строителна площадка бе маркирана с няколко радиошамандури близо до външната страна на Пръстена — там, където лежеше орбитата на Марс.

Когато ракетите навлязоха в зоната на строежа, те се построиха в триъгълен строй, погасиха скоростите си и заеха предписаното положение във формата на равнобедрен триъгълник с връх, обърнат към Слънцето. Сетне от носовите им части се отделиха монтажните

секции и комплекти: голям цилиндър, определен за център на станцията, три ракетни буксири-манипулатори, предназначени за извършване на основните монтажни работи, и сферичният контейнер на бъдещата слънчева електроцентрала. След като се освободиха от своите товари, двете ракети, разположени във външната страна на триъгълника, премигнаха няколко пъти с бордовите си светлини и на малка тяга плавно се отдалечиха от мястото на работите. На тях им предстоеше да уловят подходящ астероид и да го довлекат до Станцията.

На освободената площадка скритите в ракетните манипулатори монтажници заработиха бързо и спорно. Скоро от големия цилиндър, разположен в центъра на бъдещата станция, се отдели тънка пластмасова ципа и започна бързо да се издува под напора на сгъстен въздух. Изминаха само десетина минути и пластмасовата обвивка прие окончателната си тороидална форма, подобна на напompана вътрешна автомобилна гума. Три цилиндрични тунела съединяваха периферията на „гумата“ с централния цилиндър на станцията. Въпреки своята лекота съоръжението поразяваше с размерите си: диаметърът на тора бе около 200 метра. Междувременно близо до станцията бе издуто огромното параболично огледало на слънчевата електроцентрала, която щеше да я снабдява с електроенергия. Тук в строителството, се намесиха космичният вакуум и Слънцето. Върху външната повърхност на станцията още на Земята предварително бе нанесен слой от специална пластмаса, която във вакуума се разпени и бавно покри цялата повърхност на тора с дебел термоизолиращ пласт от пенопластмаса. А промените, които настъпваха в огледалото на слънчевата електростанция, бяха невидими, но не по-малко важни — под влиянието на слънчевите лъчи пластмасата бавно се втвърдяваше, за да се превърне след няколко часа в здрава черупка, способна да запазва формата си без помощта на сгъстения въздух.

Докато продължаваха тези метаморфози, строителите монтираха в центъра на станцията фуниеобразния пристан за съобщителните и транспортните ракети. Те просто щяха да пъхат носовете си в тази гигантска фуния. Мощни магнитни захвати осигуряваха здравето закрепване на ракетите по време на товаро-разтоварните работи. След това строителите трябваше да монтират стабилизиращите двигатели на станцията и електроцентралата, да пуснат в действие сигналните

противометеоритни и радиационни уредби, да включат сигналните светлини... Затова от ракетата, останала в района на строителството, излетя гъст орляк от монтажници, облечени в автономни скафандри и снабдени с необходимите инструменти: безоткатни гаечни ключове и пробивни машини, портативни лазерни резачки, газови и електрически заваръчни апарати, спринцовки, пълни със специални лепила, и много други.

Работата продължи непрекъснато няколко денонощия. Всеки три часа работните екипи се сменяваха, извършвайки точно и бързо многократно репетираните на Земята действия. Когато външните монтажни работи бяха завършени, строителите преминаха на работа вътре в огромния „геврек“ на станцията. Започна поставянето на вътрешните изолиращи прегради, прокарването на електрическите инсталации, обзавеждането на работните и спалните помещения.

На петия ден се завърнаха и другите две ракети, изпратени в пояса на астероидите. Но не сами! Подпрели с носовете си една петдесетметрова скала, те внимателно се приближаваха към станцията. Насреща им излетя и третата ракета и след поредица сложни маневри също подпря скалата с носа си. Със съгласувани действия трите ракети измениха посоката на астероида, принудиха го да обикаля по елипсовидна орбита около станцията, сетне постепенно превърнаха тази орбита в кръгова, забавиха движението му и накрая го спряха на няколко метра встрани. Настъпваше последният етап от строителството на станцията — бронирането ѝ с половинметров пласт от разтопени скали. В това последно усилие се включиха всички монтажници. Едни с помощта на мощни лазери раздробяваха скалата на дребни късове, други пренасяха с манипулаторите тези късове до станцията, а там трети, въоръжени с електродъгови апарати, разтопяваха скалите и ги нанасяха на равен и гладък пласт върху изолиращия слой от пенопластмаса, който покриваше цялата станция.

Бронирането на станцията продължи повече от десетина дни. Нито за миг през това време не угаснаха огньовете на електродъговите апарати. И когато последната грапавина върху тялото на станцията бе загладена, настъпи най-тържественният момент. Командирът на монтажния отряд разби в току-що застиналата скална броня традиционната бутилка шампанско. В дълбокия вакуум на Космоса тя веднага се превърна в облак от пари. С най-малката тяга на ранцевата

си ракета командирът премина през облака — това се наричаше „да минеш през шампанското“ — и даде по радиото необходимата команда. И тогава заработиха страничните двигатели, монтирани към външния борд на станцията. Тя започна да се върти, отначало съвсем бавно, сетне постепенно достигна разчетните си орбити. Далече от Земята в нея отново се роди изкуствената тежест, причинена от центробежната сила. „горе“ и „долу“ отново заеха своите места, станаха реални понятия. Зарадвани, че скоро пак ще стъпят на краката си, монтажниците се устремиха към входните люкове. Очакваше ги — о, какво удоволствие — обикновен земен душ, а после заслужената почивка, преди отново да се отправят към следващата строителна площадка, защото в Слънчевия пръстен всичко бе в движение — и планетите, и хората.

Драги читателю, ние направихме само един опит да надникнем в Космоса след около петдесет години. Може би бъдещото строителство там ще се разгърне много по-рано, и по различен начин, но нима това трябва да ни пречи още сега да мечтаем за него? За тези, които все пак предпочитат сигурните факти пред мечтите, публикуваме няколко снимки на онова, което действително се прави в момента за бъдещото строителство в Космоса — от необикновените проекти до необикновените гаечни ключове.

Издание:

Автор: Конрад Фиалковски; Петър Стъпов; Яромир Шаврда

Заглавие: Фантастично читалище: Списание „Космос“, 1966 г.

Преводач: Цвета Пеева; Пенчо Симов

Година на превод: 1966

Език, от който е преведено: руски; английски; чешки

Издател: Фантастично читалище

Град на издателя: София

Година на издаване: 2013

Тип: сборник; повест; разказ; очерк

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/7037>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.